

Instytut Psychologii
Uniwersytet
Jagielloński

Krajowe Towarzystwo
Autyzmu
Oddział Kraków

Niepubliczny Zakład
Opieki Zdrowotnej
Ośrodek dla Osób
z Autyzmem

Katedra Psychologii
Uniwersytet
Pedagogiczny
im. KEN w Krakowie

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA

Rain Man jest wśród nas

Współczesne formy pomocy
osobom z autyzmem w ujęciu systemowym

KRAKÓW

27–29 LISTOPADA 2008

Konferencja organizowana jest pod patronatem honorowym

Prezydenta Miasta Krakowa Jacka Majchrowskiego

JM Rektora

Uniwersytetu Jagiellońskiego
prof. dr. hab. Karola Musioła

JM Rektora

Uniwersytetu Pedagogicznego
prof. dr. hab. Michała Śliwy

Patronat instytucjonalny: Porozumienie Autyzm-Polska

TYDZIEŃ AUTYZMU W POLSCE, 2008

Patronat honorowy:

Marszałek Sejmu RP – Bronisław Komorowski,
Pat Matthews – prezydent Irlandzkiego Towarzystwa Autyzmu

WYDARZENIA W KRAKOWIE

- 15 listopada – 07 grudnia, Wystawa prac plastycznych pt.: „Moje rozumienie świata”, prezentująca twórczy dorobek osób cierpiących na autyzm, Galeria Atelier, ul. Szeroka 16
- 25–30 listopada – Wizyta studyjna i warsztaty dla przedstawicieli organizacji pozarządowych z Krajów Europy Środkowo-Wschodniej, Uniwersytet Pedagogiczny, ul. Podchorążych 2
- 27–29 listopada – Międzynarodowa Konferencja Naukowa: Rain Man jest wśród nas. Współczesne formy pomocy osobom z autyzmem w ujęciu systemowym, Uniwersytet Pedagogiczny, ul. Podchorążych 2
- 29 listopada – Koncert muzyki klasycznej i musicalowej pt.: „Muzyka przysłonięta woalem”, Studio Radia Kraków S5, Al. Słowackiego 20, godz. 16.30. Udział biorą: Michał Cichy, Krzysztof Nitenberg, Paulina Chodkowska, Kuba Piszek, gość specjalny – Joanna Słowińska
- 1–10 grudnia – Jubileuszowa Wystawa o okazji X-lecia działalności Fundacji Wspólnota Nadziei, Magistrat Urzędu Miasta Krakowa
- 3 grudnia – Dzień Otwarty na Farmie Życia, Węckowice koło Zabierzowa

Sponsorzy:

FUNDACJA
IM. STEFANA
BATOREGO

Patronat medialny:

KOMITET ORGANIZACYJNY:

Przewodnicząca: Prof. dr hab. Władysława Pilecka

Sekretarz: dr Joanna Kossewska

Członkowie: dr Iwona Maciejowska
dr Leszek Wrona
mgr Agata Wolińska-Chlebosz
mgr Jolanta Otałęga
dr Paweł Cieśla

Miejsce obrad:

Budynek Główny Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN, ul. Podchorążych 2

HONOROWY MIĘDZYNARODOWY KOMITET NAUKOWY

Profesor Simon Baron-Cohen
Prof. dr hab. Jacek Błeszyński
Profesor Francesc Cuxart
Prof. dr hab. Tadeusz Gałkowski
Profesor Patricia Howlin
Prof. dr hab. n.med. Hanna Jaklewicz
Profesor Rita Jordan OBE
Prof. dr hab. Małgorzata Kościelska
Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka
Prof. dr hab. n.med. Irena Namysłowska
Prof. dr hab. Hanna Olechnowicz
Prof. dr hab. Ewa Pisula
Profesor Herbert Roeyers
Profesor Paul Shattock OBE
Prof. dr hab. Zbigniew Szot
Profesor Stephen von Tetzchner
Dr n. med. Michał Wroniszewski
Prof. dr hab. Marina Zalewska

Do uczestników Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Rain Man jest wśród nas*

Szanowni Państwo!

Kontynuując tradycję obchodów Europejskiego Tygodnia Autyzmu w Polsce mamy zaszczyt powitać Państwa w gościnnym królewskim mieście Krakowie na Międzynarodowej Konferencji Naukowej poświęconej problematyce autyzmu.

Autyzm, pomimo iż od pierwszych publikacji minęło już 65 lat, wciąż pozostaje zaburzeniem, które wśród rodziców, jak i profesjonalistów rodzi różnorodne pytania i skłania do wytrwałego poszukiwania na nie odpowiedzi. Złożoność problemów, jakich doświadczają osoby cierpiące na autyzm i ich rodziny motywuje nas do podjęcia interdyscyplinarnej dyskusji w gronie specjalistów: badaczy i praktyków, których starania zmierzają do poprawy jakości życia tych osób.

Celem tegorocznej konferencji jest wszechstronna analiza związków zachodzących pomiędzy osobą z autyzmem a jej środowiskiem, w ramach następujących grup tematycznych:

- Osoba z autyzmem w podstawowych mikrośrodkach (rodzina, przedszkole, szkoła)
- Osoba z autyzmem w spektrum oddziaływań terapeutycznych
- Osoba z autyzmem a rozwiązania egzosystemowe
- Osoba z autyzmem w makrosystemie (polityka, kultura, prawo)

W trakcie Konferencji będą się odbywać sesje plenarne oraz szczegółowe, a także warsztaty praktyczne. Konferencja stanowi ważne naukowe wydarzenie tegorocznego Tygodnia Autyzmu, a towarzyszą jej również spotkania artystyczne ukazujące twórczość plastyczną i muzyczną osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Wszystkim Uczestnikom życzymy satysfakcji z udziału w interdyscyplinarnej i międzynarodowej dyskusji naukowej, która przybliżyć nas może do rozumienia fenomenu autyzmu.

Prof. dr hab. Władysława Pilecka
Instytut Psychologii UJ

oraz

dr Leszek Wrona
Kierownik
Katedry Psychologii UP

mgr Jolanta Otałęga
Prezes
Niepublicznego Zakładu
Opieki Zdrowotnej
Ośrodek dla Osób
z Autyzmem

dr Iwona Maciejowska
Prezes
Krakowskiego Oddziału
Krajowego Towarzystwa
Autyzmu

27.11.2008 czwartek	
10.00–11.00	Aula Główna Uroczyste otwarcie Konferencji
	<p>Uroczyste powitanie – Prof. dr hab. Władysława Pilecka, Dr Leszek Wrona</p> <p>Wystąpienie władz UP i UJ</p> <p>Koncert w wykonaniu Chóru Grodzka Gospel pod dyrekcją Lei Kjeldsen</p> <p>Wystąpienie przedstawicieli władz lokalnych: Paweł Stańczyk – Sekretarz Miasta Krakowa</p>
11.00–11.30	Aula Główna Sesja inauguracyjna
	<p><i>Prowadzenie:</i></p> <p><i>Prof. dr hab. Władysława Pilecka, Prof. dr hab. Tadeusz Galkowski</i></p> <p>Wykład inauguracyjny – Prof. dr Paul Shattock OBE</p>
11.30–12.00	
	przerwa kawowa
12.00–14.30	Aula Główna Sesja plenarna I
	<p><i>Prowadzenie:</i></p> <p><i>Prof. dr Rita Jordan OBE, Prof. dr Paul Shattock OBE</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prof. dr Olga Bogdashina 2. Prof. dr hab. n.med Hanna Jaklewicz 3. Prof. dr hab. Irena Obuchowska 4. Prof. dr hab. Tadeusz Galkowski 5. Prof. dr Miklos Gyori
14.30–15.30	
	przerwa obiadowa
15.30–18.30	Sesje naukowe

RAMOWY

27.11.2008 czwartek			
Sesja I Sala Senacka	Sesja II Sala 350	Sesja III Aula Główna	Sesja IV Audytorium prof. Danka
Osoba z autyzmem w podstawowych mikrośrodkach (rodzina, przedszkole, szkoła)	Osoba z autyzmem w spektrum oddziaływań terapeutycznych	Osoba z autyzmem a rozwiązania egzosystemowe (tłumaczenie symultaniczne)	Osoba z autyzmem w makrosystemie (polityka, kultura, prawo (tłumaczenie symultaniczne))
<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. dr hab. Małgorzata Sekułowicz</i> <i>Prof. dr hab. Jacek Błeszyński</i>	<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. dr hab. n.med. Irena Namysłowska</i> <i>Prof. dr hab. Zbigniew Szot</i>	<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. dr Stephen von Tetzchner, dr Joanna Kossewska</i>	<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. dr Vladimir Trajkovski</i> <i>Prof. dr Francesc Cuxart</i>
18.30–19.00 przerwa kawowa			
19.00–20.30 Spotkanie Porozumienia „Autyzm-Polska” Aula Główna		19.30–21.00 Wernisaż wystawy „Moje rozumienie świata” Galeria Atelier, ul. Szeroka 16	

28.11.2008 piątek	
9.00–11.30	
Aula Główna Sesja plenarna II	
<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. dr hab. Irena Obuchowska,</i> <i>Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka</i> 1. Prof. dr hab. Ewa Pisula 2. Prof. dr Francesc Cuxart 3. Prof. dr hab. Małgorzata Sekułowicz 4. Prof. dr Rita Jordan OBE	
11.30–12.00 przerwa kawowa	

28.11.2008 piątek	
12.00–14.30	Aula Główna Sesja plenarna III
<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. Olga Bogdashina,</i> <i>Dr Lucyna Bobkowicz-Lewartowska</i>	
1. Dr Teresa Serafin 2. Dr Michał Wroniszewski 3. Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka 4. Prof. dr Stephen von Tetzchner 5. Prof. dr hab. Jacek Błeszyński	
14.30–15.30	
przerwa obiadowa	
15.30–17.30	Warsztat Prof. Elżbieta Małanicz-Onoszko, Prof. Małgorzata Serwińska „Kolorowe ruchome nutki” metoda nauczania muzyki dla dzieci autystycznych – udział biorą Paulina Chodkowska i Tomasz Jaszczur
<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. dr Sigita Lesinskiene,</i> <i>dr Iwona Maciejowska</i>	
17.30–18.00.	
przerwa kawowa	
18.00–18.30	
sesja plakatowa	
18.30–19.30	Sesja specjalna
<i>Prowadzenie:</i> <i>Prof. dr Miklos Gyori</i> <i>Dr Katarzyna Markiewicz</i>	
Wykład – Prof. dr Simon Baron-Cohen – Empatyzująco-Systemizująca (E-S) Teoria Autyzmu	
20.30–23.00	
Uroczysta kolacja Restauracja Wierzynek Rynek Główny 15	

RAMOWY

29.11. 2008 sobota						
9.00–11.30						
Aula Główna Sesja plenarna IV						
<i>Prowadzenie:</i>						
<i>Prof. dr hab. n.med. Hanna Jaklewicz</i>						
<i>dr n.med. Michał Wroniszewski</i>						
1. Prof. dr hab. Zbigniew Szot						
2. Prof. dr Vladimir Trajkovski						
3. Prof. dr Kristin Vasilevska						
4. lek med. Zbigniew Czop						
5. lek med. Beata Koziolec						
5. Edyta Bracik i Joanna Warmuz						
6. Zuzanna Kordzińska						
11.30–12.00						
przerwa kawowa						
12.00–14.30						
Warsztaty						
I Aula Główna	II Sala Senacka	III Sala 417	IV Sala 214	V Sala 213	VI Sala 120	VII Sala 350
<i>David Preece</i> Świadczenie opieki zastępczej dla rodzin dzieci z autyzmem z pomocą nauczania strukturalnego	<i>Karolina Dyrda, Magdalena Nowina-Konopka</i> Trening kompetencji komunikacyjnych i umiejętności społecznych – doświadczenia terapeutów Fundacji SYNAPSIS w prowadzeniu grup terapeutycznych	<i>Małgorzat Frasiak, Joanna Ławicka, Adam Ławicki</i> Kształtowanie kompetencji komunikacyjnych i społecznych w grupach socjoterapeutycznych dla dzieci z autyzmem	<i>Joanna Grochowska, Łucja Sokorska-Maj, Renata Werpachowska</i> Systemowe spojrzenie na rodzinę osoby z autyzmem	<i>Anna Kowalska, Justyna Nizińska</i> Wspieranie rozwoju małego dziecka z autyzmem w kontekście rodzinnym i rówieśniczym	<i>Maria Podeszewska, Ewa Przebinda</i> Wykorzystanie alternatywnych i wspomagających metod porozumiewania się w wspieraniu komunikacji ekspresywnej i receptywnej dzieci ze spektrum autystycznym	<i>Andrzej Golonka</i> Praktyczne aspekty pracy z osobami autystycznymi w kontekście agresji

HARMONOGRAM RAMOWY

29.11. 2008 sobota	
14.30–15.00	Aula Główna Uroczyste zamknięcie Konferencji
15.00–16.00 przerwa obiadowa	
16.30–18.30	Koncert muzyki klasycznej i musicalowej pt.: „Muzyka przysłonięta woalem” Studio S-5 Radio Kraków Al. Słowackiego 22

10.00–11.00 Ceremonia otwarcia
Aula Główna

Uroczyste otwarcie Konferencji

Uroczyste powitanie – Prof. dr hab. Władysława Pilecka,
Dr Leszek Wrona

Wystąpienie władz UP i UJ

Koncert w wykonaniu Chóru Grodzka Gospel pod dyrekcją Lei Kjeldsen

Wystąpienie Pana Stańczyka – Sekretarza Miasta Krakowa w imieniu
Prezydenta Miasta Krakowa

11.00–11.30 Wykład inauguracyjny

Prof. dr Paul Shattock OBE: Czego dowiedzieliśmy się o autyzmie
przez 60 lat? Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość

12.00–14.30 sesja plenarna I

Prowadzenie: *Prof. dr Rita Jordan OBE, Prof. dr Paul Shattock OBE*

1. Prof. dr Olga Bogdashina: Zagadnienie percepcji w autyzmie – autystyczny sposób doświadczania świata
  2. Prof. dr hab. n. med. Hanna Jaklewicz: Badania longitudinalne dzieci autystycznych
  3. Prof. dr hab. Irena Obuchowska: Moje poznawanie autyzmu
  4. Prof. dr hab. Tadeusz Gałkowski: Wykorzystanie elementów dramy w odczytaniu stanów umysłu przez osoby z autyzmem
  5. Prof. dr Miklos Gyori: Teoria umysłu w autyzmie – większe różnicowanie i złożoność niż kiedyś sądzono
-

15.30–18.30 szczegółowe sesje naukowe (4 sesje)

Sesja I

Osoba z autyzmem w podstawowych mikrośrodowiskach (rodzina,
przedszkole, szkoła)

Prowadzenie: *Prof. dr hab. Małgorzata Sekułowicz, Prof. dr hab. Jacek Błeszyński*

1. Mgr Krzysztof Wawrzyn: Zaburzenia spostrzegania i przetwarzania informacji przez osobę z autyzmem
2. Dr Katarzyna Markiewicz, dr hab. Grażyna Kwiatkowska, prof. UMCS: Jak dzieci autystyczne uczą się poznawać świat?

CZWARTEK, 27 listopada 2008

3. Mgr Alicja Kira: Stymulowanie rozwoju teorii umysłu u dziecka z autyzmem w kontekście współczesnych badań nad zagadnieniem.
4. Mgr Beata Blok, mgr Zofia Brzeska, mgr Beata Ignaczewska: Rozwijanie mowy pragmatycznej przez osoby z autyzmem
5. Dr Barbara Winczura: Czy można nauczyć dzieci z autyzmem kompetencji społecznej? Nauka myślenia o myśleniu i rozumienia emocji innych ludzi
6. Mgr Joanna Ławicka: Potrzeby społeczne młodzieży z zespołem Aspergera i autyzmem wysokofunkcjonującym (HFA)
7. Mgr Marta Jósewicz: Sytuacja psychologiczna rodzeństwa osób z autyzmem – studium przypadku
8. Mgr Aneta Wojciechowska: Doświadczenie relacji z rówieśnikami przez młodzież z zespołem Aspergera.
9. Mgr Mirella Tałaj – Czernych: Wpływ postaw rodzicielskich na poziom funkcjonowania intelektualnego dzieci z autyzmem objętych terapią w Poradni dla Osób z Autyzmem w Gdańsku
10. Mgr Rafał Kawa: Wypalenie zawodowe u terapeutów pracujących indywidualnie z dziećmi z autyzmem
11. Dr Elżbieta Minczakiewicz: Autyzm jakiego nie znamy

Sesja II

Osoba z autyzmem w spektrum oddziaływań terapeutycznych

Prowadzenie: *Prof. dr hab. n.med. Irena Namysłowska,*
Prof. dr hab. Zbigniew Szot

1. Mgr Anna M. Ziółkowska: Nauka i pseudonauka w zaburzeniach ze spektrum autyzmu
2. Mgr sztuki Grażyna Malczyk: Muzykoterapia jako forma skutecznej terapii zaburzeń emocjonalnych i komunikacyjnych dziecka autystycznego
3. Mgr Anna Rejek: Terapia logopedyczna dziecka z autyzmem – łączenie elementów terapii behawioralnej z nauką przez zabawę
4. Mgr Katarzyna Rubinkowska-Wasyłowska: Pies – pomocna łapa dla osób z autyzmem
5. Mgr Agnieszka Sokołowska-Kasperuk: Terapeutyczna moc zabawy małego dziecka z autyzmem
6. Mgr Anna Florek, mgr Katarzyna Hamerlak: Terapia i edukacja dzieci autystycznych w przedszkolu
7. Mgr Justyna Pilecka-Zouaidia: Umiejętności społeczne dzieci z autyzmem a stosowane metody terapeutyczne.
8. Dr Alicja Maurer: Techniki ustawiania figur w diagnozie i terapii dzieci autystycznych i ich rodzin
9. Dr Anna Waligórska, mgr Agnieszka Siedler: Czy techniki narracyjne mogą być skuteczne w terapii Zespołu Aspergera? Kompetencja narracyjna a funkcjonowanie nie poznawcze i motywacja.

10. Mgr Małgorzata Calka-Balabuch: Podmiotowe ujęcie osoby z autyzmem a stosowane metody terapii. Prezentacja osób z autyzmem w mediach
11. Mgr Andrzej Wolski: Obraz diagnostyczny dziecka ze spektrum zaburzeń autystycznych na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia
12. Dr Danuta Wolska: Postępy w terapii dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – analiza zmian w wybranych obszarach rozwojowych

Sesja III

Osoba z autyzmem a rozwiązania egzosystemowe

Prowadzenie: *Prof. dr Stephen von Tetzchner, dr Joanna Kossewska*

1. Prof. dr hab. Jerzy Siuta: Poglądy N.Tinbergena na autyzm wczesnodziecięcy
2. Mgr Emilia Lorenc, lek. med. Marek Lorenc: Wczesna diagnostyka celiakii i leczenie żywieniowe jako model postępowania w zaburzeniach ze spektrum autyzmu.
3. Mgr Olga Świeża, mgr Danuta Mazij: Wczesna intensywna interwencja jako szansa na pomyślny start życiowy dzieci z autyzmem. Model terapii wypracowany w ramach Projektu "Warto być za".
4. Mgr Michał Waligórski, dr Anna Waligórska: AutismPro Polska – nowy model wczesnej interwencji dla dzieci z autyzmem pozbawionych wsparcia.
5. Mgr Renata Machalska: "Odmienne formy pracy z uczniami autystycznymi" – Program współpracy Szkoły Specjalnej z Uniwersytetem Łódzkim
6. Aerts Cisca, Gert Kroes: Zaburzenia ze spektrum autyzmu w rodzinie? Skuteczność pracy z członkami rodziny nad poprawą sytuacji, w ramach domowej psychiatrycznej terapii rodzinnej zaburzeń ze spektrum autyzmu (PFA)
7. Mgr Angelika Łasocha: Pracownia Rzeczy Różnych SYNAPSIS – jako miejsce aktywizacji zawodowej i społecznej dorosłych osób z autyzmem i Zespołem Aspergera
8. Mgr Edward Bolak: W kierunku całościowego systemu wsparcia. Terapia, praca, dom.
9. Matthias van der Reijden: Opieka i wsparcie przez całe życie dla osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD) i ich rodzin – wizja przyszłości
10. Mgr Adam Ławicki: Model współpracy systemowej na rzecz wspierania rozwoju osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu
11. Mgr Małgorzata Tomasiak: Program SOTIS – kompleksowa terapia zaburzeń ze spektrum autyzmu.
12. Mgr Vasilka Galevska: Analiza porównawcza postaw rodziców dzieci z autyzmem i dzieci zdrowych wobec organizacji systemu rehabilitacji dla osób z autyzmem w Republice Macedonii

CZWARTEK, 27 listopada 2008

Sesja IV

Osoba z autyzmem w makrosystemie (polityka, kultura, prawo)

Prowadzenie: *Prof. dr Vladimír Trajkovski, Prof. dr Francesc Cuxart*

1. Mgr Prithvi Perepa, prof. dr Rita Jordan OBE: Rozumienie zachowań społecznych w społeczeństwie wielokulturowym
2. Prof. dr Olga Bogdashina, mgr Galina Prikhodko: Autyzm na Ukrainie – wczoraj, dziś i jutro
3. Mgr Mária Štubňová: Działalność stowarzyszenia SPOSA na terenie Słowacji
4. Prof. dr Vladimír Trajkovski: Macedońskie Naukowe Towarzystwo Autyzmu (MSSA)
5. Mgr Alessandro Arbuzzi: Innowacyjny projekt realizowany w Szpitalu Św. Pawła w Mediolanie
6. Mgr Patrícia Ószi, dr Anna Balázs, mgr Krisztina Stefanik: Wytyczne dotyczące ASD w psychiatrii dziecięcej na Węgrzech.
7. Dr David Preece: Skuteczna opieka zastępcza dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – jak pewien samorząd lokalny w Wielkiej Brytanii radzi sobie z tym wyzwaniem.
8. Mgr Zsuzsanna: Szilvásy: Działalność Węgierskiego Stowarzyszenia Autyzmu

PIĄTEK, 28 listopada 2008

9.00–11.30 sesja plenarna II

Prowadzenie: *Prof. dr hab. Irena Obuchowska,
Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka*

1. Prof. dr hab. Ewa Pisula: Ojcowie dzieci z autyzmem – stres rodzicielski i przebieg interakcji ojciec-dziecko
2. Prof. dr Francesc Cuxart: Niskofunkcjonujące osoby z autyzmem a społeczeństwo – wyzwania dla naszego stulecia
3. Prof. dr hab. Małgorzata Sekułowicz: Zespół Aspergera – diagnoza i możliwości pomocy
4. Prof. dr Rita Jordan OBE: Zaburzenia ze spektrum autyzmu a system edukacyjno-opiekuńczy

12.00–14.30 sesja plenarna III

Prowadzenie: *Prof. Olga Bogdashina, dr Lucyna Bobkowicz-Lewartowska*

1. Dr Teresa Serafin: Rządowy program pilotażowy „Wczesna wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu i jego rodzinie”
  2. Dr n. med. Michał Wroniszewski: Aktualne szanse rozwoju systemu pomocy dla osób z autyzmem w Polsce.
  3. Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka: Dlaczego mały Rain Man to często Człowiek Mżawkowy?
  4. Prof. dr Stephen von Tetzchner: Wprowadzanie wspomaganych i alternatywnych metod komunikacji (AAC) dla dzieci i dorosłych z autyzmem
  5. Prof. dr hab. Jacek Błeszyński: Mowa osób z autyzmem. Echolalia – mowa echolaliczna
-

15.30–17.30 Warsztat

Prof. Elżbieta Małanicz-Onoszko, Prof. Małgorzata Serwińska:
Muzyczna edukacja dzieci i młodzieży autystycznej przy wykorzystaniu metody „Ruchomych kolorowych nut”

udział biorą Paulina Chodkowska i Tomasz Jaszczur

Prowadzenie: *Prof. dr Sigita Lesinskiene, dr Iwona Maciejowska*

18.00–18.30 sesja plakatowa

---

1. Dr Iwona Maciejowska: Działalność KTA O/Kraków na rzecz poprawy jakości życia osób z autyzmem i ich rodzin
2. Mgr Agata Wolińska-Chlebosz, mgr Magdalena Pulchny-Wrona, dr Joanna Kossewska: „Jak mówić, żeby inni nas zrozumieli” – program do samokształcenia dla dorosłych osób z autyzmem z zakresu komunikacji społecznej
3. Mgr Dorota Falk-Bolt: Uczenie mowy dziecka z autyzmem w domu w celu wspomagania wzajemnej relacji dziecka z rodzicami i rodzeństwem
4. Dr Lucyna Bobkowicz-Lewartowska: System wartości a poczucie sensu życia i zadowolenia z życia u nauczycieli osób z autyzmem
5. Mgr Olga Boll: Sytuacja rodzinna osób z autyzmem
6. Mgr Katarzyna Frankowska: Plany Aktywności dla dzieci z autyzmem
7. Mgr Monika Janoch, mgr Ildikó Kanizsai-Nagy, mgr Krisztina Németh, mgr Eszter Sajó, mgr Krisztina Stefanik, dr Anna Balázs: Historia pierwszej poradni dla osób z autyzmem na Węgrzech

PIĄTEK, 28 listopada 2008

8. Mgr Tatyana Turkomanova, mgr Olga Zolotareva: Działalność Centrum Autyzm w Gorlovka na Ukrainie.
9. Dr Miroslava Jelinkova: AUTISTIK – pozarządowa organizacja pomocy osobom z autyzmem
10. Prof. Dr Sigita Lesinskiene: Autyzm wyzwaniem dla rodzin, szkół i społeczności
11. Mgr Ewa Brodowicz, mgr Aneta Garncarz: Mierzenie efektów kształcenia z wykorzystaniem metody własnej LUM
12. Mgr Andrzej Kyrziv: Działalność Fundacji „Kontakt” na rzecz osób z autyzmem we Lwowie
13. Mgr Maria Zampertsi: Życie z autyzmem w Grecji
14. Mgr Jasmina Ivanovska: Dyskryminacja edukacyjna dzieci z autyzmem w Republice Macedonii
15. Mgr Regina Németh, mgr Patrícia Ószi, mgr Krisztina Stefanik, mgr Ildikó Kanizsai-Nagy, mgr Éva Kálazy, mgr Gyöngyi Kiss, dr Anna Balázs: W drodze. Dwudziestolecie działalności Fundacji Autyzmu na Węgrzech
16. Mgr Joanna Sobiecka: Terapia Integracji Sensorycznej w pracy z dziećmi autystycznymi
17. Mgr Anna Szczypczyk, mgr Magdalena Pulchny-Wrona: Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek dla Osób z Autyzmem w Krakowie - struktura funkcjonowania

---

18.30–19.30 sesja specjalna

Prowadzenie: *Prof. dr Miklos Gyori, dr Katarzyna Markiewicz*

Prof. dr Simon Baron-Cohen: Empatyzująco-Systemizująca (E-S) Teoria Autyzmu

SOBOTA, 29 listopada 2008

9.00–11.30 sesja plenarna IV

Prowadzenie: *Prof. dr hab. n.med. Hanna Jaklewicz,
dr n.med. Michał Wroniszewski*

1. Prof. dr hab. Zbigniew Szot: Etapy rozwoju badań terapii ruchowej osób autystycznych w Polsce w latach 1991–2008
2. Prof. dr Vladimir Trajkovski: Diagnostyka genetyczna i poradnictwo genetyczne w zaburzeniach ze spektrum autyzmu

3. Prof. dr Kristin Vasilevska: Autyzm a szczepionki. Wysiłki Macedońskiego Stowarzyszenia Naukowego Autyzmu (MSSA,) zmierzające do rozwiązania zagadki autyzmu
  4. Lek. med. Zbigniew Czop: Zaburzenia metabolizmu wielonienasyconych kwasów tłuszczowych u osób z autyzmem
  5. Lek. med. Beata Kozielec: Za i przeciw farmakoterapii i suplementacji
  6. Edyta Bracik, Joanna Warmuz: Autyzm – kolejne wyzwanie dla działań społecznych ING Banku Śląskiego
  7. Zuzanna Kordzińska: Wspieranie rozwoju sfery społecznej dzieci i młodzieży z autyzmem z wykorzystaniem profesjonalnych programów multimedialnych Young Digital Planet SA.
-

12.00–14.30 Warsztaty

---

1. Dr David Preece: Świadczenie opieki zastępczej dla rodzin dzieci z autyzmem z pomocą nauczania strukturalnego
2. Mgr Karolina Dyrda, mgr Magdalena Nowina-Konopka – osoba wspierająca: Trening kompetencji komunikacyjnych i umiejętności społecznych – doświadczenia terapeutów Fundacji SYNAPSIS w prowadzeniu grup terapeutycznych.
3. Mgr Małgorzata Frasiak, mgr Joanna Ławicka, mgr Adam Ławicki: Kształtowanie kompetencji komunikacyjnych i społecznych w grupach socjoterapeutycznych dla dzieci z autyzmem
4. Mgr Joanna Grochowska, mgr Łucja Sokorska-Maj, mgr Renata Werpachowska – osoba wspierająca: Systemowe spojrzenie na rodzinę osoby z autyzmem
5. Mgr Anna Kowalska, mgr Justyna Nizińska: Wspieranie rozwoju małego dziecka z autyzmem w kontekście rodzinnym i rówieśniczym.
6. Mgr Maria Podeszewska, mgr Ewa Przebinda – osoba wspierająca: Wykorzystanie alternatywnych i wspomagających metod porozumiewania się w wspieraniu komunikacji ekspresywnej i receptywnej dzieci ze spektrum autystycznym.
7. Mgr Andrzej Golonka: Praktyczne aspekty pracy z osobami autystycznymi w kontekście agresji

ALESSANDRO ARBUZZI

Szpital Św. Pawła
Mediolan, Włochy

Innowacyjny projekt realizowany w Szpitalu Św. Pawła w Mediolanie

Zaprezentujemy Państwu innowacyjny i eksperymentalny projekt, wspierany przez Szpital „San Paulo” z Mediolanu. Grupą docelową są młodzież i dorośli cierpiący na autyzm wysoko funkcjonujący, a głównym celem projektu jest zapewnienie im zawodowych umiejętności, przystosowanych do ich zdolności oraz ułatwienie im wejścia na rynek pracy. Prezentacja przybliży Państwu sposoby i metody pracy, a także przedstawi konkretne wyniki badań naukowych.

SIMON BARON-COHEN

Uniwersytet Cambridge, Ośrodek Badań nad Autyzmem,
Cambridge, England
www.autismresearchcentre.com
sb205@cam.ac.uk

Empatyzująco-Systemizująca (E-S) teoria autyzmu

Empatyzująco-Systemizująca (E-S) teoria autyzmu zakłada występowanie różnic pomiędzy płciami w zakresie empatyzowania (przewaga kobiet) i systemizowania (przewaga mężczyzn). Autyzm pociąga za sobą obniżoną zdolność empatii (poniżej średniej) przy jednoczesnej pełnej (lub nawet wyjątkowej) zdolności systemizowania (krańcowo męski mózg). Empatia to dążenie do identyfikacji stanu umysłowego innej osoby i reakcji na ten stan poprzez odpowiednią emocji. Systemizowanie to dążenie do analizowania i tworzenia systemu. System to wszystko, co przekształca odbierane informacje w informacje wychodzące, za pomocą działań zgodnych z określonym prawem. Systemizowanie polega na próbie identyfikacji praw, rządzących systemem. System ten może być mechaniczny, abstrakcyjny, naturalny, motoryczny, zbiorczy lub społeczny. Referat przedstawia dowody, potwierdzające ideę, która zakłada, że w zaburzeniach ze spektrum autyzmu a także u najbliższych krewnych osób z autyzmem zdolność empatyzowania jest niższa od średniej, przy jednoczesnej ponadprzeciętnej zdolności systemizowania. Autor omawia dwie teorie przyczynowe: założenie, że autyzm jest wynikiem selektywnego doboru rodziców o silnie rozwiniętej zdolności systemizowania oraz że poziom testosteronu w życiu płodowym wpływa na zwiększone ryzyko wystąpienia autyzmu u mężczyzn. Autor analizuje także możliwość podejmowania interwencji praktycznych w oparciu o teorie psychologiczne, na przykład nauczanie rozpoznawania emocji w celu zwiększenia empatii.

Najważniejsze pozycje bibliograficzne

Baron-Cohen, S (2003) *The Essential Difference: men, women, and the extreme male brain.*

Penguin/Basic Books

Baron-Cohen, S (2008) *Autism and Asperger Syndrome: The Facts.* Oxford University Press.

Linki

www.autismresearchcentre.com

www.thetransporters.com

www.jkp.com/mindreading

BEATA BLOK, ZOFIA BRZESKA, BEATA IGNACZEWSKA

SORW dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Gdańsku,

Gdańsk

bhblok@wp.pl, zofbrz@wp.pl, beig1@wp.pl

Rozwijanie mowy pragmatycznej przez osoby z autyzmem

Kompetencja językowa jest to zdolność swobodnego posługiwania się językiem, możliwość porozumiewania się w nim i wyrażania za pomocą niego wszystkiego, co chcielibyśmy wyrazić. Pewne elementy kompetencji językowej mają charakter wrodzony, właściwy człowiekowi jako gatunkowi. Chodzi tu o ogólne podstawy wiedzy językowej, takie jak gotowość do opanowania języka i naturalną preferencję do językowego komunikowania się. Jednak zasadnicza wiedza językowa nabywana jest przez człowieka w procesie nauki i bez niej nie jest możliwe opanowanie jakiegokolwiek języka. Osoba z autyzmem przejawia poważne deficyty w nabywaniu i posługiwaniu się językiem, zwłaszcza pragmatycznym, służącym porozumiewaniu się. Deficyty te wynikają z zaburzonego rozwoju teorii umysłu. U dzieci z autyzmem zauważa się nieprawidłowy rozwój przedwerbalnych form komunikowania się, stanowiących bazę do rozwoju języka. Nauczyciele SORW dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Gdańsku w trakcie swoich wieloletnich doświadczeń poszukiwali i poszukują sposobów kształtowania spontanicznej mowy u osób z autyzmem, rozwijania teorii umysłu. Opierając się na wiedzy dotyczącej rozwoju teorii umysłu, badaniach naukowców z Princeton Child Development Institute oraz podziale zachowań werbalnych opracowanych przez B.F. Skinnera, opracowaliśmy programy rozwoju przedwerbalnych form komunikowania się oraz mowy spontanicznej naszych uczniów. W naszym wystąpieniu przedstawimy doświadczenia własne.

JACEK J. BŁESZYŃSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Pracownia Badań nad Niepełnosprawnością Złożoną

Toruń

Jacek.bleszynski@wp.pl

Mowa osób z autyzmem. Echolalia – mowa echolaliczna

Mowa osób z autyzmem jest jednym z podstawowych problemów w odniesieniu zarówno do diagnostyki, postępowania terapeutycznego, jak również teoretycznego spojrzenia na etiologię tego zaburzenia rozwojowego. W przypadku dzieci z autyzmem do najczęściej wskazywanego i uznawanego za charakterystyczny objaw w mowie, jest występowanie echolalii, której nasilenie i rodzaj jest w różny sposób opisywany.

W wystąpieniu chciałbym przedstawić wyniki badań nad nasileniem występowania w mowie tego elementu – etapu rozwojowego (zarówno u prawidłowo rozwijających się dzieci, jak również w różnych chorobach i autyzmie – z podziałem na stopień nasilenia), z wyróżnieniem różnic pomiędzy prostą echolalia i mową echolaliczną (którą można uznać za charakterystyczny element mowy dzieci z autyzmem) oraz korelacje mowy echolalicznej z innymi objawami autyzmu. Ten problem może stanowić wprowadzenie do spojrzenia na autyzm jako zaburzenie komunikacyjne, jak również ukazania specyficznego rozwoju mowy i możliwości nabywania umiejętności społecznego komunikowania.

LUCYNA BOBKOWICZ-LEWARTOWSKA

Instytut Psychologii, Uniwersytet Gdański,

Gdańsk

psylbl@univ.gda.pl

System wartości a poczucie sensu życia i zadowolenie z życia u nauczycieli osób z autyzmem

Celem badań było określenie, jaki jest związek pomiędzy systemem wartości a jakością życia w grupie nauczycieli dzieci autystycznych. W badaniach zastosowano następujące metody: 1). Skala PIL Crumbougha i Maholicka, 2) Skala Satysfakcji z Życia Dienera i Emmons, 3). Skala Wartości Schelerowskich. 50- osobowa grupa badawcza składała się z 25 nauczycieli dzieci autystycznych i 25 nauczycieli osób bez zaburzeń autystycznych. Badania wykazały m.in., że tylko 12% nauczycieli osób z autyzmem wykazuje niską satysfakcję z życia. Najważniejszymi dla nich wartościami okazały się moralność i prawda a także wartości hedonistyczne (te ostatnie nie były istotne w grupie kontrolnej). Wyniki w skali PIL wskazały, że nauczyciele w obu grupach nie różnią się w obszarze poczucia sensu życia.

OLGA BOGDASHINA

Uniwersytet Birmingham,

Birmingham, Wielka Brytania;

Stowarzyszenie Autyzmu „Od rozpacz do nadziei”, Ukraina

Olgabogdashina@aol.com

Zagadnienie percepcji w autyzmie – autystyczny sposób doświadczania świata

Świat rzeczywisty i świat postrzegany (tzn. nasz mentalny obraz świata) różnią się od siebie. Choć żyjemy w tym samym świecie fizycznym i mamy do czynienia z tym samym

„surowcem”, różnice w funkcjonowaniu zmysłowym tworzą niewidzialny mur pomiędzy osobami z autyzmem a innymi ludźmi. Metaforyczne opisy dzieci i dorosłych z autyzmem – takie jak „kosmici” czy „Marsjanie” – mają oparcie w faktach. Oni naprawdę żyją w innym świecie! Te same bodźce zmysłowe wyglądają, brzmią i pachną dla nich inaczej. Kiedy chcemy okazać dziecku uczucie poprzez przytulenie, ono odsuwa się od nas, bo dotyk wywołuje u niego nieznośny ból. Jak to interpretujemy? – „Ono mnie nie kocha”. Często jesteśmy „głusi” na dźwięki, których nasze dziecko nie może znieść, na przykład dźwięk pracującego wentylatora czy czajnika z wrzącą wodą. Jesteśmy niewrażliwi na migotanie świetlówek z częstotliwością 60Hz, które sprawia, że cały pokój pulsuje. Ponieważ jesteśmy „głusi/słепi/niemi” itd. na bodźce, które nasi mali „kosmici” odbierają z taką ostrością, opisujemy ich zachowanie jako dziwaczne i nieodpowiednie. Jednak, ponieważ nasze systemy działają inaczej, reakcja osób autystycznych na bodźce zmysłowe jest „normalna” (z ich punktu widzenia), choć dla nas, żyjących w równoległym świecie, wydaje się odmienna i niekonwencjonalna. Najważniejsze jest, aby zrozumieć, w jaki sposób związane z autyzmem różnice jakościowe percepcji zmysłowej wpływają na dane dziecko. Pedagodzy i inni specjaliści pracujący z dziećmi z autyzmem, muszą rozpoznawać różnice postrzegania zmysłowego związane z autyzmem, aby wybrać odpowiednie metody i opracować plan interwencji dla tych dzieci. Ponieważ wszystkie zmysły są zintegrowane, deficyt jednego prowadzi do zaburzeń pozostałych. Z tego względu konieczne jest określenie, w obrębie którego/-ych zmysłu/-ów występuje deficyt, a na których zmysłach można „polegać”. Sugerowany profil percepcji zmysłowej dziecka może być punktem wyjściowym dla wyboru istniejących metod, a prawdopodobnie także opracowania nowych metod odpowiednich dla indywidualnych potrzeb danej osoby.

OLGA BOGDASHINA, GALINA PRIKHODKO

Stowarzyszenie Autyzmu „Od rozpaczcy do nadziei”
„Szkoła Sztormowa” (Storm School) dla dzieci z autyzmem,
Gorlovka, Ukraina
Olgabogdashina@aol.com

Autyzm na Ukrainie – wczoraj, dziś i jutro

Ukraina jest ciągle na początku drogi, którą wiele krajów przeszło 30-40 lat temu. Nasze Stowarzyszenie Autyzmu ma znaczące osiągnięcia. Autyzm jest dziś diagnozowany na Ukrainie, ludzie są coraz bardziej świadomi jego istnienia i konieczności pracy z dziećmi autystycznymi. Choć czasem rodzice miotają się od nadziei do rozpaczcy, to dominuje optymizm – idą właściwą drogą i znajdą siłę, aby pomagać swoim dzieciom, i iść naprzód – od rozpaczcy ku nadziei!

Prezentacja przedstawia naszą drogę przebytą od postawy „na Ukrainie nie ma autyzmu” (przeszłość), poprzez „na Ukrainie jest kilkoro dzieci z autyzmem” (teraźniejszość), do „wszystkie dzieci z autyzmem zasługują na diagnozę, pomoc i wsparcie” (przyszłość).

EDWARD BOLAK

Fundacja Wspólnota Nadziei – Kraków
www.farma.org.pl
biuro@farma.org.pl

W kierunku całościowego systemu wsparcia. Terapia, praca, dom

Prezentacja dotyczy obecnych działań krakowskiej Fundacji Wspólnota Nadziei, mających na celu budowę całościowego systemu wsparcia dla dorosłych osób z autyzmem i ich rodzin. System ten budowany jest w oparciu o realizowane i komplementarne wobec siebie projekty oraz stałe formy organizacyjne. Głównym projektem jest tu: Farma Życia, przewidziana jako ośrodek pobytu stałego, ośrodek terapii, rehabilitacji, a w przyszłości jako podmiot ekonomii społecznej oferujący dorosłym osobom z autyzmem miejsca pracy.

1. Wstęp.

Fundacja Wspólnota Nadziei, historia, misja, teraźniejszość.

Budowa całościowego systemu wsparcia dla dorosłych osób z autyzmem i ich rodzin – zamierzenia, strategię, rzeczywistość.

2. Hostel – „Dom w połowie drogi”, pierwszy etap usamodzielnienia. Hostel, mieszkanie chronione, „usługi odciążeniowe”, „sklepik” (pracownia kupiecka), Środowiskowy Dom Samopomocy? W poszukiwaniu formuły.
3. Farma Życia – ośrodek pobytu stałego, terapii, rehabilitacji, edukacji i pracy.
  - a. Mieszkańcy i „uczestnicy zajęć”.

- b. Pracownicy. Testowanie możliwości pracy w zawodach: „pomocnik ogrodnika – pracownik gospodarczy, pomocnik rolnika – pracownik gospodarczy”. Projekt „Partnerstwo dla Rain Mana, Rain Man dla partnerstwa” – wnioski z realizacji.
  - c. „Wspólnota wiejska” – ośrodek pobytu stałego. Rodzinny Dom Pomocy.
  - d. Ekologiczne gospodarstwo rolno-ogrodnicze – miejsce pracy, rehabilitacji i rekreacji.
  - e. Zespół Wspierająco – Terapeutyczny.
  - f. Farma – miejsce otwarte.
  - g. Program Operacyjny Kapitał Ludzki – projekt „Organizacja modelu wsparcia w dziedzinie zatrudnienia osób dorosłych z autyzmem”.
  - h. Plany na przyszłość – przedsiębiorstwo społeczne (ekonomia społeczna)? Zagrożenia i korzyści.
4. Zakończenie. Plany rozwojowe – inwestycje.

OLGA BOLL

Wyższa Szkoła im. Pawła Włodkowica

Płock

Olga.Boll@wp.pl

Sytuacja rodzinna osób z autyzmem

Życie człowieka tworzą różnego rodzaju sytuacje. Na każdym kroku styka się on z różnymi sytuacjami, które musi rozwiązać. Można by nawet powiedzieć, że sytuacja jest wszechobecna oraz nierozzerwalnie związana z zachowaniem się jednostki. Sytuacja, w obliczu której znajduje się jej podmiot, skłania go do oczekiwań, bądź przewidywań przyszłych zdarzeń. Oczekiwania mają wszyscy, zarówno w życiu prywatnym jak i służbowym. To one nadają kierunek zachowania się każdego człowieka. Rodzice osób z autyzmem stają niewątpliwie w obliczu bardzo trudnej sytuacji do rozwiązania. Zaburzenie dziecka wpływa na wiele obszarów życia rodziny, na jej sytuację materialną, społeczną, kondycję nie tylko psychiczną ale również fizyczną. Prezentacja jest efektem prowadzenia badań empirycznych. Za najtrafniejszą metodę do przeprowadzenia badań uznano metodę sondażu diagnostycznego. W przeprowadzonych badaniach wykorzystano ankietę składającą się z pytań otwartych, półotwartych oraz zamkniętych. Celem badań jest uzyskanie takich informacji, które zagwarantują poznanie opinii rodziców na temat trudności rozwojowych i wychowawczych ich dzieci, możliwości usprawniania, leczenia, poznania stanu pomocy rodzinom dzieci z autyzmem oraz uznanie opinii o przyszłość dziecka, jak też uzyskanie informacji, które zagwarantują poznanie następujących problemów badawczych:

1. Jaka jest wiedza badanych rodziców o autyzmie i jego konsekwencjach dla rozwoju dziecka?

2. jakie są trudności rozwojowe i wychowawcze dzieci z autyzmem w opinii badanych rodziców?
3. Jaki jest stan pomocy rodzinie z osobami z autyzmem?
4. Jakie oczekiwania mają rodzice wobec swoich dzieci z autyzmem?

Zatem problematyka tej pracy dotyczyć będzie postrzegania przez rodziców sytuacji ich dzieci z autyzmem. Badaniami objęto rodziców dzieci z okolic Włocławka, gdzie nie ma ośrodka terapii dla osób z tym zaburzeniem oraz rodziców zrzeszonych w Stowarzyszeniu Pomocy Osobom z Autyzmem w Toruniu. Badania przeprowadzano od lutego do kwietnia 2008r., wzięło w nich udział 30 osób z okolic Włocławka i 30 osób z toruńskiego stowarzyszenia. Na przestrzeni lat sytuacja rodzin osób z autyzmem uległa dużej poprawie. Coraz większy nacisk kładzie się nie tylko na usprawnianie dziecka ale objęcie terapią całej jego rodziny. Ma to istotny wpływ na zachodzące w niej relacje pomiędzy poszczególnymi jej członkami oraz na przebieg i jakość wspomagania rozwoju u dziecka. Pomimo poprawie sytuacji rodzin osób z autyzmem wiele jeszcze pozostaje do życzenia.

Problemy rodziny, formy udzielanej im pomocy jak też mnóstwo pytań pozostających wciąż do rozwiązania stanowi wyzwanie dla osób profesjonalnie zajmujących się tą problematyką. Zatem istnieje konieczność dalszego zgłębiania tej problematyki i prowadzenia dalszych badań.

EDYTA BRACIK, JOANNA WARMUZ
ING Bank Śląski
Katowice

Autism – Another Challenge for the Social Activities of ING Bank Śląski

EWA BRODOWICZ, ANETA GARNCARZ
Zespół Szkół Specjalnych Nr 13 dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem
Kraków
autyzm.zs13@poczta.fm
autyzm.zs13@poczta.fm

Mierzenie efektów kształcenia z wykorzystaniem metody własnej LUM

LUM (lista Umiejętności Ucznia) opracowany został w latach 2006 – 2007 przez grupę terapeutów Zespołu Szkół Specjalnych Nr 13 dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Krakowie. Jest metodą oceny efektów kształcenia uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim

oraz autyzmem. Stanowi zestaw 541 umiejętności zgrupowanych w 8 sferach, na 3 poziomach funkcjonowania. Oceny dokonuje 1 raz w roku zespół terapeutów pracujących z uczniem. Metoda wyposażona jest w narzędzie komputerowe służące do analizy wyników. Program komputerowy pozwala na wygenerowanie wykresów obrazujących postępy ucznia w poszczególnych sferach i poziomach funkcjonowania. Istnieje możliwość dokonania analizy wyników zbiorczych dla całej szkoły.

MAŁGORZATA CAŁKA-BAŁABUCH

Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym
Koło w Pruszczu Gdańskim
zk.pruszczgdanski@psouu.org.pl

Podmiotowe ujęcie osoby z autyzmem a stosowane metody terapii. Prezentacja osób z autyzmem w mediach

Istnieje kilka głównych metod pracy z osobami z autyzmem stosowanych w naszym kraju. Różna jest też ocena poszczególnych metod przez specjalistów, teoretyków i rodziców. Niejednokrotnie wywołują one wiele dyskusji i kontrowersji. Skłaniam się ku tezie, że naczelną zasadą w pracy z każdym człowiekiem, a zwłaszcza niepełnosprawnym jest podejście do niego jako OSOBY z poszanowaniem jego godności, autonomii, ograniczeń, potrzeb i możliwości. Nie metoda jest najistotniejsza a właśnie owo podejście i ono to określa kolejne elementy w procesie terapii, pracy nad rozwojem, nauki i rehabilitacji. Również media – prezentujące problemy osób z niepełnosprawnością, m.in. z autyzmem, mocno tkwią w stereotypach społecznego postrzegania tego zaburzenia i prezentują mało atrakcyjną, dość sztywną formę przedstawiania rzeczywistości człowieka z autyzmem w sposób bardzo uproszczony i przedmiotowy.

AERTS CISCA, GERT KROES

Dr Leo Kannerhuis
Centrum voor Autisme
Doorwerth, The Netherlands
c.aerts@leokannerhuis.nl

Zaburzenia ze spektrum autyzmu w rodzinie? Skuteczność pracy z członkami rodziny nad poprawą sytuacji, w ramach domowej psychiatrycznej terapii rodzinnej zaburzeń ze spektrum autyzmu (PFA)

CEL

Zaburzenia ze spektrum autyzmu (ASD) determinują styl życia zarówno osoby na nie cierpiącej, jak i jej otoczenia. Rodziny, w których występują zaburzenia ze

spektrum autyzmu stają w obliczu wielu problemów. Może to prowadzić do konieczności leczenia klinicznego, szczególnie w okresie dojrzewania członka rodziny z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Celem nowo opracowanej, zorientowanej na kompetencje terapii psychiatrycznej dla rodzin, w których występują zaburzenia ze spektrum autyzmu (PFA), jest zaangażowanie wszystkich członków rodziny w wysiłki, mające na celu poprawę sytuacji.

METODA

Trener rodzinny pracuje co tydzień z każdym członkiem rodziny nad osiągnięciem wspólnie zdefiniowanych celów. Skuteczność terapii PFA została oceniona we współpracy z Praktikonem, niezależnym centrum badawczym. Praktyki rodziców, osobiste dobre samopoczucie rodziców, mocne i słabe strony dzieci w rodzinie oraz doświadczenia rodziców w zakresie kompetencji dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu i pozostałych dzieci w rodzinie badano przed, a także po terapii PFA za pomocą standardowych instrumentów.

WYNIKI

Wyniki wykazały złożoność problemów całej rodziny – dziecka z ASD i jego rodzeństwa oraz relacje rodziców oraz ich osobiste dobre samopoczucie.

Konkretnym rezultatem terapii jest rozwój kompetencji rodziców i większy podział obowiązków rodzicielskich. Odnotowano mniej problemów związanych z dzieckiem z ASD. Bardziej pozytywna samoocena dziecka ASD i rodzeństwa. Wszyscy członkowie rodziny są bardzo zadowoleni z wyników PFA. Wyniki sugerują, że terapia PFA jest nowym, istotnym rodzajem interwencji, mogącym w znacznym stopniu przyczynić się do poprawy samopoczucia nie tylko dziecka z ASD, lecz wszystkich członków rodziny.

FRANCESC CUXART

Uniwersytet Autonomia

Barcelona, Hiszpania

Fundacja Privada Congost-Autisme, Barcelona

francesc.cuxart@uab.cat

Niskofunkcjonujące osoby z autyzmem a społeczeństwo – wyzwania dla naszego stulecia

Obecnie przyjmuje się, że autyzm jest zaburzeniem neurorozwojowym, obejmującym szeroki zakres objawów, tworzący spektrum autyzmu. W ramach tego spektrum niskofunkcjonujące osoby z autyzmem charakteryzują się (oprócz podstawowych objawów autyzmu) poważnym lub głębokim upośledzeniem umysłowym, a także, stosunkowo często, gwałtownymi napadami złości i agresywnym zachowaniem. Z tego względu relacje społeczne tej podgrupy są często bardzo trudne i stanowią ogromne wyzwanie na wszystkich poziomach (rodzina, szkoła/ośrodek, społeczność). Właściwe podejście do tych wyzwań musi być zindywidu-

alizowane, ale jednocześnie oparte na bardzo ogólnych założeniach. Podstawowe znaczenie mają tu rozmaite relacje dwóch czynników: usługi indywidualne a usługi społeczne, opieka a leczenie, psychologia a edukacja, prawdziwa praca a terapia zajęciowa, zwykły dom a jednostka zinstytucjonalizowana. Ponieważ relacje osób z autyzmem ze społeczeństwem są wzajemne, analizując je, musimy uwzględnić obie strony, a więc wpływ społeczeństwa na osoby z autyzmem i ich rodziny oraz wpływ osób z autyzmem i ich rodzin na społeczeństwo.

ZBIGNIEW CZOP

Qpharma
Warszawa

Zaburzenia metabolizmu wielonienasyconych kwasów tłuszczowych u osób z autyzmem

Wielonienasycone kwasy tłuszczowe omega-3 i omega-6 stanowią istotną część błon komórek nerwowych. Liczne doniesienia naukowe wskazują na zaburzenia metabolizmu tych kwasów u osób ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, zaburzeniami zachowania czy zaburzeniami psychicznymi. Doniesienia te wskazują również na możliwość wpływu metabolizmu wielonienasyconych kwasów tłuszczowych na funkcjonowanie społeczne. Czy w związku z tym możemy mówić o związku metabolizmu nienasyconych kwasów tłuszczowych z zaburzeniami ze spektrum autyzmu?

KAROLINA DYRDA, MAGDALENA NOWINA-KONOPKA – OSOBA WSPIERAJĄCA
Fundacja SYNAPSIS
Warszawa
karol@synapsis.waw.pl

Trening kompetencji komunikacyjnych i umiejętności społecznych – doświadczenia terapeutów Fundacji SYNAPSIS w prowadzeniu grup terapeutycznych

W trakcie warsztatu chcielibyśmy podzielić się z uczestnikami kilkuletnim doświadczeniem terapeutów Fundacji SYNAPSIS w prowadzeniu zajęć rozwijających kompetencje komunikacyjne i umiejętności społeczne. Z doniesień naukowych, jak i naszych doświadczeń wynika, że rozwijanie kompetencji społecznych w grupach osób z zespołem Aspergera i wysoko funkcjonujących osób z autyzmem przynosi bardzo dobre efekty. W czasie warsztatów chcemy zaprezentować najważniejsze cele i rezultaty prowadzonych przez nas zajęć. Chcielibyśmy zapoznać uczestników ze sposobami rekrutacji osób do grup, metodami pracy w grupach oraz sposobami

przenoszenia nabytych umiejętności w życie codzienne. Planujemy przedstawić, w jaki sposób pracujemy z nastolatkami nad poprawą ich interakcji społecznych, jak ćwiczymy z nimi komunikację, rozszerzamy ich zainteresowania i uczymy umiejętności dzielenia się i wykorzystywania ich pasji w społecznie akceptowany oraz oczekiwany sposób. Warsztaty obejmować będą omówienie grup prowadzonych w Fundacji SYNOPSIS, prezentację fragmentów filmów z zajęć oraz ćwiczenia praktyczne.

DOROTA FALK-BOŁT

Specjalny Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży
z Autyzmem
Gdańsk
dorota.bolt@hope.art.pl

Uczenie mowy dziecka z autyzmem w domu w celu wspomagania wzajemnej relacji dziecka z rodzicami i rodzeństwem

Zaprezentowana zostanie metoda incydentalnego (sytuacyjnego) uczenia mowy dziecka z autyzmem przez rodziców, rodzeństwo. Prezentowaną metodę stosuje się w naturalnym środowisku dziecka – czyli codziennym życiu rodzinnym w domu. Metoda ta poza wpływem na rozwój mowy dziecka z autyzmem (przyczynia się do jej poprawy) skutkuje polepszeniem się kontaktu dziecka z rodzicami, co wpływa na pogłębienie relacji dziecko-rodzic.

ANNA FLOREK, KATARZYNA HAMERLAK

Społeczne Przedszkole Integracyjne STO
Warszawa
annaflorek@wp.pl

Terapia i edukacja dzieci autystycznych w przedszkolu

Społeczne Przedszkole Integracyjne jest placówką edukacyjną i terapeutyczną. Powstała w 1990 roku z inicjatywy specjalistów i rodziców. Obecnie przedszkole obejmuje opieką 56 dzieci, wśród których $\frac{1}{4}$ to podopieczni ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (większość z nich stanowią dzieci autystyczne i z zespołem Aspergera). Od 2002 roku realizujemy autorski program terapii, wychowania dzieci autystycznych i z zespołem Aspergera. Istotą naszego modelu jest łączenie terapii metodą analizy behawioralnej (terapii indywidualnej i w małych grupach) z systematycznym, stopniowym włączaniem dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w codzienne życie przedszkolnej grupy. Jest to możliwe, ponieważ ci nasi podopieczni są od początku terapii członkami jednej z przedszkolnych grup.

Decyzje odnośnie proporcji terapii indywidualnej i uczestnictwa w zajęciach grupy przedszkolnej są podejmowane wspólnie przez terapeutów prowadzących, rodziców dziecka i wychowawców odpowiedzialnych za grupę. Autystyczne dziecko, dzieci z grupy przedszkolnej i wychowawcy są wspierani przez terapeutę a następnie asystenta dziecka.

KATARZYNA FRANKOWSKA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Olsztyn

Katarzyna_frankowska@o2.pl

Plany Aktywności dla dzieci z autyzmem

W wystąpieniu zostanie przedstawione zastosowanie planów aktywności dla dzieci z autyzmem zarówno w domu, jak i w szkole, które umożliwiają rozwijanie samodzielności i autonomii. W zależności od stopnia rozwoju dziecka i jego możliwości występują w postaci obrazków lub słów. Są proste w użyciu, a ich opanowanie daje dziecku możliwość decydowania o swoich działaniach i wyrażania swoich potrzeb. Plany aktywności stają się niezastąpionym środkiem w komunikacji dzieci z autyzmem, dzieci, które mają swoiste problemy z porozumiewaniem się z otoczeniem.

MAŁGORZATA FRASIAK, JOANNA ŁAWICKA, ADAM ŁAWICKI

Poradnia dla osób z autyzmem i pokrewnymi zaburzeniami rozwoju PRODESTE

Warszawa

m.fراسiak@prodeste.pl

Kształtowanie kompetencji komunikacyjnych i społecznych w grupach socjoterapeutycznych dla dzieci z autyzmem

Podczas warsztatu przedstawione zostaną metody i techniki pracy wspierające rozwój umiejętności społecznych oraz komunikacyjnych u dzieci z autyzmem, w ramach zajęć socjoterapeutycznych. Grupy socjoterapeutyczne stanowią skuteczną metodę pracy nad relacjami w grupie, niezależnie od stopnia zaburzeń i wieku dzieci. Uczestnicy warsztatu uzyskają możliwość przetrenowania poszczególnych technik oraz zdobędą umiejętności pozwalające na zaplanowanie pracy terapeutycznej w grupie dla dzieci z autyzmem.

VASILKA GALEVSKA
Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu
Skopje, Republika Macedonii
Instytut Pedagogiki Specjalnej i Rehabilitacji
Wydział Filozofii
Uniwersytet Św. Cyryla i Metodego
Skopje, Republika Macedonii
v_galevska@yahoo.com

Analiza porównawcza postaw rodziców dzieci z autyzmem i dzieci zdrowych wobec organizacji systemu rehabilitacji dla osób z autyzmem w Republice Macedonii

Republika Macedonii nie posiada systemu ochrony, edukacji i rehabilitacji osób z autyzmem. W związku z podjęciem wysiłków mających na celu zaprojektowanie i stworzenie takiego systemu, należy wziąć pod uwagę nastawienie wszystkich zainteresowanych osób. Szczególnie istotne jest nastawienie rodziców dzieci z autyzmem i rodziców dzieci zdrowych. Nastawienie tych pierwszych ma znaczenie, ponieważ są oni emocjonalnie zaangażowani i bezpośrednio dotknięci przez te problemy. Z drugiej strony nastawienie rodziców dzieci zdrowych również ma znaczenie, biorąc pod uwagę, że bez wątpienia będą oni mieli wpływ na przebieg i sukces pewnych współczesnych procesów, takich jak deinstytucjonalizacja i integracja. Niniejszy referat przedstawia wyniki analizy porównawczej nastawienia rodziców dzieci z autyzmem i rodziców dzieci zdrowych wobec organizacji pewnych elementów klinicznych, edukacyjnych i społeczno-ekonomicznych systemu rehabilitacji osób z autyzmem w Republice Macedonii. Próba obejmuje rodziców obojga płci, pochodzących z różnych miast na terytorium Macedonii. Analizę nastawienia rodziców przedstawiono na podstawie danych zebranych za pomocą stworzonego w tym celu formularza, który zawierał 7 pytań – 6 zamkniętych i 1 otwarte. Interpretacji statystycznej dokonano za pomocą testu χ^2 .

Słowa kluczowe: nastawienie, rodzice, dzieci, autyzm, system, rehabilitacja

TADEUSZ GAŁKOWSKI
Krajowe Towarzystwo Autyzmu
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
Warszawa
tadeusz.galkowski@psych.uw.edu.pl

Wykorzystanie elementów dramy w odczytywaniu stanów umysłu przez osoby z autyzmem

Badania przeprowadzono na trzech chłopcach z autyzmem w wieku od 14 do 15 lat. Zastosowano szereg prób w celu oceny zdolności odgrywania pewnych ról

związanych z sytuacjami życia codziennego oraz przeżywanymi emocjami. Badani wybierali te zadania, które nie wymagały interakcji z innymi osobami. Łatwiejsze dla nich okazały się te zadania, które wykorzystywały jako materiał postacie znanych osób. Chętniej też uczestniczyli w badaniach, jeśli wykorzystywana w nich była forma zabawy. Stosunkowo łatwo przychodziło im wyrażanie przeżywanych emocji, znanych z sytuacji codziennego życia. Istotną rolę odgrywała w tych badaniach możliwość dłuższego przygotowania się chłopców do wyrażania w różnych rolach przeżyć. Można powiedzieć, że zaangażowanie się badanych w optymalne wykonywanie poszczególnych zadań daje podstawy, by zarówno rodzice w domu, jak profesjonalści w ośrodkach rehabilitacyjnych, mogli efektywnie wprowadzać pewne elementy dramy pozwalające rozwijać zdolność odczytywania stanów emocjonalnych oraz kontrolowania ekspresji w procesach komunikacji z dziećmi i młodzieżą z autyzmem.

ANDRZEJ GOLONKA

Zespół Szkół Specjalnych nr 13
dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem

Kraków

WWW.autyzm-terapia.pl.tl

Praktyczne aspekty pracy z osobami autystycznymi w kontekście agresji

Warsztat dla 30 osób

1. Zasady doboru podstawowych umiejętności w terapii trudnych zachowań.
Aspekty ingerowania w zachowania trudne.
Dylematy towarzyszące ingerencji w zaburzone zachowania ucznia.
2. Niebezpieczeństwa związane ze stosowaniem technicznych środków w świetle pracy z osobą agresywną i autoagresywną
Rola wzmocnień w redukowaniu trudnych zachowań i nauce zachowań alternatywnych.
Nagrody, kary, wygaszanie- pozytywne i negatywne aspekty ich stosowania.
3. Model najmniej restrykcyjnej terapii.
Założenia modelu. Wybrane techniki przeciwdziałania zachowaniom trudnym
4. Modulacja czynników wpływających na częstość i intensywność nieprawidłowych zachowań ucznia w ćwiczeniach praktycznych w tym:
prawidłowa komunikacja,
ustalanie dominacji,
podpowiedzi,
najczęściej popełniane błędy metodyczne

5. Model pracy z osobą agresywną tzw. TRZY TRÓJKĄTY:
nauka samokontroli u ucznia,
satisfakcjonujące i sensowne spędzanie czasu,
zewnętrzna kontrola zachowania
6. Psychologiczne aspekty pracy nauczyciela:
praca w sytuacji zagrożenia,
utrata kontroli nad własnym zachowaniem,
najczęściej popełniane błędy taktyczne.

JOANNA GROCHOWSKA, ŁUCJA SOKORSKA-MAJ,
RENATA WERPACHOWSKA – OSOBA WSPIERAJĄCA
Fundacja SYNAPSIS
Warszawa
joannag@synapsis.waw.pl

Systemowe spojrzenie na rodzinę osoby z autyzmem

Warsztat dla grupy do 20 osób. Proponowane tematy ćwiczeń, zadań i omówień:

1. Fazy życia rodziny osoby z autyzmem, zadania i doświadczenia rodziny, porównanie z doświadczeniami innych rodzin.
2. Reakcja rodziny na diagnozę autyzmu wg Siegel.
3. Konsekwencje diagnozy autyzmu u dziecka dla systemu rodzinnego – spojrzenie systemowe.
4. Analiza przypadków prezentowanych przez uczestników- „ustawienia” rodzinne, obserwacja relacji w rodzinach po diagnozie autyzmu, możliwe konsekwencje dla procesu terapii dziecka.
5. Psychologiczne wsparcie rodziny osoby z autyzmem, konsultacje systemowe.

Osoby rozważające udział w warsztacie proszone są o zaktualizowanie swoich informacji o relacjach w jednej rodzinie, w której diagnoza dziecka miała miejsce nie wcześniej niż pół roku temu i nie później niż 2 lata temu (jakie osoby mają wpływ na dziecko i w jakim wymiarze czasowym kontaktują się z nim, ile mają lat, gdzie mieszkają, czy pracują zawodowo, postrzegane przez terapeutę związki i relacje między nimi).

MIKLOS GYORI

Katedra Psychologii Poznawczej, Uniwersytet ELTE, Budapeszt, Węgry
Fundacja Autyzmu, Budapeszt, Węgry
gyori.miklos@ppk.elte.hu

Teoria umysłu w autyzmie – większe zróżnicowanie i złożoność aniżeli kiedyś sądzono*

Niniejszy referat stanowi przegląd prowadzonych w ostatnich latach badań, których celem było uzyskanie dokładniejszego obrazu deficytu teorii umysłu i jego konsekwencji w autyzmie. Teoria umysłu jest zasadniczą ludzką zdolnością poznawczą, pozwalającą na rozumienie i przewidywanie zachowań innych ludzi poprzez przypisywanie im stanów umysłowych. Rozwój tej zdolności jest, jak wiadomo, zaburzony u osób z autyzmem, ale zaskakująco niewiele wiemy o indywidualnych różnicach i dokładnej naturze tego zaburzenia.

Badania omówione w tym referacie obejmowały trzy zagadnienia: (1) czy osoby potrafiące rozwiązywać problemy, wykorzystujące teorię umysłu, rzeczywiście mają zdolność teorii umysłu, (2) jaki jest związek pomiędzy istniejącą zdolnością teorii umysłu a umiejętnościami językowymi i objawami społeczno-komunikacyjnymi w autyzmie; (3) czy istniejąca kompetencja teorii umysłu jest w stanie kontrolować uwagę wzrokową w kontekście społecznym.

Aby znaleźć odpowiedź na te trzy zagadnienia, zastosowaliśmy różne metodologie psychologii kognitywnej, w tym metodę psycholingwistyczną, badania korelacyjne oraz okulografię. Wyniki naszych badań wskazują, że autyzm jest bardziej niejednorodny pod względem kognitywnym niż do tej pory sądzono, a teoria umysłu u poszczególnych osób wykazuje bardzo duże zróżnicowanie – od głębokiego deficytu do stosunkowo złożonego poziomu rozumienia umysłu innych osób, obejmującego w niektórych przypadkach strategie kompensacyjne. Ustalono także, że język i teoria umysłu są w autyzmie w szczególny sposób powiązane ze sobą, a istniejąca zdolność teorii umysłu u niektórych osób z autyzmem niekoniecznie pomaga im w postrzeganiu informacji istotnych dla relacji społecznych.

Podsumowując, wyniki te wskazują, że deficyt teorii umysłu w autyzmie jest kwestią znacznie bardziej złożoną niż niegdyś sądzono i wymaga dalszych intensywnych badań.

---

* Badania omawiane w niniejszym referacie przeprowadzono w oparciu o fundusze uzyskane z Fundacji Autyzmu z Budapesztu, Węgierskiego Funduszu Badań Naukowych (OTKA, grant nr 61615) i VII Programu Ramowego Komisji Europejskiej (projekt HANDS, grant nr 224216).

JASMINA IVANOVSKA
Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu
Skopje, Republika Macedonii
jasminaiva@gmail.com

Dyskryminacja edukacyjna dzieci z autyzmem w Republice Macedonii

Osoby z autyzmem powinny cieszyć się tymi samymi prawami i przywilejami, co wszyscy Europejczycy, w zakresie odpowiednim dla osoby z autyzmem i służącym jej interesom. Prawa osób z autyzmem określone na IV Europejskim Kongresie Autyzmu, który odbył się 10 maja 1992 r. w Hadze oraz w Deklaracji Parlamentu Europejskiego z 9 maja 1996 r. stanowią, że osoby z autyzmem mają prawo dostępu do odpowiedniej edukacji. W Republice Macedonii dzieci z autyzmem mają takie samo prawo do edukacji jak dzieci z innymi formami niepełnosprawności. Mogą uczęszczać do zwykłych przedszkoli, szkół specjalnych, zwykłych szkół oraz ośrodków opieki dziennej. Choć nie posiadamy specjalistycznych technik edukacyjnych, pedagogów specjalnych i instytucji, dbających o szczególne potrzeby dzieci z autyzmem, pragniemy nad tym pracować, wdrażając odpowiednie procedury. Celem referatu jest prezentacja badań przeprowadzonych na 31 rodzinach z dziećmi z autyzmem. Badanie dotyczyło ich doświadczeń związanych z instytucjami edukacyjnymi i przejawów dyskryminacji w dziedzinie edukacji. Wyniki wskazują, że 25 dzieci uczęszcza do szkół lub przedszkoli, a 6 – nie uczęszcza do takich instytucji. Najczęstsze przyczyny, dla których dzieci nie chodzą do szkoły, to: brak dostępnych lub odpowiednich obiektów, brak miejsc, brak przeszkolonej kadry oraz stopień upośledzenia dziecka.

HANNA JAKLEWICZ
Uniwersytet Gdański, Instytut Psychologii
Gdańsk
h.jaklewicz@chello.pl

Badania longitudinalne dzieci autystycznych

Autorka dokonuje oceny znaczenia badań longitudinalnych i prezentuje swoje własne.

Dotyczą one 28 dzieci z diagnozą autyzmu (wg DSM-III R i ICD-10) ocenianych w 3, 5, 7 i 21 roku życia. Dynamikę przebiegu autyzmu oceniano w 3 obszarach patologii: relacji interpersonalnych, rozwoju mowy, zachowania i zainteresowań. W ostatnich badaniach analizowano przebieg okresu dojrzewania, agresji pojawiającej się w tym czasie oraz zdolności do samodzielnego funkcjonowania.

Wcześniejsze badania, podobnie jak ostatnie, wskazują na różnice w dynamice przebiegu autyzmu u dzieci z późną jego postacią, których rozwój przebiegał

prawidłowo do 18-20 miesiąca życia i tych, u których pierwsze objawy autyzmu ujawniły się w okresie niemowlęcym.

Ostatnie badania wskazują, że jedynie osoby z późną postacią autyzmu używały taki poziom rozwoju intelektualnego i społecznego, który pozwala im na samodzielne funkcjonowanie.

Wystąpienie ilustrują opisy losów dwojga dzieci autystycznych.

MONIKA JANOCH, ILDIKÓ KANIZSAI-NAGY, KRISZTINA NÉMETH, ESZTER SAJÓ, KRISZTINA STEFANIK, ANNA BALÁZS

Fundacja Autyzmu
Budapest, Węgry
ambulancia@autizmus.hu

Historia pierwszej poradni dla osób z autyzmem na Węgrzech

Klinika Psychiatryczna Dzieci i Młodzieży przy Fundacji Autyzmu istnieje od 1989 r. Jest to modelowa instytucja, specjalizująca się w diagnozie, badaniach kontrolnych, opiece psychiatrycznej, wsparciu dla rodzin, szkoleniu specjalistów i badaniach naukowych w dziedzinie zaburzeń ze spektrum autyzmu. Celem prezentacji jest przedstawienie naukowego i organizacyjnego zaplecza kliniki oraz przegląd jej funkcji – od usług bezpośrednich, poprzez pośrednie wsparcie dla rodzin, po szkolenia specjalistów. Przedstawiamy wyniki dotychczasowej działalności i plany na przyszłość.

MIROSLAVA JELINKOVA
Autistik
Praga, Republika Czeska
autistik@volny.cz
www: volny.cz/autistik

AUTISTIK – pozarządowa organizacja pomocy osobom z autyzmem

Organizacja założona w 1994 r. przez grupę rodziców dzieci z autyzmem należy do organizacji Autyzm-Europa i Światowej Organizacji Autyzmu.

Grupa docelowa: Osoby z autyzmem i ich rodziny

Specjaliści pracujący z osobami z autyzmem

CELE:

Tworzenie warunków społecznych i ekonomicznych dla optymalnego rozwoju osób z autyzmem

Wspieranie dostępu do odpowiedniej edukacji dla wszystkich osób z autyzmem, niezależnie od wieku i stopnia upośledzenia.

Wspieranie integracji osób z autyzmem ze społeczeństwem oraz równego dostępu do wszystkich obiektów, usług i przejawów aktywności w obrębie społeczności.

Popieranie praw osób z autyzmem do szkolenia zawodowego i zatrudnienia, odpowiadającego ich możliwościom i indywidualnym wyborom.

Wspieranie dostępu osób z autyzmem do odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Członkostwo i współpraca z organizacjami działającymi na rzecz praw osób z autyzmem.

Popieranie praw osób z autyzmem do specjalnej, odpowiadającej ich potrzebom opieki przez całe życie.

Uwolnienie osób z autyzmem od lęku przed nieuzasadnionym zamknięciem w restrykcyjnych instytucjach, takich jak szpitale psychiatryczne. Uwolnienie osób z autyzmem od naruszającego ich prawa leczenia fizycznego oraz nadmiernego lub nieodpowiedniego leczenia farmakologicznego.

DZIAŁALNOŚĆ PODSTAWOWA:

Turnusy rehabilitacyjno-terapeutyczne dla rodzin z dziećmi z autyzmem (obozy zimowe i letnie).

Regularne (comiesięczne) prezentacje, porady i spotkania informacyjne dla rodziców i innych zainteresowanych osób.

Regularne (coroczne) wystawy twórczości artystycznej osób z autyzmem.

Wykłady znanych zagranicznych specjalistów (m.in. Schopler, Shattock, Howling, Peeters).

Szkolenie praktyczne programu TEACCH (Opleidings Centrum Autisme, Belgia).

Praktyczne szkolenie komunikacyjne (Szkoła Aarhus, Dania).

Tłumaczenie książek o autyzmie (13 książek).

Podręczniki metodologiczne na temat autyzmu (10 broszur).

MIĘDZYNARODOWE KONFERENCJE:

Rights of people with autism (Parlament Republiki Czeskiej)

Trainautism – supported work (Senat Republiki Czeskiej)

On Line Trainautism (Uniwersytet Karola)

AUTISM 2005 (Uniwersytet Karola)

RITA JORDAN OBE

Ośrodek Badań i Edukacji w Zakresie Autyzmu

Uniwersytet Birmingham, Wielka Brytania

r.r.jordan@bham.ac.uk

Zaburzenia ze spektrum autyzmu a system edukacyjno-opiekuńczy

Referat przedstawia szczególne wyzwania, jakie stawiają systemom edukacyjno-opiekuńczym osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD). Z pomocą

najnowszych badań referat wyjaśnia charakter zaburzeń rozwojowych ze spektrum autyzmu, wywołujących powstawanie indywidualnych i unikalnych form kompensacji oraz wtórnych i osłabiających „niepełnosprawności”, takich jak niepokój i utrata możliwości uczenia się. Omawiany jest czynnościowy charakter zaburzeń ze spektrum autyzmu, stanowiący o potrzebie specjalnego szkolenia wszystkich pedagogów i opiekunów. Autyzm może potencjalnie prowadzić do utraty umiejętności, ale niniejszy referat przedstawia również możliwości rozwoju naprawdę zindywidualizowanych usług, które umożliwiają najlepszy możliwy rozwój wszystkim uczestnikom, również osobom z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Przedstawiamy kilka prostych, ale skutecznych przykładów spełniania potrzeb dzieci z ASD w zwykłych szkołach.

Bibliografia

1. JORDAN, R (w druku) *Education and Social Integration of Children and Youth with Autism Spectrum Disorders: definition, prevalence, rights, needs, provision and examples of good practice*. Strasbourg, Council of Europe.
2. JORDAN, R. (w druku) Autism spectrum disorders and educational placement: What's the problem? *ACE journal*.
3. JORDAN, R. (2008) Autism spectrum disorders: a challenge and a model for inclusion in education. *British Journal of Special Education*, 35, 1, s. 11-15.
4. JONES, G & JORDAN, R. (2008) Research Base for Interventions in Autism Spectrum Disorders [w:] E. MCGREGOR, M. NÚÑEZ, K. WILLIAMS & J. GÓMEZ (Eds.) *An Integrated View of Autism* Oxford, Oxford University Press, s. 281-302.
5. JORDAN, R (2007) What's so special about autism spectrum disorders? Why teachers and support staff need specialist training to work effectively with learners with autism or Asperger's syndrome. *SEN*. 30, s. 44-45.
6. JORDAN, R.R. (2005) Managing autism and Asperger's syndrome in current educational provision *Paediatric Rehabilitation*, 8, s. 104-112.
7. JORDAN, R.R. (2005) Diagnosis and the identification of special educational needs for children at the 'able' end of the autism spectrum: reflections on social and cultural influences *Autism News: Orange County & the Rest of the World*, 2:1 s. 13-16.
8. JORDAN, R (2005) Autistic spectrum disorders. [w:] A.LEWIS & B. NORWICH (Eds.) *Special teaching for Special Children? pedagogy for Special Educational Needs* Milton Keynes, Open University Press.
9. JORDAN, R.R. (2002) *Autistic Spectrum Disorders in the Early Years: a guide for practitioners* Lichfield, Questions Publishing ISBN 1-898873-29-1 s.103.
10. JORDAN, R (2001) Effects of culture on service provision for people with autistic spectrum disorders *Good Autism Practice*, 2,2 s. 332-338.
11. JORDAN, R.R. (2001) *Autism with Severe Learning Difficulties* London, Souvenir Press ISBN 0 285 63599 9 s. 272.
12. JORDAN, R.R., JONES, G & MORGAN, H (2001) *A Guide to Services for Children with Autistic Spectrum Disorders for Commissioners and Providers* London, Mental Health Foundation ISBN 1 903645 15 8 s. 48.

13. JORDAN, R. (2001) Multidisciplinary work for children with autism *Educational and Child Psychology*, 18, 2, s. 5-14.
14. JORDAN, R. R. (1999) Evaluating practice: problems and possibilities *Autism: the International Journal of Research and Practice*, 3, s. 411-434.
15. PEETERS, T & JORDAN, R (1999) What makes a good practitioner in the field of autism? [w:] G. JONES (Ed) *GAP: Good Autism Practice*. Birmingham, University of Birmingham School of Education ISBN 07 044 85 4 00 s. 85-90.
16. JORDAN, R & JONES, G. (1999) Review of research into educational interventions for children with autism in the UK *Autism: the International Journal of Research and Practice* 3 s. 101-110.

MARTA JÓSEWICZ

Dolnośląska Szkoła Wyższa
Wrocław
marta@josewicz.pl

Sytuacja psychologiczna rodzeństwa osób z autyzmem – studium przypadku

Celem mojego referatu będzie przedstawienie sytuacji psychologicznej i doświadczeń rodzeństwa osób z autyzmem na podstawie analizy studium przypadku. W pierwszej części referatu przybliżone zostanie znaczenie relacji pomiędzy rodzeństwem na rozwój człowieka, a następnie opisane zostaną zmiany zachodzące w relacji między rodzeństwem, w którym jedno z dzieci cierpi na autystyczne zaburzenie rozwoju. Drugą część referatu poświęcona zostanie analizie doświadczeń i sytuacji psychologicznej rodzeństwa osoby z autyzmem.

RAFAŁ KAWA

Wydział Psychologii
Uniwersytet Warszawski
Warszawa
rkawa@psych.uw.edu.pl

Wypalenie zawodowe u terapeutów pracujących indywidualnie z dziećmi z autyzmem

Terapeuci pracujący z osobami z autyzmem należą do grupy zawodów narażonych na wystąpienie wypalenia zawodowego. Celem przeprowadzonego badania była analiza związku między długością stażu pracy, a poziomem wypalenia zawodowego u terapeutów. Przeanalizowano także wpływ stażu pracy na ocenę warunków pracy oraz ocenę własnej skuteczności. W badaniu wzięło udział 17 terapeutów pracujących indywidualnie z dziećmi z autyzmem metodami stosowanej analizy

zachowania. Grupę porównawczą stanowiło 17 terapeutów pracujących z dziećmi indywidualnie, przede wszystkim metodami niedyrektywnymi. Wyniki wskazują na to, że obie grupy nie różnią się od siebie pod względem wypalenia zawodowego oraz pod względem oceny warunków pracy. Obie grupy różniły się natomiast pod względem oceny własnej skuteczności.

ALICJA KIRA

Krajowe Towarzystwo Autyzmu
Oddział Kraków
alicja.kira@poczta.onet.pl

Stymulowanie rozwoju teorii umysłu u dziecka z autyzmem w kontekście współczesnych badań nad zagadnieniem

Głównym celem wystąpienia jest przedstawienie wyników postępowania badawczego ukierunkowanego na rozwój teorii umysłu u dziecka z autyzmem w kontekście współczesnych badań nad tym zagadnieniem. W ramach prezentowanego eksperymentu został skonstruowany, a następnie przeprowadzony autorski program stymulowania rozwoju kluczowych aspektów związanych z teorią umysłu. Uczestnikiem programu był 6-letni wysoko funkcjonujący chłopiec z autyzmem wczesnodziecięcym, diagnoza przed i poeksperymentalna zaś obejmowała także pomiar zmian w zakresie natężenia cech autyzmu oraz rozwoju psychospołecznego badanego dziecka. W efekcie postępowania udało się uzyskać pozytywny wpływ programu na rozwój umiejętności udawania, rozpoznawania emocji, rozumienia natury myślenia oraz rozumienia metafor, nie udało się natomiast poprawić umiejętności rozpoznawania myśli innych osób. Możliwe wyjaśnienia uzyskanych wyników, jak również implikacje praktyczne, poddane zostaną dokładnej analizie.

ANNA KOWALSKA, JUSTYNA NIZIŃSKA

EFFATHA sp z z o o
Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej
Ośrodek dla Osób z Autyzmem
Zespół Szkół Specjalnych Nr 13 dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem
ania.co@gmail.com

Wspieranie rozwoju małego dziecka z autyzmem w kontekście rodzinnym i rówieśniczym

Celem warsztatu jest zaprezentowanie powiązania pomiędzy formami wspierania rozwoju dziecka z autyzmem w kontekście rodziny oraz grupy rówieśniczej. Przedstawienie podstaw teoretycznych oraz praktycznych ilustracji podejmowanych form terapii.

Metody: prezentacja multimedialna, film, wykład, ćwiczenia praktyczne.

Efekty: poznanie metod i technik pracy z dzieckiem i rodziną pozwalających rozwijać umiejętności społeczne, komunikacyjne oraz poznawcze dziecka z autyzmem w wieku przedszkolnym. Poznanie przydatnych zabaw oraz pomocy dla dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Sposób ewaluacji: ankieta ewaluacyjna.

Efekty długofalowe: umiejętności prowadzenia zajęć o charakterze zabawy, wspieranie rodzin w postaci tworzenia propozycji zabaw dla dzieci, umiejętność stymulowania podstawowych zdolności społecznych oraz przekazywanie rodzicom oraz współpracownikom wiedzy na temat ich znaczenia w procesie terapii.

Zmiany u uczestników: poszerzenie umiejętności prowadzenia terapii małego dziecka z autyzmem.

Możliwości dalszego rozwijania: wskazanie możliwości rozwijania umiejętności stymulowania rozwoju dziecka z autyzmem, korzystając ze współczesnych metod i technik terapeutycznych oraz dostępnej literatury.

ZUZANNA KORDZIŃSKA

Young Digital Planet S.A.

zuzanna.kordzinska@ydp.co.pl

Wspieranie rozwoju sfery społecznej dzieci i młodzieży z autyzmem z wykorzystaniem profesjonalnych programów multimedialnych Young Digital Planet SA

Każdy, kto pracuje z dziećmi i młodzieżą z autyzmem, wie dobrze, że jednym z charakterystycznych objawów tej dysfunkcji rozwojowej, są zaburzenia komunikacji i porozumiewania się ze światem zewnętrznym. Osoby z autyzmem mają trudności z nawiązywaniem kontaktów – werbalnych i niewerbalnych – z innymi, trudno im wyczuwać ich emocje oraz brać udział we wspólnych zabawach. Programy komputerowe z serii eduSensus, takie jak: Obrazkowy słownik tematyczny, Zabawy słowem czy Wspomaganie rozwoju dzięki swojej atrakcyjnej multimedialnej formie znakomicie wspomagają rozwój takich sfer, jak: sfera komunikacyjna, sfera emocjonalna, czy sfera społeczna. Programy logopedyczne nie tylko rozwijają słownictwo, ale również uczą, jak go używać w codziennej komunikacji – zachęcają do dialogu z innymi osobami oraz uczą rozpoznawania emocji. Wszystkie programy dużą wagę przywiązują do wspomagania rozwoju sfery społecznej, wzmacniają pożądane zachowania poprzez liczne nagrody dźwiękowe oraz wizualne, które pojawiają się po poprawnym rozwiązaniu zadania.

W swoim wystąpieniu zademonstruję te funkcjonalności programów multimedialnych Young Digital Planet SA, które mają szczególne zastosowanie w pracy z dziećmi i młodzieżą z autyzmem. Opowiem również krótko o Aplikacji logopedy i terapeuty, które w znakomity sposób porządkują pracę logopedów i terapeutów.

BEATA KOZIELEC

Qpharma
Warszawa

Za i przeciw farmakoterapii i suplementacji

Różne podejścia, niekompletne wyniki badań naukowych oraz niewielka liczba profesjonalistów posiadających doświadczenie w prowadzeniu pacjentów z kręgu autyzmu powodują zamieszanie wśród rodzin poszukujących złotego środka. Planując najskuteczniejszą pomoc, należałoby uwzględnić między innymi diagnostykę różnicową objawu, różne metody leczenia. Każde dziecko jest wyjątkowe, zatem trudno sobie wyobrazić jeden rodzaj skutecznego oddziaływania dla wszystkich. Z pewnością można jednak polecić w wybranych przypadkach kilka sprawdzonych leków oraz suplementów. W czasie wystąpienia postaram się odpowiedzieć na pytania dlaczego?, komu?, kiedy?, co?

JOANNA KRUK-LASOCKA

Akademickie Centrum Pomocy
Psychologiczno-Pedagogicznej
Dolnośląska Szkoła Wyższa
Wrocław
jzj@poczta.onet.pl

Dlaczego mały Rain Man to często Człowiek Mżawkowy?

Celem wystąpienia jest próba odpowiedzi na pytanie, dlaczego u tak wielu dzieci w wieku 1-3 lat diagnozuje się zaburzenia ze spektrum autyzmu, choć szczegółowe badania nie potwierdzają tej diagnozy. Jakie kryteria diagnostyczne biorą pod uwagę specjaliści pierwszego kontaktu? Czy dostępne narzędzia przesiewowe są wystarczające?

W oparciu o te rozważania przedstawiona zostanie pierwsza wersja modelu eliminacyjno-różnicującego, odpowiadająca aktualnemu poziomowi badań nad tym problemem.

ANDRZEJ KYRCZIV
Fundacja „Kontakt”
Lwów, Ukraina
kyrchand@gmail.com

Działalność Fundacji „Kontakt” na rzecz osób z autyzmem we Lwowie

Fundacja na rzecz osób z autyzmem „Kontakt” była założona w r. 1999 z grupy pomocy wzajemnej rodziców dzieci z autyzmem we Lwowie.

Aktualnie pracuje w następujących kierunkach:

- ośrodek rehabilitacji dzieci z autyzmem;
- towarzystwo pomocy wzajemnej rodziców dzieci z autyzmem;
- grupa młodzieży z autyzmem;
- wspólnota chrześcijańska.

Celem organizacji jest pomoc fachowa dzieciom, młodzieży i osobom dorosłym z autyzmem oraz ich rodzinom.

ZADANIA FUNDACJI:

Poszukiwanie oraz zbiorów informacji o doświadczeniach zagranicznych diagnozy, rehabilitacji, edukacji i zatrudnienia osób z autyzmem, możliwości ich adaptacji w ukraińskich warunkach.

Wnioski do systemu prawa narodowego Ukrainy w celu gwarantowania godności i rozwoju osób z autyzmem.

Diagnoza i terapia osób z autyzmem oraz pomoc ich rodzinom.

Poszukiwanie utalentowanych dzieci.

Aktualnie pod opieką Fundacji znajduje się więcej niż 70 rodzin z obszaru Ukrainy Zachodniej, udzielono także konsultacji niektórym rodzinom ze wschodniej części państwa oraz Australii.

PLANY FUNDACJI:

Program wczesnej diagnozy dzieci do 3 lat.

Program wczesnej interwencji dla dzieci z autyzmem.

Przedszkole dla dzieci z autyzmem.

Klub dla młodzieży z autyzmem.

Obozy rehabilitacyjne, wspinaczkowe i narciarskie.

Przygotowanie do pracy dorosłych osób z autyzmem, ich zatrudnienie (w tym na otwartym rynku pracy).

SIGITA LESINSKIENE

Klinika Psychiatrii, Ośrodek Psychiatrii Dziecięcej i Pediatrii Społecznej
Wydział Medycyny, Uniwersytet Wileński
Wilno, Litwa
sigita.lesinskiene@vrc.vu.lt

Autyzm wyzwaniem dla rodzin, szkół i społeczności

ŚRODOWISKO

Litwa (LT) jest krajem, który wyznaczył sobie jasny cel powrotu do społeczności rozwiniętych krajów demokratycznych; proces ten rozpoczął się od roku 1990, gdy Litwa odzyskała niepodległość. Przed rokiem 1990 psychiatria dzieci i młodzieży (CAP) na Litwie pozostawała pod silnym wpływem szkoły radzieckiej, w której dominował model biologiczny, natomiast znaczenie problemów psychospołecznych dla kondycji umysłowej, emocjonalnej i behawioralnej było niedoceniane. Nie istniały żadne specjalistyczne usługi dla dzieci z autyzmem, a istniejące ośrodki psychiatrii dziecięco-młodzieżowej (szpitale i mocno scentralizowane oddziały dla pacjentów dochodzących) nie mogły zaspokoić specyficznych potrzeb dzieci z autyzmem. Uznanie tych problemów i stopniowa akceptacja paradygmatu biopsychospołecznego doprowadziło do powstania nowych usług i podejść terapeutycznych, ale proces zmian w dziedzinie autyzmu jest nadal bardzo powolny i złożony. Wiele trudności wynika z konieczności bliskiej współpracy wielu sektorów dla zapewnienia odpowiedniej adaptacji psychologicznej dzieci i dorosłych z zaburzeniami autystycznymi.

Celem niniejszego plakatu jest prezentacja rozwoju w dziedzinie autyzmu i dostępnych na Litwie usług dla dzieci z autyzmem, obejmująca mocne i słabe strony oraz opis bieżącej sytuacji.

MOCNE STRONY:

1. Aktywna organizacja zawodowa psychiatrów dziecięcych (Litewskie Stowarzyszenie Psychiatrii Dziecięco-Młodzieżowej) i inne organizacje (Litewskie Towarzystwo na rzecz Rehabilitacji Osób z Zaburzeniami Rozwojowymi, Litewskie Stowarzyszenie Pediatriczne i in.).
2. Litewskie Towarzystwo Opieki Społecznej nad Osobami Niepełnosprawnymi Umysłowo i in.
3. Obecność aktywnych organizacji, zrzeszających rodziców, aktów normatywnych i aktów prawnych oraz koniecznych rozporządzeń tworzy solidną podstawę dla dalszych zmian społecznych.
4. Stworzono i rozwinięto sieć Ośrodków Zdrowia Psychicznego (MHC) oraz Zespołów Wczesnej Rehabilitacji (AHT) na terenie całego kraju.
5. Oficjalna klasyfikacja chorób ICD-10 jest stosowana na Litwie od 1997 r., umożliwiając międzynarodową wymianę informacji i wprowadzenie kompleksowych procedur diagnostycznych.

6. Tematykę autyzmu włączono do programów nauczania licznych specjalności (medycznych, psychologicznych, społecznych i pedagogicznych) na wielu krajowych uniwersytetach. 6. W kraju zorganizowano wiele krajowych i międzynarodowych konferencji na temat zaburzeń rozwojowych oraz autyzmu.
7. Na Litwie przeprowadzono badania epidemiologiczne i kliniczne (krótko zaprezentowane na plakacie).
8. Stopniowo wzrasta świadomość społeczna na temat autyzmu i potrzeb osób autystycznych (na plakacie znajdzie się wykaz filmów o osobach z autyzmem).

SŁABE STRONY:

1. Brak klas specjalnych dla dzieci z autyzmem w ramach szkół ogólnych.
2. Brak warsztatów terapii zajęciowej dla młodzieży i dorosłych z autyzmem.
3. Niewystarczające umiejętności diagnostyczne, brak odpowiedniego traktowania i pomocy psychospołecznej dla dorosłych z autyzmem (opis na plakacie).
4. Niewystarczające zaspokojenie złożonych potrzeb dzieci autystycznych w dziedzinie opieki zdrowotnej, edukacji i życia społecznego.
5. Brak specjalnych programów dla dzieci i młodzieży z autyzmem – zarówno dla pacjentów dochodzących, jak i z zakwaterowaniem.

WNIOSKI:

1. Należy opracować i upowszechnić w całym kraju długoterminowe programy opieki społecznej i promocji zdrowia psychicznego oraz zapobiegania zaburzeniom autystycznym.
2. W codziennej pracy zespołów specjalistycznych i administracyjnych instytucji edukacyjnych oraz opieki zdrowotnej nadal brakuje zapewnienia jakości w dziedzinie zaspokojenia potrzeb dzieci autystycznych.
3. Należy stworzyć program, zapewniający płynną współpracę **Ministerstwa Zdrowia, systemu opieki zdrowotnej, społecznej i systemu edukacyjnego.**
4. Dostępność odpowiednich usług dla dzieci z autyzmem w dużym stopniu zależy od wsparcia administracyjnego, obecności wykwalifikowanego personelu i odpowiedniego wsparcia finansowego, właściwych wytycznych i regulacji, dotyczących organizacji pracy zespołowej specjalistów z wielu dziedzin, rozwoju środowiska terapeutycznego, wyszukiwania odpowiednich pracowników i stworzenia systemu specjalistycznych szkoleń.

EMILIA LORENC, MAREK LORENC
Instytut Medycyny Integracyjnej
Kraków
instytut@medycynaintegracyjna.pl
www.medycynaintegracyjna.pl

Wczesna diagnostyka celiakii i leczenie żywieniowe jako model postępowania w zaburzeniach ze spektrum autyzmu

Zaburzenia bariery błony śluzowej przewodu pokarmowego odgrywają znaczącą rolę w mechanizmie wielu chorób u dzieci i dorosłych. Szeroki wachlarz objawów często utrudnia różnicowanie w procesie diagnostyczno-leczniczym. Modelowym przykładem takich zaburzeń jest celiakia. Jej mechanizm jest dość dobrze poznany jako swoista wrażliwość na gluten. W wyniku działania tej substancji dochodzi do procesów zapalnych o typie autoagresji i zwiększenia przepuszczalności bariery błony śluzowej jelit. Objawy u dzieci chorych na celiakię najczęściej zaczynają się pomiędzy 4 a 24 miesiącem życia, co jest powiązane z wprowadzeniem żywności zawierającej gluten do diety dziecka. Stąd wczesna diagnostyka i leczenie pozwala na usunięcie przyczyny choroby i uniknięcie wielu powikłań układu pokarmowego, odpornościowego, hormonalnego, moczowo-płciowego, krwiotwórczego, skóry a także ośrodkowego układu nerwowego. Autorzy prezentują w zwięzłej formie dostępne w warunkach polskich możliwości diagnostyczne choroby trzewnej, infekcji jelitowych, nietolerancji i alergii pokarmowych oraz zasady zbilansowanego leczenia żywieniowego.

ANGELIKA ŁASOCHA
Fundacja Synapsis
Warszawa
angelika@synapsis.waw.pl,

Pracownia Rzeczy Różnych SYNAPSIS – jako miejsce aktywizacji zawodowej i społecznej dorosłych osób z autyzmem i zespołem Aspergera

„Pracownia Rzeczy Różnych SYNAPSIS” jest Zakładem Aktywności Zawodowej powstałym w 2007r., w którym znalazły miejsce pracy 24 osoby z autyzmem. Celem Pracowni jest aktywizacja zawodowa i społeczna dorosłych osób z autyzmem oraz z zespołem Aspergera, które mają bardzo często trudności ze znalezieniem i utrzymaniem pracy oraz realizacją podstawowych ról społecznych.

W wystąpieniu zaprezentowane zostaną zasady, na jakich funkcjonuje „Pracownia Rzeczy Różnych” oraz ilustracje filmowe z codziennej pracy i terapii jej pracowników.

JOANNA ŁAWICKA

Poradnia dla osób z autyzmem i pokrewnymi zaburzeniami rozwoju PRODESTE
Warszawa
j.lawicka@prodeste.pl

Potrzeby społeczne młodzieży z zespołem Aspergera i autyzmem wysokofunkcjonującym (HFA)

W opracowaniu analizie poddana zostanie treść rozmów z młodzieżą ze spektrum autyzmu – zespołem Aspergera i HFA (high functioning autism). Temat rozmów dotyczył szeroko rozumianych potrzeb społecznych i ich realizacji w życiu codziennym. Omówione zostaną potrzeby i zagrożenia zidentyfikowane wśród badanej młodzieży ze spektrum autyzmu – także w kontekście różnic między poszczególnymi grupami nozologicznymi.

ADAM ŁAWICKI

Poradnia dla osób z autyzmem i pokrewnymi zaburzeniami rozwoju PRODESTE
Warszawa
a.lawicki@prodeste.pl

Model współpracy systemowej na rzecz wspierania rozwoju osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

W wystąpieniu omówione zostaną główne założenia modelu systemu zintegrowanego wsparcia osoby ze spektrum autyzmu. Model obejmuje sieć połączeń systemowych między rodziną osoby ze spektrum z autyzmem a środowiskami terapeutycznymi i edukacyjnymi. Przedstawione zostaną ponadto realne problemy w nawiązywaniu współpracy z poszczególnymi środowiskami będące inspiracją dla stworzenia niniejszego modelu wsparcia.

IWONA MACIEJOWSKA

Krajowe Towarzystwo Autyzmu
Oddział Kraków

Działalność KTA O/Kraków na rzecz poprawy jakości życia osób z autyzmem i ich rodzin

Krakowski Oddział KTA powstał w 1991 roku w odpowiedzi na potrzeby rodzin doświadczających licznych trudności ze względu na stan zdrowia dziecka.

1. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

1.1. Placówki dla osób z autyzmem

Prowadzimy samodzielnie dwie placówki, które jako jedyne w Polsce działają popołudniu oraz w weekendy i wakacje, umożliwiając rodzicom realizację potrzeb innych członków rodziny lub pracę zawodową. Są to pierwszy w Polsce Środowiskowy Dom Samopomocy „Deszczowych Ludzi” dla 30 uczestników z autyzmem i pokrewnymi zaburzeniami? oraz świetlica.

1.2. Coroczna organizacja turnusów rehabilitacyjno-wypoczynkowych dla dzieci autystycznych i ich rodzin.

1.3. Szkolenia dla rodziców i profesjonalistów.

KTA O/Kraków systematycznie organizuje szkolenia dla rodziców, profesjonalistów i wolontariuszy. Pomimo powszechnego dostępu do fachowej literatury jest nieustająco duże zapotrzebowanie na szkolenia w zakresie rozwijania umiejętności radzenia sobie z trudnymi zachowaniami występującymi u osób z autyzmem.

1.4. Współpraca z wolontariuszami

KTA O/Kraków podejmuje ciągłą współpracę z wolontariuszami (studenci psychologii, pedagogiki, pracy socjalnej, itd.), którzy stanowią istotny element wsparcia dla rodzin.

1.5. Organizacja konferencji i seminariów naukowych

Zorganizowano pięć ogólnopolskich lub międzynarodowych spotkań naukowych:

- (1) “SELF and SOCIETY” 2006,
- (2) “Jakość życia w autyzmie – problemy etyczne, prawne i psychologiczne, 2004,
- (3) “System pomocy osobom z autyzmem w kontekście praw człowieka”, 2000,
- (4) „Modyfikacja zachowania w teorii i praktyce”, 1999,
- (5) „Autyzm wyzwaniem naszych czasów”, 1998

1.6. Udział w projektach międzynarodowych Grundtviga

- Międzynarodowy projekt pt.: “How to talk to be understood” – self-education program of social communication for autistic adults – którego celem jest opracowanie multimedialnego programu do rozwijania komunikacji społecznej.
- W latach 2001-2004 organizacja brała udział w międzynarodowym projekcie ON-LINE TRAINAUTISM: Training about disorders of the autistic spectrum.

2. DZIAŁANIA KONSULTACYJNO-TERAPEUTYCZNE

2.1. Grupa wsparcia dla rodzeństwa

Prowadzona jest działalność Grupy Wsparcia dla Rodzeństwa Osób z Autyzmem. Grupa spotyka się pod opieką dwóch psychologów z uprawnieniami do prowadzenia tego typu działalności, a zajęcia konsultowane są z superwizorem. Poza spotkaniami terapeutycznymi uczestnicy grupy mają możliwość wspólnego odpoczynku podczas wspólnego wyjścia do kina, na basen, na wycieczkę itp.

2.2. „Klub Pod Parasolem”

Spotkania dla wysokofunkcjonującej młodzieży (w normie intelektualnej) z autyzmem. Ich celem jest pomoc uczestnikom w przezwyciężaniu trudności wynikającymi ze specyfiki autyzmu: komunikacyjnymi, pracy w grupie itd. Klub cieszy się zainteresowaniem uczestników i ich rodziców.

2.3. „Klub Pod Parasolem – Junior”

Spotkania dla wysokofunkcjonujących dzieci z autyzmem rozwijające umiejętności społeczne, w tym komunikację i umiejętności współpracy.

3. DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNO-WYDAWNICZA

3.1. Kwartalnik informacyjny „Impuls Krakowski”

Na łamach *Impulsu Krakowskiego* ukazują się artykuły naukowe i popularnonaukowe omawiając nowe podejścia i badania w zakresie diagnozy, różnych metod terapii, nauczania i wychowania, relacje rodziców i wolontariuszy. Publikowane są relacje z bieżących wydarzeń, konferencji naukowych, turnusów rehabilitacyjnych. W *Impulsie Krakowskim* ukazują się także materiały omawiające funkcjonowanie, sposób organizacji i działania różnorodnych placówek oraz podobnych stowarzyszeń istniejących na świecie. Pozwala to na czerpanie z doświadczeń innych, przyczynia się do tworzenia własnych rozwiązań opieki i pomocy osobom autystycznym.

RENATA MACHALSKA

Uniwersytet Łódzki

Łódź

renata.m@poczta.onet.eu

„Odmienne forma pracy z uczniami autystycznymi” – Program współpracy Szkoły Specjalnej z Uniwersytetem Łódzkim

Praca pedagoga specjalnego, ze względu na swoją specyfikę, wymaga właściwego i bardzo ukierunkowanego wykształcenia. Sama teoria jednak nie wystarczy. Należałoby mieć jeszcze dodatkową praktykę w pracy z uczniem – szczególnie tym autystycznym, aby można było weryfikować zdobytą wiedzę.

Program współpracy naszej szkoły z Uniwersytetem w Łodzi ma na celu przygotowanie osób do pracy z tymi uczniami. Studenci kierunku Pedagogika Specjalna w ramach wolontariatu zdobywają w trakcie pracy wiedzę i umiejętności, które ze względu na ograniczenia programowe, nie są im przekazywane na zajęciach. Pracują w warunkach „jeden na jeden”, aby móc dokładnie poznać zarówno specyfikę zaburzenia, jak i funkcjonowania danej jednostki. Program jest na razie programem pilotażowym, ale mamy nadzieję, że uda nam się wspólnie z uczelnią pozyskać nowych wolontariuszy, by w przyszłości mieli ułatwiony start w pracy zawodowej.

GRAŻYNA MALCZYK

Kraków

grazuska@poczta.onet.pl

Muzykoterapia jako forma skutecznej terapii zaburzeń emocjonalnych i komunikacyjnych dziecka autystycznego

...Tam gdzie słowo jest bezsilne, tam muzyka otwiera bramy rzeczy dotąd nieosiągalnych...

oparte na cytacie Claude Debussy'ego

Jestem muzykiem, logopedą, od 3 lat pracuję z wysoko funkcjonującym 16-letnim chłopcem z autyzmem – Olafem. Od paru ostatnich miesięcy stosuję u chłopca terapię – szeroko pojętą muzykoterapię bierną i czynną. Umożliwiła mi ona pewną elastyczność w doborze metod terapeutycznych, dostosowanych do indywidualnych potrzeb chłopca. Zastosowałam integrację polisensoryczną, obejmującą stymulację wszystkich zmysłów, wykorzystując rytm, dźwięk, rytmizowany tekst w sekwencjach 2-3 sekundowych, piosenkę, intonację, dynamikę, gest, mimikę, ruch, taniec, dotyk, kinestezję, grę na instrumentach, odgrywanie dramy, uruchomienie wyobraźni, metaforę, wypowiedź plastyczną- rysunek, prace z plasteliny.

Każde nasze spotkanie miało określony temat przewodni, który aktywizował każdy zmysł, dając dziecku możliwość różnego spojrzenia i odczuwania tego samego tematu z wielu różnych perspektyw, uruchamiając przy tym wyobraźnię oraz aktywne, twórcze myślenie. Zarówno muzykoterapia aktywna, jak i receptywna, poprzez malowanie dźwiękiem i obrazami muzycznymi w wybranej przeze mnie muzyce ilustracyjnej i programowej, stworzyła atmosferę twórczej, radosnej zabawy, wykorzystując potencjały mózgu, rozbudziła kreatywność i ciekawość poznawczą dziecka autystycznego, prowadząc do pozytywnych zmian w jego sposobie komunikacji oraz ekspresji emocji.

ELŻBIETA MAŁANICZ-ONOSZKO

Fundacja „Latająca Akademia Elżbiety Małanicz-Onoszko”

Warszawa

fundacja@latajaca-akademia.pl

Muzyczna edukacja dzieci i młodzieży autystycznej przy wykorzystaniu metody „ruchomych kolorowych nut”

1. WSTĘP

Skuteczność uczenia się zależy od współpracy prawej i lewej półkuli mózgu. Okazuje się, iż muzyka klasyczna i ludowa oraz starsza muzyka pop (do lat 70) wpływa niezwykle korzystnie na ową integrację półkul.

Uważa się, że wiele problemów z intelektualnym i emocjonalnym funkcjonowaniem człowieka wynika ze złego współdziałania obu półkul.

Aby zachęcić do nauki muzyki jak najmłodsze dzieci i bezstresowo wprowadzić je w abstrakcyjny świat nut i dźwięków, opracowałam metodę, dzięki której, poprzez zabawę, dziecko bardzo szybko uczy się czytania nut.

Nazwałam ją „Metodą Ruchomych Kolorowych Nut”.

Z czasem okazało się, iż metoda ta znakomicie sprawdza się w pracy z dziećmi i młodzieżą dotkniętymi autyzmem.

2. OPIS METODY RUCHOMYCH KOLOROWYCH NUT (MRKN)

Metoda polega na wykorzystaniu barwnych wypukłych elementów obrazujących nuty oraz inne znaki zapisu muzycznego. Elementy te traktowane są jak różnobarwne klocki, które można swobodnie przemieszczać i łączyć, konstruując z nich narzędzie do późniejszych prostych melodii. Elementy przesuwane są na białej magnetycznej tablicy. Wypukłość elementów sprawia, iż świat zapisu muzycznego można poznać nie tylko za pomocą wzroku, ale również dotyku. Okazało się to niezwykle ważne w pracy z dziećmi dotkniętymi autyzmem.

Niezwykle ważną rolę odgrywa w tej metodzie kolor. Jest to bowiem bodziec, na który reaguje każde dziecko. Kolor zastępuje litery, którymi nazywa się poszczególne dźwięki.

Okazało się, że dzięki kolorom nawet dzieci z ograniczoną możliwością percepcji: dysleksją, dysgrafią, trudnościami z kojarzeniem linii poziomych i pionowych, zakłóceniami pola widzenia, potrafią po kilku spotkaniach prawidłowo odczytać prostą melodię zapisaną kolorowymi elementami.

3. DODATKOWE ELEMENTY WYKORZYSTYWANE

W METODZIE RUCHOMYCH KOLOROWYCH NUT (MRKN)

Poza w/w elementami, w metodzie ważną rolę odgrywa opowieść- bajka o kotach. Kot jest dobrze postrzeganym przez dzieci zwierzęciem, a kocia mowa – krótka sylaba „miau” łatwa do powtórzenia i zapamiętania we wszystkich językach. Słowo to potrafi odblokować nawet najbardziej nieśmiałe, a nawet prawie niemówiące dzieci.

Kot i jego ruchy idealnie nadają się do imitacji ruchów, jakie powinna wykonać ręka na klawiaturze. Owa kocia gimnastyka pozwala rozluźnić wszelkie napięcia mięśniowe, a nawet zlikwidować dysfunkcje i ograniczenia ruchowe.

4. OPIS PRZYKŁADOWEJ LEKCJI MUZYKI

5. PRZEDSTAWIENIE WYNIKÓW PRACY Z DZIEĆMI DOTKNIĘTymi AUTYZMEM NA PRZYKŁADZIE PAULINY CHODKOWSKIEJ I TOMKA JASZCZURA

KATARZYNA MARKIEWICZ, GRAŻYNA KWIATKOWSKA

Instytut Psychologii

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Lublin

k.markiew@wp.pl

Jak dzieci autystyczne uczą się poznawać świat?

Dzięki aktywności umysłowej możliwe staje się budowanie modelu świata i aktywne jego przetwarzanie. Możliwe staje się budowanie teorii przyczynowo–skutkowych ułatwiających przewidywanie i wyjaśnianie zdarzeń, jakie dzieją się wokół nas przy udziale innych ludzi. Jak z tymi złożonymi procesami radzą sobie dzieci autystyczne? Badacze (Baron-Cohen, 1995; Hill, Berthoz, Frith, 2004; Gross, 2004 i in.) wskazują na znacznie ograniczone możliwości osób autystycznych w tym zakresie. Problemy stwarza im budowanie wiedzy o otaczającym świecie, zwłaszcza zaś interpretacja znaczenia i przewidywania zachowań innych, z własnej i ich perspektywy. Prezentowane w niniejszym artykule analizy statystyczne potwierdzają taki stan rzeczy. Jednak analiza oparta na studiach przypadków nakazuje dużą ostrożność w statystycznej interpretacji wyników, a nawet wskazuje na to, że przeszkodą w poznawaniu stanów mentalnych dzieci autystycznych, a także ich poziomu wiedzy o stanach mentalnych innych osób są narzędzia, za pomocą których prowadzone są badania. W pracy z rodzicami, w znanym sobie i odczytywanym jako bezpieczne i przyjazne środowisku, dzieci autystyczne uczą się przekraczania barier własnej niepełnosprawności. Celem badań jest ustalenie roli, jaką odgrywa najbliższe otoczenie dziecka autystycznego w stymulowaniu jego rozwoju poznawczego. Prezentowane badania oparte są na analizach badań 25 dzieci z potwierdzoną diagnozą autyzmu. Mają charakter longitudinalny. Dopelnieniem są studia przypadków ilustrujące rzeczywiste możliwości badanych.

ALICJA MAURER

Katedra Psychologii

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN

Kraków

amaurer@ap.krakow.pl

Techniki ustawiania figur w diagnozie i terapii dzieci autystycznych i ich rodzin

Techniki ustawiania figur są modyfikacją rzeźby rodziny o znacznie wyższym poziomie standaryzacji. Pozwalają (podobnie jak rzeźba) na przestrzenną reprezentację relacji w rodzinie, łącząc analizę relacji, opartej na percepcji jednego lub więcej członków, ze standaryzowaną obserwacją interakcji między nimi. Techniki

ustawiania figur mogą być stosowane nawet z dziećmi przedszkolnymi. Wiąż między członkami rodziny wyrażana jest przez odległości między figurkami reprezentującymi członków rodziny, zakres władzy – przez podwyższenie wysokości figur (FAST), wybór figur szachowych (szachownica rodzinna) lub kolor naklejek (FIT). Każda z technik może być stosowana indywidualnie lub z całą rodziną. Wyniki badań pozwalają na ocenę relacji rodzinnych w percepcji poszczególnych jej członków, ale także na analizę różnic w percepcji i uzgadnianie wspólnej reprezentacji – wykorzystywane w terapii. Świadomość różnic percepcji i przewidywanie, jak inny członek rodziny przedstawi na planszy swój obraz rodziny, pozwalają ponadto na ocenę poziomu rozwoju teorii umysłu i trening wyobrażeń. Wymienione zalety, zwłaszcza ostatnia, zachęcają do wykorzystania tych technik w pracy z osobami autystycznymi i ich rodzinami, zarówno w celu zwiększenia świadomości, jak postrzegają swoje miejsce w rodzinie szczególnie jej członkowie, jak też w celu stymulacji rozwoju teorii umysłu, której deficyt wpływa na chaos w percepcji relacji społecznych, tworząc autystyczną samotność – fundamentalną cechę autyzmu (przejawiająca się niemożnością nawiązania kontaktu z innymi ludźmi oraz preferowaniem kontaktu z przedmiotami), najtrudniejszą do zaakceptowania przez rodziców, spośród wszystkich objawów tego zaburzenia rozwoju.

ELŻBIETA MINCZAKIEWICZ

Katedra Pedagogiki Specjalnej
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN
Kraków
e_minczakiewicz@interia.pl

Autyzm jakiego nie znamy

Zaburzenia w zakresie społecznego funkcjonowania osób zagubionych w meandrach problemów wiążących się z diagnozą autyzmu, wytyczają coraz to nowe orbity i dziewicze enklawy nieznanych, całkiem nowych obszarów badań, które dziś wydają się z wolna zmieniać dotychczasowe poglądy na stan, potrzeby i możliwości komunikacyjno-poznawcze osób dotkniętych autyzmem. Sądząc po ilości opracowań i tytułów prac dostępnych na rynku wydawniczym, można by mieć odczucie, iż na temat autyzmu wszystko lub prawie wszystko, zostało już powiedziane i napisane. Okazuje się jednak, że niezrozumienie istoty zjawiska oraz upokorzenie osób dotkniętych autyzmem, wynikające z ich trudności, a często nawet niemożności przystosowania się do coraz to nowych, trudnych percepcyjnie i społecznie warunków otoczenia, wcale nie przeszkadza im w tym, by same zaczęły poszukiwać okazji do tego, by „brać los w swoje ręce”. To za sprawą trojga dorosłych już, młodych osób, których los zainspirował mnie do wszczęcia poszukiwań kontaktów z nimi, zmieniłam swoje poglądy na autyzm i jego istotę. Wspomniane osoby stojące u progu może trudnego etapu swej dorosłości, wydają się z determi-

nacją walczyć o jej podstawy, satysfakcjonujące kontakty z rodziną i przyjaciółmi, o realizację swych planów i marzeń o bliższej i dalszej, indywidualnie postrzeganej i kreowanej przyszłości. Krytyczne ich spojrzenie na obraz autyzmu z perspektywy własnych doznań i osobistych swych doświadczeń w kontekście recepcji dotychczasowej wiedzy i sposobów ujmowania zjawisk definiujących istotę zaburzenia, wydaje się być w tym momencie czymś w rodzaju konfrontacji z przeszłością. W referacie chciałabym ukazać wyniki badań własnych, zebrane drogą korespondencji osobistej z dorosłymi osobami obciążonymi diagnozą autyzmu wczesnodziecięcego, których wypowiedziom i sugestiom warto się bliżej przyjrzeć, by zrozumieć zawarte w nich treści. Poznać źródła determinacji wielu osób dotkniętych autyzmem, przyczyny ich obaw i lęku przed nieznanym, bo zamkniętym przed nimi, światem, lęku wynikającego z ich bezsilności i bezradności oraz przytłaczającego je ciężaru zwyczajnego, ludzkiego cierpienia.

REGINA NÉMETH, PATRÍCIA ÓSZI, KRISZTINA STEFANIK, ILDIKÓ KANIZSAI-NAGY, ÉVA KÁLAZY, GYÖNGYI KISS & ANNA BALÁZS

Fundacja Autyzmu,
Budapest, Węgry
abalazs@autizmus.hu

W drodze. Dwudziestolecie działalności Fundacji Autyzmu na Węgrzech

Fundacja Autyzmu (AF) powstała w 1988 r. i była pierwszą na Węgrzech inicjatywą, zmierzającą do stworzenia modelowego instytutu, specjalizującego się w problemach autyzmu. Głównym celem działalności AF jest gromadzenie i opracowywanie wiedzy oraz metod opartych na dowodach. Innym ważnym celem jest przekazywanie zebranych doświadczeń poprzez nauczanie i szkolenie specjalistów – naszą misją jest wspieranie rozwoju wysokiej jakości usług dla osób z autyzmem w całym Węgrzech. Nasza prezentacja przedstawia przegląd działalności tej organizacji.

IRENA OBUCHOWSKA
Instytut Psychologii
Uniwersytet Adama Mickiewicza Poznań

Moje poznawanie autyzmu

W moim poznawaniu autyzmu wyróżniam kilka etapów. **Etap 1-szy** przypada na drugą połowę lat 50-tych i pierwszą 60-tych XX w. i jest to *etap dzieci dziwnych*. Pracowałam wtedy w Poradni Zdrowia Psychicznego i zgłaszano dzieci, które ani

nie spełniały kryteriów tzw. normalności, ani nie mieściły się w stosowanej klasyfikacji. W życiu społecznym były etykietowane jako *dziwne* i odrzucane. Psychiatrzy stawiali różne diagnozy, niekiedy ze znakiem zapytania. Badania psychologiczne, które wówczas były jakościowe (rozmowa, obserwacja, analiza wytworów i często także wizyta w domu), ujawniały rozmaite pozytywne właściwości tych dzieci. Terapii w obecnym rozumieniu nie było, poza poradami wychowawczymi oraz leczeniem wzmacniającym. Przedstawię biografię jednego chłopca.

Etap 2-gi przypada na drugą połowę lat 60-tych oraz na lata 70-te. Przeszłam wtedy do pracy naukowo-dydaktycznej w UAM, wglębiałam się w dostępną literaturę naukową, nauczyłam się myśleć w kategoriach mechanizmów, a nie tylko objawów. Z kolei w objawach poszukiwałam ich funkcji i kontekstu sytuacyjnego. Autyzm rozumiałam jako odmianę dziecięcej schizofrenii. Książka Bruno Bettelheima z jego koncepcją toksycznej matki wywarła duże wrażenie, a wraz z przechodzeniem od przyrodniczego do społecznie ukierunkowanego modelu uprawiania psychologii, poszukiwanie przyczyn niezrozumiałych zachowań dzieci skierowane zostało na rodzinne traumy. Jednakże podejście interakcyjne już zyskiwało na znaczeniu. Etap ten nazywam *etapem poszukiwania uwarunkowań*.

Etap 3-ci przypada na lata 80-te, kiedy w szerszym zakresie dostępna była zarówno literatura zagraniczna, jak i kontakty. Wtedy zbliżyłam się do poznawania autyzmu zależnie od przyjętych założeń teoretycznych. Autyzm był coraz bardziej tajemniczy: fascynowały przejawy twórczości u osób w zewnętrznym zachowaniu upośledzonych; zastanawiały dane retrospektywne od tych nielicznych, którzy uwalniali się od autyzmu. Tak więc autyzm ujawniał się w swojej niezwyklej złożoności, co później ujęto nazwą *spektrum autystyczne* i co przyczyniło się do uznania jego wieloczynnikowej etiologii. W tym czasie pojawiły się wartościowe publikacje polskich uczonych (Olechnowicz, Grodzka, Galkowski, Kościelska). W kilku polskich miastach rozpoczęto terapię dzieci z cechami autyzmu. Ten etap nazwałam *etapem autyzmu wielorakiego*.

Wzbogacenie rozumienia autyzmu nastąpiło w latach 90-tych i ten **4-ty etap** nazywam *etapem inicjatyw*. W roku 1992 Międzynarodowe Towarzystwo Autyzmu-Europa ogłosiło Kartę Praw Osób Autystycznych; powstawały różne inicjatywy rodziców, w tym w Poznaniu Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Autystycznych. Równocześnie pojawiły się dylematy dotyczące terapeutycznego postępowania: terapia niedyrektywna *versus* dyrektywna. Stopniowo wyłonił się model terapii opartej o podejście systemowe, z różnego rodzaju preferencjami (dominuje terapia behawioralna z funkcjonalną analizą zachowania); na znaczeniu zyskuje podejście rozwojowe, zgodnie z którym funkcjonowanie dziecka odnoszone jest do prawidłowego rozwoju, przy akcentowaniu zasobów dziecka. O ich praktycznym wykorzystaniu powiem na przykładzie chłopca.

Zaczął się też pojawiać coraz więcej publikacji polskich badaczy (czołową pozycję zyskała Ewa Pisula), organizowano konferencje. Jedna z nich miała miejsce w 1994 w Poznaniu (zaowocowała publikacją *Autyzm – kontrowersje i wyzwania*, red. Wł. Dykik).

Wiek XXI zapoczątkował etap 5-ty, który zapowiada się jako etap zarówno *pogłębionego rozumienia autyzmu*, jak też *poszerzonych propozycji terapii*. Trwa poszukiwanie patogenezy i mechanizmów autyzmu w genetyce, neuropsychologii i neuronauce; w oddziaływaniu terapeutycznym kładzie się nacisk na holistyczne i zarazem indywidualne podejście do dziecka. Poszukiwane są rozwiązania włączania osób z autyzmem w życie społeczne, w tym zawodowe. Ten etap – w jego początkowym kształcie – pokaże obecna Konferencja.

PATRÍCIA ÓSZI, ANNA BALÁZS, KRISZTINA STEFANIK

Fundacja Autyzmu
Budapest, Węgry
paci@autizmus.hu

Wytyczne dotyczące ASD w psychiatrii dziecięcej na Węgrzech

W dziedzinie zaburzeń ze spektrum autyzmu (ASD) kluczowe znaczenie ma wykorzystanie metodologii opartej na dowodach w diagnostyce i interwencji.

Istotne jest także udostępnianie naukowo udowodnionej, aktualnej wiedzy specjalistom, wspierającym osoby z autyzmem.

W tym roku opublikowano „Wytyczne dotyczące ASD w psychiatrii dziecięcej na Węgrzech”. Głównym celem tej publikacji jest stworzenie wspólnej, spójnej koncepcji diagnozy, opieki psychiatrycznej dla dzieci, potrzeb psychoedukacyjnych i terapii w zaburzeniach ze spektrum autyzmu. Nasza prezentacja przedstawia podstawowe zasady ujęte w tym dokumencie.

PRITHVI PEREPA, RITA JORDAN OBE

Uniwersytet Birmingham
Wielka Brytania
prithvi_perepa@yahoo.co.uk

Rozumienie zachowań społecznych w społeczeństwie wielokulturowym

Istnieje niewiele badań w zakresie percepcji i rozumienia rodzin o różnym pochodzeniu kulturowym żyjących w społeczeństwie wielokulturowym i ich oceny zachowań społecznych dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD). Nasze badanie miało na celu stwierdzenie, czy istnieją jakiegokolwiek różnice w ocenie różnych zachowań społecznych wśród rodziców dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu o różnym pochodzeniu kulturowym, mieszkających w Wielkiej Brytanii. Osobiste wywiady częściowo ustrukturalizowane przeprowadzono z rodzicami z czterech różnych grup etnicznych mieszkających w Wielkiej Brytanii – białymi

Brytyjczykami oraz osobami pochodzącymi z Afryki Zachodniej, Somalii i Azji Południowej. Obecnie trwa analiza uzyskanych danych. Wstępne wyniki wskazują jednak, że istnieją pewne różnice pomiędzy rodzicami o różnym pochodzeniu etnicznym, a także pomiędzy ojcami i matkami o takim samym pochodzeniu etnicznym. Ostateczne wyniki tego badania mogą pomóc w zrozumieniu wiedzy i postrzegania zaburzeń ze spektrum autyzmu przez niektóre społeczności mieszkające w Wielkiej Brytanii. Mamy nadzieję, że nasze badanie zapoczątkuje dyskusję w zakresie kwestii związanych zarówno z diagnozą, jak i świadczeniem adekwatnych kulturowo usług rodzinom i jednostkom o różnym pochodzeniu kulturowym, dotkniętym zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Chociaż badanie przeprowadzono w Wielkiej Brytanii, sądzimy, że niektóre z jego wyników i poruszonych zagadnień będą mieć zastosowanie we wszystkich krajach, pragnących sprostać potrzebom społeczności wielokulturowych.

JUSTYNA PILECKA-ZOUAIDIA

Zakład Psychopatologii Dziecka,
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań
justyna.pilecka@amu.edu.pl

Umiejętności społeczne dzieci z autyzmem a stosowane metody terapeutyczne

Jakościowe zaburzenia zdolności uczestniczenia w interakcjach społecznych stanowią kryterium diagnostyczne autyzmu. W sferze kontaktów interpersonalnych dzieci z autyzmem charakteryzują się przede wszystkim: niechęcią zainteresowania ludźmi, a także ignorowaniem ich oraz brakiem zainteresowania rówieśnikami. Obszar interakcji cechują również problemy z naśladowaniem zachowań innych osób. Jednakże u poszczególnych dzieci z autyzmem zdolności społeczne są zróżnicowane. Zależy to od zakresu posiadanych umiejętności ułatwiających nawiązywanie kontaktów społecznych bądź trudności występujących w relacjach społecznych.

Umiejętności społeczne umożliwiają dzieciom ze spektrum autystycznym w miarę samodzielne funkcjonowanie w środowisku domowym, a także instytucjonalnym: w przedszkolu, w ośrodku rehabilitacyjnym, w szkole itp. Zdolności społeczne dają szansę dzieciom autystycznym na włączanie się w życie kulturalno – społeczne oraz czerpanie z niego.

Zaburzone umiejętności społeczne wymagają usprawniania, natomiast posiadane zdolności interpersonalne – doskonalenia. Dlatego usprawnianie oraz doskonalenie sfery społecznej dzieci z autyzmem jest istotnym zadaniem, a także długofalowym procesem szczególnie dla rodziców, rodzeństwa oraz nauczycieli – terapeutów.

Kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju psychospołecznego dziecka autystycznego ma wybór odpowiedniej formy terapii. Placówki terapeutyczne oraz edukacyjne proponują różne metody usprawniania, które obejmują dwie grupy: dyrektywne lub niedyrektywne metody terapii. Zaproponowane metody w mniejszym lub większym stopniu wspomagają rozwój społeczny dziecka z autyzmem.

Pragnę podjąć dyskusję dotyczącą pozytywnych oraz negatywnych skutków stosowania wybranych metod terapeutycznych w usprawnianiu i doskonaleniu umiejętności społecznych dzieci z autyzmem.

EWA PISULA

Katedra Psychologii Rehabilitacyjnej
Wydział Psychologii
Uniwersytet Warszawski
ewa.pisula@psych.uw.edu.pl

Ojcowie dzieci z autyzmem – stres rodzicielski i przebieg interakcji ojciec-dziecko

Większość badań nad rodzicami dzieci z autyzmem dotyczy matek. Nie ulega jednak wątpliwości, że także dla ojców to zaburzenie rozwoju dziecka stanowi duże wyzwanie. W referacie zaprezentowane zostaną wyniki badań nad profilem stresu rodzicielskiego u ojców dzieci z autyzmem oraz nad przebiegiem interakcji ojciec – dziecko w sytuacji swobodnej zabawy i w sytuacji zadaniowej. Porównanie profilu stresu u ojców dzieci z autyzmem oraz ojców dzieci rozwijających się prawidłowo wykazało większe natężenie stresu u ojców z pierwszej grupy w trzech z piętnastu analizowanych obszarów: negatywnych postaw innych ludzi wobec dziecka, poczucia obciążenia odpowiedzialnością za dziecko oraz dostrzegania ograniczonych możliwości rodziny. W ostatnim obszarze ojcowie dzieci z autyzmem uzyskali wyniki wyższe niż ojcowie dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym oraz z zespołem Downa. Analiza aktywności ojców podczas interakcji z dzieckiem z autyzmem wykazała, że podejmowali oni więcej prób zaangażowania dziecka w zabawę niż ojcowie dzieci rozwijających się prawidłowo. Zwiększona dyrektywność ojców wobec dzieci podczas interakcji była strategią służącą przełamaniu bierności dziecka lub jego wycofywania się z kontaktu.

MARIA PODESZEWSKA

Zespół Szkół Specjalnych nr 10 Szczecin, Niepubliczna Konsultacyjno-Terapeutyczna Poradnia Terapii Mowy Szczecin,
logoterapeuta@wp.pl

EWA PRZEBINDA – OSOBA WSPIERAJĄCA

Zespół Szkół Specjalnych nr 11
Kraków

Wykorzystanie alternatywnych i wspomagających metod porozumiewania się we wspieraniu komunikacji ekspresywnej i receptywnej u dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

Celem warsztatu jest przekazanie uczestnikom doświadczeń własnych z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających metod porozumiewania się we wspieraniu komunikacji ekspresywnej i receptywnej dzieci ze spektrum autystycznym.

Metody: prezentacja multimedialna, film, wykład, praca własna uczestników warsztatu.

Efekty: nabycie praktycznych umiejętności wspomagania komunikacji przy pomocy gestów i znaków graficznych oraz zdobycie wiedzy na temat mechanizmów rozwoju komunikacji dzieci ze spektrum autystycznym.

Sposób ewaluacji: ankieta ewaluacyjna.

Efekty długofalowe: wykorzystanie zdobytych wiadomości i umiejętności praktycznych w pracy własnej oraz przekazanie współpracownikom a także rodzinom dzieci ze spektrum autystycznym.

Zmiany u uczestników: poszerzenie warsztatu pracy.

Możliwości dalszego rozwijania: Uczestnicy warsztatu zostaną poinformowani o możliwości rozszerzenia wiedzy w tym zakresie na kursach, w oparciu o literaturę polsko i angielskojęzyczną oraz o zasobach internetowych.

DAVID PREECE

Uniwersytet Birmingham
Northamptonshire County Council
Wielka Brytania
david_preece@tiscali.co.uk

Świadczenie opieki zastępczej dla rodzin dzieci z autyzmem z pomocą nauczania strukturalnego

CEL WARSZTATU

Prezentacja projektu i opracowania usług opieki zastępczej dla rodzin z dziećmi z autyzmem w ramach systemu nauczania strukturalnego (TEACCH) w hrabstwie Northamptonshire w Wielkiej Brytanii.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

- streszczenie kluczowych pojęć programu nauczania strukturalnego TEACCH,
- przedstawienie korzyści, jakie rodziny, dzieci z autyzmem i państwo odnoszą dzięki opiece zastępczej,
- omówienie sposobów włączenia metod nauczania strukturalnego i pomocy wizualnych do codziennej praktyki w ramach opieki zastępczej,
- opis aspektów opieki zastępczej szczególnie cenionych przez rodziców, rodzeństwo i same dzieci z autyzmem,
- przedstawienie uczestnikom warsztatów metod pracy i narzędzi oceny opracowanych w ramach opieki zastępczej.

Grupa docelowa:

- Psychologowie
- Dostawcy usług opieki zastępczej
- Klinicyści

Wielkość grupy

Maks. 25-30 uczestników

Czas trwania warsztatów

- Maks. 2,5 godz. (z tłumaczeniem konsekutywnym)

Spodziewane rezultaty

- zwiększenie świadomości uczestników w zakresie korzyści płynących z opieki zastępczej,
- zwiększenie świadomości uczestników w zakresie sposobów uwzględnienia technik nauczania strukturalnego w ramach usług opieki zastępczej,
- umożliwienie uczestnikom wprowadzenie takiego podejścia w swojej praktyce.

DAVID PREECE

Uniwersytet Birmingham

Northamptonshire County Council

Wielka Brytania

david_preece@tiscali.co.uk

Skuteczna opieka zastępcza dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – jak pewien samorząd lokalny w Wielkiej Brytanii radzi sobie z tym wyzwaniem

Opieka zastępcza jest ważnym źródłem wsparcia społecznego dla wielu rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD) i może korzystnie oddziaływać na same dzieci, ich rodziny, a także na osoby świadczące te usługi/państwo. Jednak na drodze dostępu do takich usług piętrzą się też różne przeszkody, takie jak kryteria dostępności, nastawienie i zrozumienie specjalistów oraz właściwy charakter istniejących usług. Niniejszy referat przedstawia napięcia i przeszkody

w skutecznym świadczeniu opieki zastępczej dla rodzin dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, a następnie prezentuje działania podjęte przez władze samorządowe hrabstwa Northamptonshire w Wielkiej Brytanii, mającym na celu stworzenie warunków do świadczenia „przyjaznych dla osób z autyzmem” usług opieki zastępczej. Referat opisuje cechy tych usług i sposób, w jaki spełniają one potrzeby rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, a także określa ograniczenia istniejących usług i dalsze wyzwania.

MATTHIAS VAN DER REIJDEN

Dr Leo Kannerhuis
Centrum voor Autisme
Doorwerth, The Netherlands
m.vdreijden@leokannerhuis.nl

Opieka i wsparcie przez całe życie dla osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD) i ich rodzin – wizja przyszłości

Ponieważ ASD jest chorobą przewlekłą, można oczekiwać, że wiele osób z autyzmem i ich rodzin będzie wymagać pomocy i wsparcia przez dużą część dzieciństwa, okresu dojrzewania i dorosłego życia osoby z ASD. W ośrodku dr Leo Kannerhuis (LKH) w Doorwerth w Holandii leczymy pacjentów z ASD i zauważamy, że wielu powraca do nas w różnym wieku, z różnymi pytaniami ze strony pacjenta lub jego rodziny. Od czasu rozpoczęcia działalności w 1974 r. dążyliśmy do opracowania metody, integrującej pomoc dla osób z autyzmem na przestrzeni całego ich życia. W przypadku osób z chorobami somatycznymi (jak cukrzyca) opracowano metodę monitorowania choroby i wspierania pacjenta. Metoda ta nosi nazwę zarządzania chorobą (ang. disease management, w skrócie DM). Celem zarządzania chorobą jest maksymalne ograniczenie szkód wyrządzanych przez chorobę (np. poprzez zapobieganie hospitalizacji) i promowanie jakości życia pacjenta oraz jego rodziny. W niniejszej prezentacji autor przedstawia, w jaki sposób wykorzystano elementy DM do tworzenia szerszej wizji opieki i wsparcia dla osób z ASD przez cały okres ich życia, w celu ograniczenia wpływu choroby na życie codzienne osób z ASD i zmniejszenia obciążenia rodziny. Zgodnie z tą wizją konsultacje, opieka i/lub wsparcie powinny być dostępne na żądanie w ważnych momentach życia osób z ASD. Autor przedstawia przykłady takiej opieki, którą już opracowano lub należy opracować. Pierwszym krokiem jest wczesna diagnoza i interwencja w przypadku pacjentów, których niepokoi rozwój małego dziecka, ostatnim – wsparcie dla osób z ASD w podeszłym wieku w ich codziennym życiu (zdrowie, czas wolny, podtrzymywanie kontaktów towarzyskich itd.).

ANNA REJEK

Przedszkole Integracyjne nr 247

„Uśmiechnięty Logopeda”

Warszawa

aryjek@wp.pl

Terapia logopedyczna dziecka z autyzmem – łączenie elementów terapii behawioralnej z nauką przez zabawę

Podczas prezentacji zostanie omówiona terapia logopedyczna, która łączy w sobie elementy terapii behawioralnej z elementami terapii przez zabawę.

Zaprezentowane będą obserwacje i wnioski z 4-letniej pracy z dziećmi z autyzmem.

Przedstawione zostaną przykładowe programy logopedyczne dzieci z autyzmem, na podstawie których będzie można zobaczyć indywidualne podejście do każdego dziecka.

W wystąpieniu zostanie zwrócona uwaga na to, jak ogromny wpływ na terapię logopedyczną ma terapia wiodąca dziecka oraz ośrodek terapeutyczny, w którym dziecko ma prowadzoną terapię.

Poruszone będą następujące wątki: praca nad wywoływaniem mowy, praca nad korygowaniem mowy, praca nad wymową, praca nad zachowaniem oraz praca nad różnicowaniem i generalizowaniem umiejętności dziecka z autyzmem.

KATARZYNA RUBINKOWSKA -WASYŁOWSKA

„Przyjaciół-Pies” Kynoterapia i Rekreacja

Katowice

www.przyjacielpies.com

biuro@przyjacielpies.com, przyjaciol_pies@wp.pl

Pies – pomocna łapa dla osób z autyzmem

Jestem filozofem i kynoterapeutą. Bardzo ważną gałęzią, która łączy moje filozoficzne poglądy z pracą kynoterapeutyczną jest behawioryzm. Uważam, iż to dzięki behawiorystycznym założeniom możemy m.in. prawidłowo interpretować świat. A i wiele zaburzeń dzięki wiedzy z zakresu behawioryzmu możemy wyeliminować.

Dlatego, tak ważna jest moim zdaniem umiejętność obserwowania świata dziecka (i nie tylko dziecka) już od chwili jego narodzin, by móc w porę zauważyć nieprawidłowości, które mogą sygnalizować różnego rodzaju dysfunkcje psycho – motoryczne. Zdarza się i to nawet dosyć często, że rodzice nie wiedzą, iż prawidłowy rozwój dziecka jest uzależniony od prawidłowego przebiegu rozwoju poszczególnych etapów w pierwszych miesiącach i latach jego życia. A przecież brak

tw.: „okresu raczkowania” połączony ze skąpyimi próbami mówienia jest sygnałem, którego nie można bagatelizować. Wspominam tutaj ów okres raczkowania, gdyż często wykorzystuję zabawę z psami do „powrotu do fazy raczkowania”, by uruchomić współpracę wszystkich części ciała z mózgiem. Z moich obserwacji wynika, iż często dzieci, które „nie raczkowały” mają właśnie cechy autystyczne połączone z zaburzeniami mowy.

Od kiedy rozpoczęłam pracę z dziećmi autystycznymi, zdałam sobie sprawę, jak wspaniałym terapeutą jest właśnie pies. Dzięki wnikliwej obserwacji relacji, jakie zaczynają się po pewnym czasie pojawiać pomiędzy dzieckiem autystycznym a psem, można przygotować odpowiednie zestawy ćwiczeń, dzięki którym świat „ludzko-psi” zaczyna się wzajemnie przenikać. Często w sposób najmniej oczekiwany dochodzi do pierwszej wymiany spojrzeń, która jest zapowiedzią próby nawiązania kontaktu.

U dzieci, z którymi pracuję, zaobserwowałam bardzo duże zmiany, na przestrzeni ostatnich miesięcy. Kontakt z psem, który nie narzuca żadnej ścisłej formy terapii, tylko odbywa się na zasadzie spontanicznych (monitorowanych oczywiście przeze mnie) relacji, daje dziecku szansę na zaistnienie w świecie „Ja – Drugi”. Często jest tak, iż nasze początkowe zajęcia polegają tylko na tym (a może „aż na tym”), iż pies okrąża siedzące po środku sali dziecko, które wykonuje coś dla siebie w „swoim świecie”. Pies, krążąc wraz ze mną, zacieśnia ów krąg. Pod koniec tego typu sesji, pies zatrzymuje się tuż za dzieckiem, tak by dziecko mogło poczuć jego oddech, jego ciepło, doświadczyć, jak to określam „miżnięcia jego futerkiem”. Dochodzi do skomasowanego przekazu różnego rodzaju bodźców, które nie są nagle i niespodziewanie dziecku narzucone. Są efektem „krążenia”, dzięki któremu dziecko ma szansę na oswojenie się z ową sytuacją.

Tego typu „pierwszy krok” stosuje zawsze w pracy z dziećmi autystycznymi i zawsze osiągam oczekiwany efekt. Oczywiście, czasami zdarza się tak, iż owo „wprowadzenie” muszę rozłożyć na kilka spotkań, ale podkreślam jeszcze raz, iż zawsze jest tak, iż przychodzi ten moment, kiedy „świat psa” przedostaje się do „świata dziecka z autyzmem”. Dzieci oczywiście różnie na ten „pierwszy kontakt” reagują. Czasami jest to wsłuchanie się w ziajanie psa, czasami chęć dotknięcia „nowego” materiału jakim jest psia sierść, czasami jest chęć powąchania go, czasami jest agresja, która też jest formą reakcji. Zdarzają się również reakcje fizjologiczne, ale i one pozytywnie świadczą o zaiskrzeniu pomiędzy tymi dwoma światami. Pojawia się świat emocji w większe obojętności... A to jest dla nas uczestników tych spotkań powodem do wielkiej radości.

Nie we wszystkich placówkach, gdzie prowadzę swoje psie zajęcia, uczestniczą rodzice, ale tam, gdzie oni są, mam okazję obserwować i ich relacje na wszystko to, co jest udziałem ich dzieci. I nie ma niczego wspanialszego dla mnie, kiedy widzę, czasami i leżkę radości, bo np. dziecko zaistniało w „ludzko-psim” stadzie.

Dopełnieniem mojego referatu niech będzie prezentacja multimedialna, która mam nadzieję, iż w sposób najbardziej rzeczowy ukaże wielki potencjał, jakim dysponują psy, który może, który powinien być szerzej wykorzystywany w pracy na rzecz osób z autyzmem.

MAŁGORZATA SEKUŁOWICZ

Dolnośląska Szkoła Wyższa

Instytut Pedagogiki Specjalnej, Pracownia Badań nad Autyzmem

Wrocław

gosiase@dswe.pl

Zespół Aspergera – diagnoza i możliwości pomocy

Diagnoza zespołu Aspergera jest zadaniem trudnym, to samo dotyczy się podjęcia odpowiednich sposobów terapii i pomocy tym osobom. Z uwagi na to, że dzieci te funkcjonują w specyficzny sposób, przy jednoczesnym dobrym poziomie sprawności intelektualnych, społeczna percepcja zaburzenia jest nie najlepsza. Są one postrzegane w kategorii „Innych”, co oznacza gorsze, klasyfikujące się do realizowania specjalnego programu terapii i edukacji społecznego funkcjonowania. Próby zastosowania kompleksowych strategii działania nie są jeszcze rozpowszechnione. Polskie realia pokazują, że działania rehabilitacyjne wobec osób z zaburzeniem Aspergera są niewystarczające. Jeśli nawet powstają właściwe dla pomocy osobom z autyzmem placówki szkolno – terapeutyczne, to przeważnie zajmują się dziećmi i młodzieżą cechującą się zaburzeniem autystycznym. W tych placówkach nie ma miejsca na odpowiednią pomoc dla osób z zaburzeniem Aspergera. Nie sprawdza się też nauczanie w ramach zajęć indywidualnych, gdyż powoduje dodatkową izolację społeczną. Dużo wątpliwości budzi też umieszczanie ich w placówkach integracyjnych, choć doświadczenie pokazuje, że częściej odnajdują się tam, niż w ośrodkach specjalnych. Celem niniejszego wystąpienia jest wskazanie propozycji zastosowania wybranych form diagnozy i propozycji pomocy dzieciom z zespołem Aspergera w celu przygotowania ich do systemu edukacji inkluzywnej.

TERESA SERAFIN

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Warszawa

Rządowy program pilotażowy „Wczesna wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu i jego rodzinie”

Modyfikacja istniejących struktur i strategii nauczania oraz posiadanie wspólnej wizji rozwoju systemu edukacji opartej na przekonaniu, że jesteśmy odpowiedzialni za edukację wszystkich dzieci w szkole ogólnodostępnej, właściwej dla wieku i miejsca zamieszkania dziecka, może pozwolić na rozwijanie przeprowadzonego w latach 2005-2007 pilotażu programu rządowego „Wczesna, wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu oraz jego rodzinie”. Podstawą działań było

utworzenie międzyresortowego i interdyscyplinarnego systemu pomocy oraz możliwość zapewnienia wczesnej interwencji i wspomagania w rozwoju każdego małego dziecka zagrożonego niepełnosprawnością lub niepełnosprawnego, niezależnie od jego miejsca zamieszkania i statusu społecznego rodziny. Wdrażanie tego systemu i właściwy sposób realizacji zadań pozwalało na weryfikację różnych aspektów koncepcji wczesnego wspomagania rozwoju oraz na:

- 1) sprawdzanie realizacji założeń i organizacji systemowej w sposób międzyresortowy (w części medycznej, edukacyjnej i społecznej),
- 2) sprawdzanie sposobu finansowania wczesnej, zintegrowanej i kompleksowej pomocy dzieciom zagrożonym niepełnosprawnością lub niepełnosprawnym oraz ich rodzinom,
- 3) wypracowanie najlepszego modelu działań z dzieckiem i jego rodziną,
- 4) stymulowanie rozwoju i funkcjonowania społecznego małych dzieci objętych programem, przygotowanie ich do dalszej edukacji i kontaktów społecznych w integracji z pełnosprawnymi rówieśnikami.

Prawidłowa realizacja działań programowych pozwoliła na:

- ograniczenie wykluczenia społecznego dzieci i rodzin objętych działaniami programowymi,
- opracowanie programów edukacyjnych i informacyjnych dla rodziców małych dzieci, u których wykryta została niepełnosprawność,
- wypracowanie standardów świadczeń,
- poprawę kwalifikacji personelu, organizacji pracy placówek realizujących zadania oraz ich finansowanie w układzie międzyresortowym, – opracowanie projektów dokumentacji dotyczącej badania, konsultacji, terapii dziecka oraz pomocy rodzinie (służącej jako narzędzie dodatkowej kontroli oraz weryfikacji programu, a jednocześnie uszczegóławiającej wyniki badań).

Wdrażanie i właściwy poziom realizacji zadań programowych pozwolił także na rozwijanie społecznej świadomości w zakresie praw i potrzeb dzieci niepełnosprawnych oraz na podejmowanie działań na rzecz poprawy ich zdrowia.

PAUL SHATTOCK OBE

Honorowy Dyrektor
Autism Research Unit
Department of Pharmacy, Health & Well-being
Faculty of Applied Sciences
University of Sunderland
paulshattock@aol.com

Czego dowiedzieliśmy się o autyzmie przez 60 lat? Przeszłość, terażniejszość, przyszłość

Mija 60 lat od stworzenia definicji autyzmu. W zakresie określenia przyczyn i opracowania leczenia poczyniono niewielkie postępy. W dziedzinie edukacji

i szkolenia postęp był znacznie większy, ale wdrażanie nowych idei hamują przeszkody natury finansowej, społecznej i kulturowej. Interesy osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu ucierpiały z powodu niewłaściwych metod opartych na kiepskich podstawach naukowych i niezdolności do wyjścia poza modne w danych momencie podejście naukowe. Osoby z autyzmem są niezwykle pod względem genetycznym, środowiskowym i pod względem rozwoju klinicznego. Nie ma uniwersalnej metody dobrej dla wszystkich, musimy więc opracowywać metody odpowiednie dla danej osoby. Obecnie polegamy na metodzie prób i błędów, aż uda nam się określić najlepszą kombinację metod dla danej osoby. Konieczne jest zbadanie wszystkich możliwości, w tym interwencji biomedycznej i farmaceutycznej, edukacyjnych systemów behawioralnych, sensorycznych i psychologicznych. Ostatecznym celem powinna być zmiana środowiska i uzyskanie wsparcia od społeczeństwa, akceptującego odmienność.

JERZY SIUTA

Zakład Psychologii Behawioralnej
Instytut Psychologii
Uniwersytet Jagielloński
upsiuta@cyf-kr.edu.pl

Poglądy N. Tinbergena na autyzm wczesnodziecięcy

W referacie przedstawione zostaną poglądy wybitnego etologa N. Tinbergena na autyzm wczesnodziecięcy i proponowane przez niego metody leczenia.

JOANNA SOBIECKA

Zakład Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży
Uniwersytet Warszawski
j.sobiecka@poczta.neostrada.pl

Terapia Integracji Sensorycznej w pracy z dziećmi autystycznymi

W wystąpieniu zostaną omówione charakterystyczne objawy dysfunkcji procesów integracji sensorycznej u dzieci autystycznych. Analizie poddane zostaną zaburzenia rejestracji bodźców wejściowych związane z nieprawidłowym funkcjonowaniem układu limbicznego oraz modulacji danych wejściowych objawiające się niepewnością grawitacyjną i nadwrażliwością na dotyk. Opisany zostanie mechanizm związany z zakłóceniem uruchamiania procesów motywacyjnych u dzieci autystycznych. Poruszony również zostanie problem diagnozy dysfunkcji integracji sensorycznej. Wskazane zostaną podstawowe kierunki pracy z dziećmi autystycznymi w terapii SI.

AGNIESZKA SOKOŁOWSKA-KASPERIUK

Dolnośląska Szkoła Wyższa

Warszawa

aga.sokolowska@gazeta.pl

Terapeutyczna moc zabawy małego dziecka z autyzmem

Celem wystąpienia jest przybliżenie problematyki specyfiki i rozwoju form zabawy u małych dzieci z autyzmem oraz wskazanie możliwości stymulowania tego rodzaju aktywności w procesie terapeutycznym. Oprócz przedstawienia różnych aspektów zabawy dzieci z autyzmem, pragnę – na podstawie własnych doświadczeń z praktyki zawodowej – zwrócić uwagę na problem edukacji rodziców, którzy często nie mają świadomości w jak istotnym stopniu odpowiednio zorganizowana zabawa z dzieckiem autystycznym może oddziaływać na jego rozwój.

PAWEŁ STAŃCZYK

Sekretarz Miasta Krakowa

Problemy osób z autyzmem i ich rodzin

Populacja osób z autyzmem to ok. 1 promila (1osoba/1000), choć czasem przyjmowany jest wyższy odsetek ze względu na pewne rozbieżności w interpretacji kryteriów zespołu autystycznego. Obserwuje się tendencję do wzrastania tej liczby z powodu większego niż dawniej zagrożenia noworodków uszkodzeniem układu nerwowego w związku ze stosowaniem inwazyjnych technik, które wprawdzie ratują życie małych dzieci, ale czasem odbywa się to kosztem niekorzystnych odroczonej następstw. Kolejnym powodem coraz większej ilości zgłaszających się rodziców dzieci diagnozowanych jako dzieci z całościowymi zaburzeniami rozwoju (w tym mieści się autyzm i zespół Aspergera) jest znaczny wzrost wiedzy wśród rodziców i specjalistów (internet, fora dyskusyjne itp.).

Osoby z autyzmem w Krakowie objęte są różnorodnymi formami pomocy, dostosowanymi indywidualnie do wieku i stopnia głębokości zaburzeń autystycznych a także od rodzaju sprzężenia czy współistnienia z innymi problemami zdrowotnymi wieku rozwojowego.

Struktura tej pomocy wygląda w zarysie następująco:

- wobec małych dzieci zagrożonych nieprawidłowym rozwojem wskazana jest **wczesna diagnoza** (pomiędzy 6 miesiącem a 3 rokiem życia, bowiem w tym okresie rozwija się autyzm) – dokonywana koniecznie przez wielospecjalistyczny zespół (zajmują się tym m.in. Poradnia dla Dzieci z Autyzmem i innymi Zaburzeniami Rozwoju przy ul. Zacisze a także Maltańskie Centrum Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym przy al. Kasztanowej, Ośrodek Wczesnej Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej przy ul. Półkole, które kierują do dalszej

- szczególowej diagnozy). Stan zaspokojenia potrzeb w tej dziedzinie jest z roku na rok lepszy, ale mimo okres oczekiwania na diagnozę trwa kilka miesięcy z powodu niedostatecznych środków na ten cel.
- **wczesna wielospecjalistyczna terapia dzieci**, indywidualna, grupowa, wsparcie i edukacja dla rodziców. Bardzo duży postęp nastąpił tu od momentu wdrożenia przez system edukacji tzw. wczesnego wspomaganie rozwoju (- zajęć organizowanych dla dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole w wymiarze od 4 do 8 godzin w miesiącu na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju). Znaczną pomoc w terapii i odciążeniu rodziny stanowią też specjalistyczne usługi opiekuńcze (SUO) przyznawane przez MOPS na podstawie zaświadczenie lekarza specjalisty. W praktyce dużym mankamentem tej formy pomocy jest nagminna nieznamość przepisów dot. tej sprawy w placówkach pomocy społecznej, nieuzasadnione odmowy przyznawania tych świadczeń oraz niedostateczna ilość specjalistów przygotowanych do świadczenia SUO. Wymienione mankamenty dotyczą głównie terenu Małopolski, skąd docierają dramatyczne relacje rodziców.
  - **edukacja przedszkolna i szkolna** – w tej dziedzinie następuje większe różnicowanie edukacji i terapii stosownie do poziomu funkcjonowania społecznego i intelektualnego. Dla dzieci i młodzieży z głębszymi i sprzężonymi zaburzeniami działa Zespół Szkół nr 13 (planowana jest jego rozbudowa) wraz z NZOZ-em, dla pozostałych – przedszkola i szkoły specjalne z oddziałami specjalistycznymi dla dzieci z autyzmem oraz przedszkola i szkoły integracyjne. W tym obszarze placówki posiadają już wiele cennych doświadczeń, jednak z relacji rodziców wynika, że proces rehabilitacji społecznej, który stanowi kluczową trudność w autyzmie wymaga czegoś więcej niż edukacji w ściśle sformalizowanej strukturze szkoły. W obszarze opieki zdrowotnej brakuje natomiast systemowego rozwiązania wsparcia osoby z autyzmem i jej rodziny, ponieważ system ten skłonny jest rozumieć niepełnosprawność głównie w wymiarze ruchowym. Palącym problemem do rozwiązania jest pomoc osobie z autyzmem i jej rodzinie w kryzysie, takim jak np. konieczność hospitalizacji, choroba rodziców czy opiekunów i inne zdarzenia losowe. Do tej pory nie stworzono drożnego systemu wsparcia międzyresortowego – nie ma dostosowanych miejsc leczenia psychiatrycznego, ani dostępnych miejsc czasowego pobytu w domach pomocy społecznej. Trudna jest także sytuacja młodzieży z autyzmem zwłaszcza tej sprawnej intelektualnie. U nastolatków, zgodnie z regułami rozwoju człowieka, grupa rówieśnicza i autorytety zewnętrzne wchodzą zakres istotnych potrzeb człowieka, tymczasem młodzi ludzie z autyzmem, pozostają nadal skazani na opiekę rodziców. Brakuje miejsc i pomysłów na to gdzie młodzież z autyzmem mogłaby w grupie nieformalnej (choćby ze wsparciem trenera czy terapeuty) realizować swoje talenty, zainteresowania, sport, rozwój osobisty i społeczny, pozwalający w przyszłości na podjęcie pracy chronionej lub nawet na wolnym rynku. Dla takich nowatorskich i nie całkiem standartowych działań stworzony

został m.in. autorski program realizowany w ramach projektu Zdrowy Kraków. Istnieją w Krakowie nieliczne klasy przygotowujące do zawodu, ale nie dość liczne i nie dość dostosowane do profilu potrzeb osób z autyzmem. Ponadto ich absolwenci pozostają bez możliwości zatrudnienia.

- **praca i docelowe miejsca pobytu dla dorosłych osób z autyzmem** – istnieją środowiskowe domy samopomocy prowadzone najczęściej przez NGO-sy (np. bardzo prężnie działające Stowarzyszenie „Ognisko”) a finansowane w części przez MOPS; istnieją też Warsztaty terapii Zajęciowej opłacane przez PFRON, gdzie maksymalny czas pobytu wynosi 3 lata a także zakłady aktywizacji zawodowej i przedsiębiorstwa społeczne. Pojedyncze osoby z autyzmem korzystają z nich, brakuje jednak tego typu placówek profilowanych specjalnie dla autyzmu. Z tego powodu inicjatywy te nie są wystarczające, bowiem znaczna część dorosłych osób z autyzmem pozostaje w domach bez zatrudnienia lub innej formy aktywności, a ich rodzice bez wsparcia. Większość działań w dziedzinie poprawy tej sytuacji inicjowana jest przez organizacje pozarządowe przy udziale władz gminnych i państwowych. Chodzi tu nie tylko o udział finansowy, ale także o **lepszą współpracę** i usuwanie przeszkód formalnych.

System opieki nad osobami z autyzmem w Krakowie uległ poprawie w ostatnich kilkunastu latach. Za sprawą Krakowskiego Oddziału Krajowego Towarzystwa Autyzmu powstał w 1992 Ośrodek Terapeutyczno-Szkolny dla Dzieci Autystycznych – pierwsza w skali całego kraju placówka świadcząca zintegrowane usługi dla tej grupy pacjentów – placówka finansowana jednocześnie przez resort zdrowia, edukacji i dodatkowo na początku znacząco wspomagana przez resort pomocy społecznej a także przez liczne organizacje pozarządowe. Kilka lat wcześniej powstały dwa oddziały przedszkolne i dwie szkolne klasy specjalne działające jednak pioniersko bez specjalistycznego zaplecza merytorycznego (literatury, programów) i lokalowego. Krakowskie działania na rzecz osób z autyzmem rozwijają się dość dynamicznie dzięki trwającej od początku lat dziewięćdziesiątych ścisłej współpracy z Fundacją Synapsis. We współpracy uczestniczą Krajowe Towarzystwo Autyzmu i prowadzone przez nie placówki (Świetlica Terapeutyczna przy ul. Grottgera, NZOZ Ośrodek dla Osób z Autyzmem i Zespół Szkół nr 13 przy ul. Szopkarzy oraz Fundacja Wspólnota Nadziei w Więckowicach. Wymienione placówki obecnie z racji ograniczonej liczby miejsc nie przyjmują już nowych kandydatów. Współpraca z Synapsis polega na udziale pracowników Ośrodka dla osób z Autyzmem w corocznie organizowanych przez Fundację wysokospecjalistycznych szkoleniach, stażach i praktykach, zapraszaniu do realizacji dużych projektów europejskich, korzystaniu z fachowej literatury i pomocy wydawanych przez Fundację.

Kierunki rozwoju systemu wsparcia dla osób z autyzmem powinny przebiegać, stosownie do wymienionych wyżej obszarów czyli:

- dalszego zwiększania nakładów na wczesną diagnozę i wczesną interwencję (w Małopolsce kontrakt z NFZ posiadają 2-3 placówki)
- poprawy jakości wsparcia udzielanego przez poradnie psychologiczno- peda-

- gogiczne na ich terenie oraz poprawy współpracy z placówkami oświatowymi i służbą zdrowia (konieczność szkoleń staży, kursów)
- poprawy dostępności do placówek edukacyjnych, oraz dostosowania ich funkcjonowania do potrzeb uczniów z autyzmem,
  - tworzenia miejsc pracy, warsztatów, placówek dziennych i całodobowych dostosowanych dla osób z autyzmem).

Biuro ds. Ochrony Zdrowia Urzędu Miasta Krakowa wspiera działania na rzecz poprawy stanu zdrowia dzieci i młodzieży poprzez realizowane corocznie miejskie programy zdrowotne autorskie. Jednym z wyodrębnionych obszarów ich realizacji jest część poświęcona zdrowiu dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych, na którą w 2008 r. Biuro przeznaczyło środki o łącznej wartości 86 000 zł. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „EFFATHA” Ośrodek Dla Osób z Autyzmem jest jednostką, która od lat współpracuje z Urzędem Miasta Krakowa. W roku bieżącym, w ramach przeprowadzonego konkursu ofert na realizację miejskich programów zdrowotnych autorskich, przyznano jej środki w wysokości 15 000 zł na Program profilaktyczno-terapeutyczny dla dzieci i młodzieży z autyzmem, którego głównym celem jest zapewnienie optymalnej opieki medycznej oraz zajęć uspołeczniających dla dzieci i młodzieży z całościowymi zaburzeniami rozwoju, a także zabezpieczenie działań profilaktyki zdrowotnej dla tej grupy dzieci niepełnosprawnych. Program zapewnia świadczenia ponadstandardowe i uzupełniające w stosunku do oferty NFZ. Mając świadomość bardzo dużych potrzeb zdrowotnych oraz wysokich kosztów związanych z rehabilitacją i terapią dzieci dotkniętych autyzmem, Urząd Miasta Krakowa, w miarę swoich możliwości finansowych i organizacyjnych, włącza się aktywnie w poprawę sytuacji tej grupy dzieci.

ZSUZSANNA SZILVÁSY

Węgierskie Stowarzyszenie Autyzmu
Budapeszt, Węgry
www.esoember.hu

Działalność Węgierskiego Stowarzyszenia Autyzmu – HAS

(Nazwa oryginalna: Autistal Országos Szövetség – AOSZ) zostało założone w 1988 r. i nosiło nazwę *Unia Ochrony Praw Osób Autystycznych*. Działająca na Węgrzech organizacja skupia 47 stowarzyszeń i ponad 800 członków indywidualnych. Liczba członków stale rośnie.

HAS działa na rzecz praw osób z autyzmem na szczeblu krajowych i lokalnym.

Organizacja świadczy także następujące usługi dla rodziców i specjalistów:

- Udzielanie informacji o prawach osób z autyzmem.

- Udostępnianie danych kontaktowych instytucji związanych z autyzmem.
- Porady prawne.
- Druk ulotek informacyjnych o autyzmie.
- Współpraca z ministerstwami: Ministerstwem Spraw Społecznych i Pracy, Ministerstwem Edukacji i Kultury, Ministerstwem Zdrowia.
- Przyjmowanie skarg skierowanych do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich.
- Uczestniczymy w pracach *Rady Organizacji Działających na rzecz Osób Niepełnosprawnych (FESZT)*, *Krajowej Rady ds. Niepełnosprawności (OFT)* oraz *Publicznego Funduszu na rzecz Równych Szans dla Osób Niepełnosprawnych (FSZK)*.
- Współpraca z innymi stowarzyszeniami: Organizacja zespołów specjalistycznych i zespołów roboczych do wykonywania zadań związanych z autyzmem i opracowywania potencjalnych rozwiązań.
- Prezentujemy prawa osób z autyzmem lub innymi niepełnosprawnościami oraz ich rodzin na różnych konferencjach i w różnych programach.
- Publikacja periodyków, książek i ulotek informacyjnych o autyzmie i właściwym leczeniu.
- **Obecność w mediach:** W razie potrzeby zwracamy się do mediów, by ujawnić problemy z jakimi borykają się osoby z autyzmem, publikujemy listy otwarte w sprawach wagi państwowej i wydajemy oświadczenia.

ZBIGNIEW SZOT

Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego
Gdańsk

Etapy rozwoju badań terapii ruchowej osób autystycznych w Polsce w latach 1991–2008

Słowa kluczowe: autyzm, terapia ruchowa, metody

Przedstawiono ewolucję metody terapii ruchowej osób autystycznych zapoczątkowaną w Gdańsku. Zasygnalizowano metodę stymulacyjnych seryjnych powtórzeń ćwiczeń (SSP) i jej rezultaty osiągnięte w różnych obszarach działalności osób poddanych terapii. W dwóch zestawieniach pokazano metody stosowane w terapii ruchowej tzw. quasi obiektywne i obiektywne (mierzone). Wśród mierzalnych metod wymieniono: analizę biochemiczną moczu, obciążenia wysiłkowe na cykloergometrze, test statokinezyjometryczny na platformie tensometrycznej i elektroniczny pomiar masy ciała. Materiałem badawczym były 74 osoby autystyczne, uczestniczące w terapii ruchowej i uzyskane rezultaty w wyniku zastosowanych metod. Pokazano efekty powstające pod wpływem bodźca ruchowego, wykazano różnicę w przeżyciu materii dzieci autystycznych i ich zdrowego rodzeństwa a także poprawienie naturalnych predyspozycji wysiłkowych. Uwypuklono różnice w zmniejszeniu się amplitudy wychyleń ludzkiego ciała i poprawę równowagi statycznej jako kom-

ponentu koordynacji. W końcowej części zaprezentowano implikacje praktyczne i przewidywania przyszłościowe dotyczące rozwoju terapii.

MÁRIA ŠTUBŇOVÁ

S.P.O.S.A. Bratislava Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom
Bratysława, Słowacja
stowarzyszenia @changenet.sk

Działalność stowarzyszenia SPOSA na terenie Słowacji

Prezentacja przedstawia regularną działalność organizacji zrzeszającej rodziców (SPOSA) na terenie Słowacji na przestrzeni ostatnich lat. Przedstawiamy także nasze doświadczenia zebrane podczas letnich i zimowych obozów organizowanych dla rodzin osób autystycznych z całej Słowacji zrzeszonych w SPOSA.

OLGA ŚWIEŻA, DANUTA MAZIJ

Fundacja SYNAPSIS
Warszawa
olinqa@wp.pl

Wczesna intensywna interwencja jako szansa na pomyślny start życiowy dzieci z autyzmem. Model terapii wypracowywany w ramach projektu „Warto być za”

Wczesna intensywna terapia małych dzieci z autyzmem jest jedną z innowacyjnych form pracy w Fundacji Synapsis. Model wczesnej interwencji od kilku lat wypracowywany jest w ramach Zespołu Środowiskowego. W lutym 2008 Fundacja SYNAPSIS przystąpiła do realizacji projektu „Warto być za” w ramach Kompanii Piwowskiej. Celem projektu było objęcie intensywnymi oddziaływaniami terapeutycznymi 12 dzieci z autyzmem w ich naturalnym środowisku. Główne działania podejmowane w ramach projektu skupiały się na terapii dziecka, pracy terapeutycznej z rodziną podopiecznego i szkoleniu zespołu stażystów. Połączenie tych elementów prowadziło do objęcia dziecka z autyzmem kompleksową opieką i stworzenia warunków umożliwiających osiągnięcie optymalnej poprawy jego funkcjonowania. W wystąpieniu zostanie przedstawiony model wczesnej intensywnej interwencji wypracowany w czasie sześciu miesięcy trwania projektu oraz wyniki jego ewaluacji.

Wpływ postaw rodzicielskich na poziom funkcjonowania intelektualnego dzieci z autyzmem objętych terapią w Poradni dla Osób z Autyzmem w Gdańsku

Praca stanowi próbę weryfikacji hipotezy mówiącej o zmianie funkcjonowania poziomu intelektualnego dzieci z autyzmem dziecięcym. W literaturze dotyczącej tego tematu problem ten pozostaje nierozwiązany. Rozbieżności w wynikach badań dotyczą nie tylko kwestii zmiany poziomu intelektualnego, ale również znaczenia wpływu wielu czynników środowiskowych na rozwój tych dzieci. Wielu autorów uważa, że niskie funkcjonowanie intelektualne dzieci z autyzmem jest ściśle związane, nie tyle z samym zaburzeniem rozwojowym, co z faktem, że wychowują się one w rodzinach, w których występują niekorzystne oddziaływania rodzicielskie. Dlatego praca ta stanowi próbę rozstrzygnięcia, czy rzeczywiście postawy wychowawcze i ogólna atmosfera mogą wpływać na rozwój intelektualny dzieci z tym problemem.

Liczne założenia o niskiej ocenie sprawności umysłowej dzieci z autyzmem biorą się stąd, że rozwój funkcji poznawczych jest nierozdzielnie związany z jego zaburzonym rozwojem emocjonalno-społecznym. Stymulacje, rutynowe zachowania oraz problemy komunikacyjne zaburzają rozwój czynności poznawczych i manipulacyjnych. Ma to istotny wpływ na rozwój intelektualny dziecka i zdobywanie doświadczeń.

Szacuje się, że co roku w Polsce diagnozuje się ponad tysiąc dzieci z autyzmem dziecięcym.

Zważywszy na dużą liczebność dzieci z autyzmem dziecięcym i na wszystkie konsekwencje jakie się z tym wiąże, wydaje się, że rozmiar tego zjawiska pozwala zakwalifikować go do problemów o charakterze społecznym i jako taki zasługuje on na zainteresowanie. Dlatego też mam nadzieję, że wyniki analiz własnych opartych na rzetelnym pomiarze empirycznym okażą się przydatne i pomocne w pracy wielu psychologów praktyków, którzy zetkną się z opóźnieniami i upośledzeniami rozwojowymi dzieci z autyzmem dziecięcym.

STEPHEN VON TETZCHNER

Wydział Psychologii,
Uniwersytet w Oslo, Norwegia
s.v.tetzchner@psykologi.uio.no

Wprowadzanie wspomaganych i alternatywnych metod komunikacji (AAC) dla dzieci i dorosłych z autyzmem

Wiele dzieci z autyzmem ma ograniczone zdolności posługiwania się językiem mówionym i potrzebuje innych metod komunikacji. Szczególnie dotyczy to dzieci z upośledzeniem umysłowym. Trzydzieści lat interwencji wykazało, że manualne i graficzne systemy komunikacyjne mają znaczenie dla rozwoju komunikacji, języka i funkcjonowania społecznego oraz ograniczenia problemów behawioralnych w tej grupie, stosowane podejście było jednak zróżnicowane. Niektóre dzieci zupełnie nie potrafią mówić lub mówią do tego stopnia niezrozumiale, że ma to niewielką wartość funkcjonalną w komunikacji. Komunikacja alternatywna w wielu przypadkach poprawia rozumienie i używanie języka mówionego, ale też działa jako jego suplement lub substytut funkcjonalny. Prezentacja omawia różne strategie stosowane w interwencji z komunikacją wspomaganą lub alternatywną dla osób z autyzmem, przedstawia przykłady i odnosi strategie interwencji do obecnego stanu wiedzy o komunikacji i rozwoju językowym.

MAŁGORZATA TOMASIK

Centrum Terapii SOTIS
Warszawa
malgorzata.tomasik@sotis.pl

Program SOTIS – kompleksowa terapia zaburzeń ze spektrum autyzmu

Podczas wystąpienia przedstawione zostanie kompleksowe podejście do pracy z dziećmi z autyzmem i Zespołem Aspergera stosowane w Centrum Terapii SOTIS. SOTIS specjalizuje się w terapii zaburzeń ze spektrum autyzmu, prowadząc programy terapeutyczne o różnym stopniu intensywności dla dzieci z autyzmem i Zespołem Aspergera. Stosowane podejście integruje w sobie wiele metod terapeutycznych. Program, dobierany indywidualnie do potrzeb i możliwości dziecka, uwzględnia zalecenia dotyczące diety oraz adaptację do sytuacji i potrzeb rodziny. Podstawą Programu SOTIS jest nawiązanie kontaktu z dzieckiem, zrozumienie jego potrzeb, mocnych stron i trudności rozwojowych. Celem wielokierunkowego oddziaływania jest objęcie terapią wszystkich sfer rozwojowych dziecka.

VLADIMIR TRAJKOVSKI

Instytut Pedagogiki Specjalnej i Rehabilitacji

Wydział Filozofii

Uniwersytet Św. Cyryla i Metodego

Skopje, Republika Macedonii

vladotra@zfz.ukim.edu.mk

Diagnoza genetyczna i poradnictwo genetyczne w zaburzeniach ze spektrum autyzmu

Autyzm należy do najbardziej ewidentnie uwarunkowanych genetycznie zaburzeń rozwoju poznawczego, które częściej dotyka mężczyzn niż kobiety. Autyzm jest zaburzeniem bardzo silnie uwarunkowanym genetycznie, o dziedziczności przekraczającej 90%. Częstość występowania zaburzeń ze spektrum autyzmu (ASD) systematycznie wzrastała na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia. Genetyków klinicznych często prosi się o ocenę pacjentów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu pod kątem przyczyny i ryzyka ponownego wystąpienia zaburzeń w rodzinie. Najnowsze postępy w dziedzinie technologii diagnostycznej w znacznym stopniu poszerzyły możliwości genetyków. Skuteczność diagnostyczną zaburzeń ze spektrum autyzmu ocenia się na 6-15%. Kolejne postępy technologii genetycznej poszerzają dostępne możliwości diagnostyczne takiej oceny, co prawdopodobnie wpływa na wzrost skuteczności diagnostycznej. Lista zaburzeń genetycznych i metabolicznych związanych z fenotypem autyzmu jest dość długa. Przy wyborze planu oceny, genetyk kliniczny staje przed trudnym zadaniem znalezienia złotego środka pomiędzy stale rosnącą listą dostępnych testów i możliwych kwestii diagnostycznych a kosztami, praktycznością i oczekiwaną skutecznością. Omówiona zostanie strategia wielopoziomowej oceny etiologii autyzmu. Poradnictwo genetyczne jest złożonym procesem, wymagającym indywidualizacji. Jeśli zidentyfikowany zostanie oczywisty przypadek, odsetek ponownego wystąpienia zależy od ryzyka ponownego wystąpienia zidentyfikowanej choroby. W przypadkach idiopatycznych, jeśli nie zidentyfikowano żadnego innego przypadku w rodzinie, ryzyko wystąpienia autyzmu u rodzeństwa wynosi 3-9%, podczas gdy szerszy fenotyp autyzmu, obejmujący bardziej subtelne upośledzenie społeczno-komunikacyjne lub zachowania stereotypowe może występować u nawet 12,4-20,4% rodzeństwa. Ryzyko autyzmu jest szczególnie wysokie, jeśli jedno z rodziców cierpi na autyzm lub zespół Aspergera. Diagnostyka prenatalna w dalszym ciągu nie jest dostępna.

Słowa kluczowe: ocena genetyczna, poradnictwo genetyczne, autyzm, zaburzenia ze spektrum autyzmu

VLADIMIR TRAJKOVSKI

Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu
Scopje, Republika Macedonii
vladotra@fzf.ukim.edu.mk

Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu (MSSA)

POWSTANIE MSSA

22 maja 2000 r. założono Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu (MSSA), zrzeszające pedagogów specjalnych, psychiatrów, lekarzy medycyny, immunologów, alergologów, epidemiologów, psychologów, pracowników socjalnych i innych specjalistów.

Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu ma szerokie spektrum zainteresowań, a do jego celów i zadań szczególnych należą:

- badanie mechanizmów związanych z autyzmem;
- badanie wpływu rehabilitacji na osoby z autyzmem;
- leczenie osób z autyzmem;
- współpraca z rodzicami dzieci z autyzmem;
- współpraca z organizacjami rządowymi i pozarządowymi, zajmującymi się problemem autyzmu;
- współpraca międzynarodowa z organizacjami nadrzędnymi, zajmującymi się opieką nad osobami niepełnosprawnymi.

DZIAŁALNOŚĆ MSSA

Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu zostało zarejestrowane w Rejestrze Centralnym Republiki Macedonii zgodnie z artykułem 5, paragraf 1, artykułem 19 i artykułem 72 Ustawy o ujednoliconym systemie rejestru handlowego i rejestru innych osób prawnych (Dziennik Urzędowy 84/05). 25 grudnia 2006 r. dane z rejestru podstawowego przeniesiono do Rejestru Innych Osób Prawnych. Rejestracja nr: 01/ZG.1070/2000. Numer źródłowy: 05439060. Unikalny numer identyfikacji podatkowej: 4030000389464.

Początkiem naszej działalności była promocja publiczna w Macedonii i poza granicami kraju. W tym celu stworzyliśmy stronę internetową: <http://www.mssa.org.mk>

Na tej stronie można znaleźć informacje o misji, celach i rejestracji stowarzyszenia. Można tam również znaleźć listę założycieli, członków komitetu wykonawczego i zrzeszonych stowarzyszeń wraz z numerami telefonów i adresami. Zainteresowane osoby mogą się także zapoznać ze statutem stowarzyszenia. Użytkownik znajdzie też na stronie definicję autyzmu, historię zagadnienia, dane epidemiologiczne dotyczące częstości występowania tego zespołu na świecie, informacje o triadzie upośledzeń, przyczynach, sposobach diagnozy i diagnozy różnicującej oraz rodzajów leczenia osób z autyzmem. Strona jest dostępna w macedońskiej i angielskiej wersji językowej.

Karta Praw Osób z Autyzmem zatwierdzona przez Parlament Europejski zawiera odwołanie do Macedońskiego Naukowego Stowarzyszenia Autyzmu

(MSSA), zrzeszenia specjalistów, którzy podchodzą do problemu autyzmu w oparciu o naukowe podstawy poprzez projekty badań naukowych, które będą realizowane w najbliższym okresie.

Warto wspomnieć, że Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu rozpoczęło działalność od takich projektów jak:

- **Stężenie immunoglobuliny w surowicy i specyficzne alergeny żywnościowe u osób z autyzmem w Republice Macedonii** – projekt wspierany finansowo przez Ministerstwo Edukacji i Nauki Republiki Macedonii (Nr 08-2214/4 z 15.07.2000);
- **Badania HLA-DNA rodzin z autyzmem w Republice Macedonii** – w współpracy z Instytutem Immunobiologii i Genetyki Ludzkiej Wydziału Medycyny w Skopje – projekt wspierany finansowo przez Ministerstwo Edukacji i Nauki Republiki Macedonii (Nr 07-1171/4 z 02.07.2000). Czas trwania: od 01.07.2001 do 30.06.2004
- **Informacje na temat autyzmu w Macedonii** – dotacja Macedońskiego Ośrodka Współpracy Międzynarodowej – organizacji pozarządowej, zajmującej się rozwojem zasobów ludzkich w Republice Macedonii (Nr 10-723/21 z 19.12.2000).
- **Karta Praw Osób z Autyzmem w Republice Macedonii** (Macedoński Ośrodek Współpracy Międzynarodowej Nr 08-698/1 z 12.12.2001). Okres trwania: 6 miesięcy
- **Badania epidemiologiczne osób z autyzmem w Republice Macedonii** (Ministerstwo
- **Finansów – 2001**). Czas trwania projektu 2001-2002. **Zaangażowane instytucje:** Instytut Pedagogiki Specjalnej i Rehabilitacji oraz Instytut Immunobiologii i Genetyki Ludzkiej
- **Określenie prevalencji i częstości występowania autyzmu w Republice Macedonii** (Ministerstwo Finansów – 2002). Czas trwania projektu 2002-2003. **Zaangażowane instytucje:** Instytut Pedagogiki Specjalnej i Rehabilitacji oraz Instytut Immunobiologii i Genetyki Ludzkiej
- **Tolerancja czy Akceptacja** – projekt EASPD. Projekt sponsorowany przez Dyrektora Generalny ds. Zatrudnienia i Spraw Społecznych w ramach linii budżetowej „Działania przygotowawcze w celu zapobiegania i walki z wykluczeniem społecznym”. Czas trwania: 2002-2003.
- **„Europa – miejsce do życia”** – projekt EASPD. Projekt zorganizowany w ramach *Europejskiego Roku Osób Niepełnosprawnych* opierał się na zasadzie, że wszyscy obywatele Europy zasługują na to, by ich wysłuchać, w szczególności zaś głosu należy udzielić osobom z poważniejszymi niepełnosprawnościami intelektualnymi. Czas trwania: 2003.

Członkostwo MSSA w międzynarodowych organizacjach pozarządowych:

1. Członek stowarzyszony Autyzm-Europa od 11 listopada 2000 (Lizbona).
2. Członek stowarzyszony Europejskiego Stowarzyszenia Dostawców Usług dla Osób Niepełnosprawnych (EASPD) od czerwca 2001 (Bruksela).

PUBLIKACJE CZŁONKÓW MSSA

Od powstania tej organizacji pozarządowej członkowie MSSA opublikowali 28 artykułów w krajowych i zagranicznych periodykach naukowych oraz specjalistycznych, ponad 15 opublikowanych abstraktów przedstawiono na konferencjach międzynarodowych i seminariach. Opublikowaliśmy także broszurę „Karta Praw Osób z Autyzmem w Macedonii” oraz podręcznik o autyzmie.

TATYANA TURKOMANOVA, OLGA ZOLOTAREVA

Centrum Autyzmu, Gorlovka

Ukraina

tatyanagorlovka@rambler.ru

Działalność Centrum Autyzmu w Gorlovka na Ukrainie

KRISTIN VASILEVSKA

Macedońskie Naukowe Stowarzyszenie Autyzmu

Scopje, Republika Macedonii

Autyzm a szczepionki. Wysiłki Macedońskiego Stowarzyszenia Naukowego Autyzmu (MSSA) zmierzające do rozwiązania zagadki autyzmu

Wprowadzenie: Autyzm jest poważnym problemem medycznym, społecznym i naukowym. Badania prowadzone w Republice Macedonii przyczyniły się do wykrycia niektórych czynników i weszły w skład złożonego systemu wcześniejszej wiedzy. Dobra diagnoza pomaga w lepszym zrozumieniu tych dzieci i ich potrzeb.

Cel artykułu: Przedstawienie sytuacji związanej z wykrywaniem i rejestracją przypadków autyzmu oraz pomocą społeczną.

Pacjenci i metody: Republika Macedonii ma dwa miliony mieszkańców. Większość z nich mieszka w miastach. Ponieważ nie ma rejestru osób z autyzmem, MSSA stara się go wprowadzić (klimat instytucjonalny jest jednak bardzo zmienny). W związku z tym w badaniu MSSA wykorzystano wszystkie informacje zebrane w Ośrodkach Pomocy Społecznej. W badaniu objęto analizą 50 osób z autyzmem. Wykorzystano standardowe procedury epidemiologiczne i statystyczne.

Wyniki: Metoda opisowa wykazała występowanie autyzmu u 2,5 na 100 tys. mieszkańców. Badania pomogły udowodnić związek występowania choroby z płcią (dwóch do trzech mężczyzn na jedną kobietę). W 53% przypadków autyzm występował w grupie wiekowej 5-14 lat. Nie stwierdzono związku ze statusem społecznym rodziców. 33% osób było pierwotnym dzieckiem. 23% matek przechodziło komplikacje ciążowe, a u 30% noworodków występowały komplikacje

w pierwszym tygodniu życia. 97% dzieci otrzymało wszystkie szczepionki. Nasze wyniki nie wykazały żadnego związku ze szczepionką MMR (Fisher $p=084$).

Wniosek: Przyszłe badania powinny być zorientowane na longitudinalny model epidemiologiczny, obejmujący więcej czynników. Należy także w większym stopniu korzystać z doświadczeń lekarzy pierwszego kontaktu.

ANNA WALIGÓRSKA, AGNIESZKA SIEDLER

Centrum Terapii SOTIS,

AutismPro POLSKA

Warszawa

anna.waligorska@sotis.pl

Czy techniki narracyjne mogą być skuteczne w terapii Zespołu Aspergera? Kompetencja narracyjna a funkcjonowanie poznawcze i motywacja

W celu zbadania możliwości narracyjnych u nastolatków z zespołem Aspergera przeprowadzona została seria dwóch badań. Wyniki pierwszego badania wskazują, iż osoby, które spontanicznie stosują schemat narracyjny lepiej zapamiętują informacje oraz cechuje je wyższy poziom funkcjonowania poznawczego. Na zapamiętywanie informacji miała wpływ również implementacja schematu narracyjnego. Dodatkowo badani wykazali preferencję bodźców wizualnych nad werbalnymi. Drugie badanie miało na celu określenie wpływu treningu kompetencji narracyjnej na podniesienie poziomu motywacji do planowania i podejmowania działań oraz na samoocenę. Jego wyniki wskazują, iż przeprowadzony trening miał wpływ na motywację badanych – definiowaną tutaj jako siła woli oraz na wzrost jakości tworzonych narracji wśród osób wysokofunkcjonujących. Dwie grupy, eksperymentalna i kontrolna, dwa razy tworzyły narrację na temat obrazka i na temat ważnego wydarzenia z życia badanych oraz wypełniały kwestionariusze – Skalę Kontroli Działania, Skalę Samooceny w dwumiesięcznym odstępie czasu. Dodatkowo osoby z grupy eksperymentalnej pomiędzy pomiarami odbywały 8-tygodniowy trening narracyjny. Narracje stworzone przez badanych oceniane były przez 3 sędziów kompetentnych. W drugim pomiarze osoby z grupy eksperymentalnej uzyskały wyższe wyniki na dwóch z trzech podskal Skali Kontroli Działania – podskali orientacji na działanie / stan w sytuacjach po doznanym niepowodzeniu oraz orientacji na działanie / stan w sytuacjach decyzyjnych. Jakość autonarracji wzrosła u wszystkich badanych. Grupę eksperymentalną podzielono również na osoby wysokofunkcjonujące i niskofunkcjonujące. Osoby wysokofunkcjonujące w drugim pomiarze wykazały poprawę umiejętności narracyjnych w porównaniu do osób niskofunkcjonujących. Wyniki nie wykazały natomiast wpływu treningu narracyjnego na samoocenę.

MICHAŁ WALIGÓRSKI, ANNA WALIGÓRSKA
Centrum Terapii SOTIS,
AutismPro POLSKA
Warszawa
michal.waligorski@sotis.pl

AutismPro Polska – nowy model wczesnej interwencji dla dzieci z autyzmem pozbawionych wsparcia

AutismPro jest systemem internetowym wspierającym terapię autyzmu. System oparty jest na naukowo zweryfikowanych metodach, takich jak: podejście rozwojowe, społeczne oraz behawioralne. W Polsce udział w programie połączony jest z comiesięcznymi konsultacjami, kontaktem telefonicznym z konsultantem i forum internetowym. Dzięki temu program stosowany jest w sposób adekwatny do potrzeb dziecka – konsultant kontroluje dobór ćwiczeń oraz przebieg terapii, a rodzice otrzymują niezbędne wsparcie do prowadzenia intensywnej terapii swojego dziecka. Wprowadzenie AutismPro do Polski zostało poprzedzone badaniem pilotażowym, którego wyniki pokazały, iż postęp poczyniony przez dzieci w trakcie 6-cio miesięcznego programu wyniósł 9 miesięcy wieku rozwojowego. Wiek rozwojowy dzieci mierzony był za pomocą profilu psychoedukacyjnego PEP-R. Największe postępy dzieci poczyniły w takich sferach jak: koordynacja wzrokowo-ruchowa, czynności poznawcze oraz motoryka duża i mała. Pod koniec programu dzieci osiągnęły również wiek rozwojowy, który zgodny był z ich obiecującym wynikiem z pierwszego pomiaru. Wyniki obiecujące również uległy poprawie w ciągu sześciu miesięcy trwania pilotażu. Badanie rodziców dzieci pokazało, iż poziom odczuwanego stresu nie zmienił się w związku z prowadzeniem terapii własnego dziecka. Wyniki pilotażu spowodowały wprowadzenie AutismPro do Polski. Aktualnie trwają prace nad tłumaczeniem i adaptacją kulturową programu. Podczas prezentacji zostaną zaprezentowane pozostałe doświadczenia zespołu wprowadzającego AutismPro w Polsce.

KRZYSZTOF WAWRZYN
Dolnośląska Szkoła Wyższa
Wrocław
krzysztofwawrzyn@o2.pl

Zaburzenia spostrzegania i przetwarzania informacji przez osobę autystyczną

W referacie przedstawiłem patomechanizm postrzegania i przetwarzania informacji przez osoby autystyczne. Proces ten ukazałem w oparciu o nieprawidłowo funkcjonującą centralną koherencję (na podstawie koncepcji Uty Frith) i zabu-

rzony transfer informacji (teoria B. Hermelin). Przeprowadziłem analizę wyżej wymienionych mechanizmów w kontekście wadliwie funkcjonującej teorii umysłu i możliwości poznawczych. Wskazałem na niezależność tych deficytów (przede wszystkim na niezależność teorii umysłu). Analizę poparłem przykładami.

BARBARA WINCZURA

Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Wrocławski
Wrocław
basiawa@wp.pl

Czy można nauczyć dzieci z autyzmem kompetencji społecznej? Nauka myślenia o myśleniu i rozumienia emocji innych ludzi

Autyzm wczesnodziecięcy według DSM-IV (1994) to zaburzenia w zakresie rozwoju społecznego, upośledzenie w porozumiewaniu się oraz zaburzenia aktywności imaginacyjnej i behawioralnej. Zjawisko nieprzypadkowego i łącznego występowania owych trzech osiowych objawów zaburzeń autystycznych skłoniło grupę badaczy: S. Barona-Cohana, A. M. Lesliego i U. Frith (1985) do wyjaśnienia przyczyn oraz patomechanizmów autyzmu w obszarze procesów poznawczych, a szczególnie, do znalezienia takiej składowej owych procesów, której brak wyjaśniłby wszystkie obserwowalne deficyty w autyzmie na każdym etapie rozwoju. W wyniku przeprowadzonych badań odpowiedzią na powyższe zadanie jest hipoteza, że społeczne i komunikacyjne zaburzenia rozwoju można rozpatrywać jako rezultat deficytów poznawczych, a szczególnie deficytów w zakresie dziecięcego zrozumienia ludzkiego świata. Za główną składową owego procesu został uznany – element mechanizmu poznawczego, odpowiedzialny za zdolność, którą nazywamy mentalizacją. Komponent ten jest odpowiedzialny za to, co określamy teorią umysłu. Najprościej można określić tę składową poprzez jedną z jej głównych funkcji: zdolność do myślenia o myśleniu lub do wyobrażenia sobie stanu umysłu innego człowieka. Rozumiemy przez to naszą normalną ludzką tendencję do przypisywania ludziom – przekonań, pragnień, intencji (Frith, 1992). Treścią referatu jest ukazanie, w jaki sposób rozwój dzieci z autyzmem obciążony jest konsekwencjami deficytu teorii umysłu ze szczególnym uwzględnieniem zaburzeń na poziomie zachowań społecznych. Ponadto, zostanie pokazana propozycja rozwiązań terapeutycznych w tym kierunku: trening społeczno-poznawczy oparty bezpośrednio na ideach teorii umysłu – Nauka myślenia o myśleniu i rozumienia emocji innych ludzi P. Steernemana oraz obiecujące wyniki przeprowadzonych badań eksperymentalnych przy zastosowaniu owego treningu.

ANETA WOJCIECHOWSKA
Zakład Pedagogiki Specjalnej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań
anetaewan@poczta.onet.pl

Doświadczenie relacji z rówieśnikami przez młodzież z zespołem Aspergera

Związki rówieśnicze młodzieży z zespołem Aspergera są obszarem mało poznany i rzadko opisywanym. Jest to często również trudny temat dla rozmów z młodzieżą z ZA oraz osób z ich najbliższego otoczenia (rodziców, specjalistów pracujących na co dzień z młodzieżą z ZA). Dzieci zdiagnozowane zazwyczaj uczęszczają do masowych klas i szkół, na terenie których często doświadczają bardzo nieprzyjemnych sytuacji związanych z kontaktami z rówieśnikami. Ze względu na prawidłowe funkcjonowanie intelektualne i nierzadko wybitne zdolności w wybranych przez siebie dziedzinach nauki, dzieci te z gruntu zakwalifikowywane są do „dziwaków”, z którymi rówieśnicy nie chcą tworzyć relacji i stawiają swojego kolegę/kleżankę z ZA na pozycji „kozła ofiarnego”. Niektórzy sądzą też, że osoby z zespołem Aspergera nie potrzebują przyjaciół, kolegów, sprzymierzeńców, czy nawet osób, z którymi mogłyby tworzyć związki intymne. *Mówią o tym zaburzeniu, jakby mający je ludzie byli przybyszami z obcej planety; człowiek z zespołem Aspergera jest jednak istotą ludzką, która ma takie same potrzeby, jak inni*, a więc tak jak młodzi ludzie w okresie dorastania potrzebują bycia akceptowanym przez rówieśników, bycia członkiem jakiejś grupy rówieśniczej, bycia w bliskiej przyjacielskiej relacji z wybraną osobą, tak też młodzież z zespołem Aspergera potrzebuje takich samych doświadczeń. Tylko dzięki nim jest w stanie wytworzyć sobie z jednej strony pozytywny obraz siebie, z drugiej pozytywny obraz rówieśników. O kontaktach z rówieśnikami wiele się mówi, wiele się pisze. Młodzi ludzie potrafią długo opowiadać o swoich przyjaciółach, kolegach, grupach rówieśniczych. Jak jest z młodzieżą z zespołem Aspergera?

AGATA WOLIŃSKA-CHLEBOSZ, MAGDALENA PULCHNY-WRONA

Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział Kraków

JOANNA KOSSEWSKA

Katedra Psychologii, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział Kraków

agata.wolinska@interia.pl, magdapulchny@wp.pl, joanna.kossewska@ap.krakow.pl

„Jak mówić, żeby inni nas zrozumieli” – program do samokształcenia dla dorosłych osób z autyzmem z zakresu komunikacji społecznej

Adresatem projektu są wysoko funkcjonujące osoby z autyzmem u progu dorosłości.

Osoby z autyzmem ze względu na problemy komunikacyjne i społeczne napotykać na liczne bariery przy organizacji codziennego samodzielnego życia (np. załatwianie spraw urzędowych, korzystanie z obiektów użyteczności publicznej, nawiązywanie nowych znajomości itp.). Konieczne jest zatem poszukiwanie różnych rozwiązań zapewniających możliwość rozwijania praktycznych umiejętności społecznych. Zwiększy to szansę na samodzielne życie w społeczeństwie tej grupy osób.

Celem projektu jest stworzenie programu do samokształcenia w zakresie komunikacji społecznej dla wysoko funkcjonujących dorosłych osób z autyzmem.

Projekt będzie koncentrować się na jednym z obszarów składających się na kompetencje społeczne. Zamierzamy przy współpracy międzynarodowej, korzystając z doświadczeń innych krajów stworzyć multimedialny program do rozwijania komunikacji społecznej, którą definiujemy jako praktyczne użycie języka w interakcjach społecznych.

Program ten udostępniany będzie osobom z autyzmem na płycie CD w czterech wersjach językowych.

Grupa wysoko funkcjonujących dorosłych osób z autyzmem będzie mogła, samodzielnie korzystając z programu, ćwiczyć komunikację społeczną w zakresie: realizowania codziennych potrzeb, załatwiania spraw urzędowych, spędzania wolnego czasu w miejscach użyteczności publicznej, przygotowania do wejścia na rynek pracy.

Program podzielony będzie na wyżej wymienione obszary. W każdym z nich zawarte będą ćwiczenia dotyczące:

- a) podstawowej wiedzy z danego zakresu niezbędnej do komunikacji z innymi osobami;
- b) praktycznych umiejętności składających się na komunikację społeczną (np. prowadzenie rozmowy, rozwiązywanie sytuacji konfliktowych, radzenie sobie ze stresem);
- c) różnych form symulacji konkretnych sytuacji, w których ćwiczone umiejętności będą wykorzystywane (np. scenki pokazujące różne możliwości przebiegu rozmowy o pracę, organizację przyjęcia).

Projekt jest realizowany w ramach programu Grundtvig LP przez czterech partnerów: Krajowe Towarzystwo Autyzmu o/Kraków, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ-ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – Chrysallis-Close to Disability (Ateny), ATLHA ONLUS – Associazione Tempo Libero Handicappati (Mediolan).

DANUTA WOLSKA
Katedra Pedagogiki Specjalnej
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN
Kraków
dwolska@op.pl

Postępy w terapii dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – analiza zmian w wybranych obszarach rozwojowych

Postępy w terapii dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – analiza zmian w wybranych obszarach rozwojowych Obecnie funkcjonuje neurobiologiczne zapatrywanie na genezę powstawania autyzmu i co do tego większość naukowców oraz praktyków jest zgodna. Natomiast nadal nie ma jasności co do sposobów zarówno leczenia, prowadzenia terapii i edukacji dzieci ze spektrum zaburzeń autystycznych. Jest wiele znanych metod terapeutycznych stosowanych od wielu lat. Co jakiś czas pojawiają się nowe teorie i praktyki w tym zakresie. Literatura i praktyka nie wskazują jasno, które formy terapii i edukacji są najbardziej efektywne w pracy z tą grupą dzieci. Najczęściej oddziaływania mają charakter symptomatologiczny i ukierunkowane są na indywidualnie występujące zaburzenia oraz dodatkowo występujące inne nieprawidłowości rozwojowe. Przeprowadzono diagnozę funkcjonalną grupy dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Po skonstruowaniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych prowadzono z nimi systematyczne oddziaływania stymulacyjne przez okres od 2 do 6 miesięcy, wykorzystując w pracy różne metody terapii przeznaczone dla tej grupy dzieci. Opracowane wyniki badań wyraźnie wskazują, że uzyskane niewielkie pozytywne zmiany w rozwoju badanych miały charakter indywidualny i nie dotyczyły żadnej wyraźnej sfery rozwoju czy metody terapii. Najlepsze rezultaty uzyskiwano wtedy, gdy koncentrowano się na dobrych stronach dziecka a nie na jego deficytach czy specyficznym rozwoju.

ANDRZEJ WOLSKI
Zespół Szkół Specjalnych nr 13
Kraków
andrzejwolski@op.pl

Obraz diagnostyczny dziecka ze spektrum zaburzeń autystycznych na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia

Od wielu lat toczy się dyskusja nad diagnozą autyzmu. Co kilka lat następuje weryfikacja wcześniej przyjętych kryteriów a znajdujących odzwierciedlenie w systemach klasyfikacyjnych, skalach czy testach. Zarówno teoretycy, jak i praktycy

coraz więcej wiedzą na temat przyczyn powstawania autyzmu u dzieci. Potrafią też dostrzec specyficzne zaburzenia i objawy, zakwalifikować je oraz dokonać diagnozy różnicowej. Podobnie dzieje się też z rodzicami tych dzieci. Ich wiedza staje się coraz rozleglejsza. Potrafią w wielu przypadkach sami zwracać uwagę na objawy ich niepokojące. Prezentowany materiał będzie próbą pokazania zmian zachodzących zarówno w świadomości rodziców i osób podejmujących diagnozę. Zmienia się także profil diagnostyczny dziecka na przestrzeni lat. Obecnie diagnozę stawia się o wiele wcześniej niż kilkanaście lat temu. Dzieci, zanim otrzymają ostateczną diagnozę, często poddawane są już różnego rodzaju oddziaływaniom terapeutycznym. Stąd warto śledzić dokonujące się zmiany. Pozwalają one z coraz większą odpowiedzialnością stawiać diagnozę w coraz młodszym wieku, a co za tym idzie, podejmować już wczesną interwencję. Podjęcie wczesnych oddziaływań pozwala w niektórych przypadkach zapobiegać nasileniu objawów tego zaburzenia.

MICHAŁ WRONISZEWSKI
Fundacja Synapsis
Warszawa
fundacja@synapsis.waw.pl

Aktualne szanse rozwoju systemu pomocy dla osób z autyzmem w Polsce

Dzięki aktywności środowisk działających na rzecz osób z autyzmem (Porozumienie AUTYZM-POLSKA, Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu i in.) występują pewne pozytywne zmiany w przepisach dotyczących pomocy dzieciom i osobom z autyzmem oraz ich rodzinom.

Celem wystąpienia jest przegląd aktualnej sytuacji pod kątem możliwości budowania całościowego systemu pomocy dla tej grupy osób w skali kraju. Istotnym punktem odniesienia będą proponowane podstawowe standardy świadczeń zdrowotnych, edukacyjnych, opiekuńczych oraz aktywizacji społecznej i zawodowej.

Autor proponuje przyjęcie systemu całościowej opieki kierowanej przez specjalistów z jednej placówki określonego anglojęzycznym terminem „case management” i przedstawi jego założenia. Przedstawi również propozycje modelu ciągłej opieki od wczesnej diagnozy do wsparcia osób z autyzmem w wieku dorosłym z uwzględnieniem aktualnych warunków jego wprowadzania, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów, w których nie ma jeszcze wypracowanych rozwiązań (np. w edukacji czy wsparciu na rynku pracy).

MARIA ZAMPERTSI
Chrysallis – Blisko Niepełnosprawności
Ateny, Grecja
maria_z@chrysallis.eu

Życie z autyzmem w Grecji

Prezentacja systemu edukacyjnego i usług społecznych dla osób z autyzmem w Grecji.

ANNA M. ZIÓLKOWSKA
Zakład Psychologii Behawioralnej
Instytut Psychologii
Uniwersytet Jagielloński
Kraków
anna.ziolkowska@uj.edu.pl

Nauka i pseudonauka w zaburzeniach ze spektrum autyzmu

Pseudonaukowe wyjaśnienia i propozycje leczenia rozmaitych zaburzeń, w tym autyzmu, są coraz liczniejsze i powszechniejsze. Entuzjastyczne opisy dotyczące ich niezawodności nie są opisywane w czasopiśmie naukowych, ale w materiałach przygotowanych przez ich autorów, w codziennej prasie, taśmach video, książkach, broszurach reklamowych oraz Internecie. Pseudonaukowe techniki terapeutyczne charakteryzują się kilkoma cechami. Niektóre z tych procedur mogą sprawiać wrażenie skutecznych, jednak jest to najczęściej tylko złudzenie. Po kilku latach okazuje się, że ich stosowanie wiąże się z występowaniem poważnych skutków ubocznych, o charakterze zarówno somatycznym jak i emocjonalnym. Rozpowszechnianie pseudonaukowych technik terapeutycznych pociąga za sobą również bardzo niekorzystne skutki społeczne, przez odwracanie uwagi, a tym samym finansowania skutecznych terapii i badań naukowych, wzbudzanie fałszywej nadziei i tworzenie iluzji. Rodzice i specjaliści mogą ostrzec osoby z autyzmem przed krzywdzącym wpływem fałszywych oraz nieskutecznych terapii poprzez rozwijanie umiejętności myślenia w sposób sceptyczny i stawianie pytań każdej osobie, która twierdzi, że zna skuteczną metodę leczenia autyzmu. Celem prezentacji będzie przedstawienie kryteriów, które mogą pomóc rodzicom dzieci autystycznych oraz klinicytom odróżniać naukowe od pseudonaukowych twierdzeń dotyczących natury i terapii zaburzeń ze spektrum autyzmu.

Institute of Psychology,
Jagiellonian
University

The National Society
for Autism,
Cracow Branch

Non-Public
Health Care Centre
for Autistic Persons

Department of
Psychology, Pedagogical
University of Cracow

INTERNATIONAL CONFERENCE

'Rain Man Is Among Us'

Contemporary Forms of Support for Autistic Persons.
A Systems Approach

CRACOW

27-29 NOVEMBER 2008

The Conference is held under the auspices of

The Mayor of the City of Cracow Jacek Majchrowski

Rector Magnificus of
Jagiellonian University
prof. dr. hab. Karol Musioł

Rector Magnificus of
Pedagogical University of Cracow
prof. dr. hab. Michał Śliwa

institutional patronage: Porozumienie Autyzm-Polska

Week for Autism in Poland, 2008

under the auspices of

the Speaker of the Polish Parliament – Bronisław Komorowski
and the President of the Irish Society for Autism – Pat Matthews

SPECIAL EVENTS IN CRACOW:

- 15th Nov. – 7th Dec. – The art exhibition “Welcome To My World” Atelier Gallery, Szeroka Street 16
- 25th–30th Nov. – Ecological support systems for autistic people – a study visit and workshops for NGO representatives working in the field of autism in Central-Eastern Europe, the Pedagogical University of Cracow, Podchorążych Street 2
- 27th–29th. Nov. – International Conference ‘Rain Man Is Among Us’ Contemporary Forms of Support for Autistic Persons. A Systems Approach. Pedagogical University, Podchorążych Street 2
- 29th Nov. – Concert of classical and musical music “Music Through the Veil” Studio Radia Cracow S5, Słowackiego Av.20 at 16.30
by Michał Cichy, Krzysztof Nitenberg, Paulina Chodkowska, Kuba Piszek, special guest – Joanna Słowińska
- 3rd Dec. – Open Day at the Farm of Life, Więckowice near Zabierzow
- 1st–10th Dec – Jubilee Exhibition to commemorate the 10th anniversary of *The Community of Hope Foundation*, the City Hall of Cracow

Sponsors:

IM. STEFANA BATOREGO

Medial Patronage:

ORGANIZING COMMITTEE:

Chairwoman: Prof. dr hab. Władysława Pilecka

Secretary: dr Joanna Kossewska

members: dr Iwona Maciejowska
dr Leszek Wrona
mgr Agata Wolińska-Chlebosz
mgr Jolanta Otałęga
dr Paweł Cieśla

Conference Venue:

The Conference will take place in the Main Building of Pedagogical University of Kraków, Podchorążych Street 2 in Cracow

HONORARY INTERNATIONAL SCIENTIFIC COMMITTEE

Profesor Simon Baron-Cohen
Prof. dr hab. Jacek Bleszyński
Profesor Francesc Cuxart
Prof. dr hab. Tadeusz Gałkowski
Profesor Patricia Howlin
Prof. dr hab. n.med. Hanna Jaklewicz
Profesor Rita Jordan OBE
Prof. dr hab. Małgorzata Kościelska
Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka
Prof. dr hab. n.med. Irena Namysłowska
Prof. dr hab. Hanna Olechnowicz
Prof. dr hab. Ewa Pisula
Profesor Herbert Roeyers
Profesor Paul Shattock OBE
Prof. dr hab. Zbigniew Szot
Profesor Stephen von Tetzchner
Dr n. med. Michał Wroniszewski
Prof. dr hab. Marina Zalewska

To the participants of the International Conference 'Rain Man Is Among Us' Contemporary Forms of Support for Autistic Persons. A Systems Approach

Dear Colleagues!

Continuing the tradition of celebrating the Week for Autism in Poland, we are honoured to welcome you to Royal Capital City of Cracow at the International Conference dedicated to autism.

Although it is 65 years since the first publications on autism appeared, this disorder still continues to pose more and more questions to parents and autism specialists who are searching for answers. The complexity of the problems that both autistic persons and their families face requires an interdisciplinary discussion in the circle of specialists: researchers and doctors, whose efforts aim at the improvement of the quality of life of autism sufferers.

This year's Conference is aimed at a comprehensive analysis of the relationships between an autistic person and the community they live in, within the following groups of topics:

- A Person with Autism in Basic Microenvironments (Family, Kindergarten, School)
- A Person with Autism in Therapeutic Spectrum
- *A Person with Autism and Exosystem Solutions*
- A Person with Autism in the Macrosystem (Politics, Culture, Law)

Traditional plenary session as well as practical workshops will be held during the Conference. The conference is an important scientific event of this year's Week for Autism in Poland. It will be accompanied by other artistic events, which will present the creativity of the persons with ASD

We hope all participants of the conference will benefit from collective international discussions, bringing us closer to the understanding of the phenomenon of autism.

Prof. dr hab. Władysława Pilecka
the Institute of Psychology JU

and

Leszek Wrona, PhD
Head of the Department
of Psychology (PU)

Jolanta Otałęga, MA
Chairwoman
of Non-Public
Health Care Centre
For Autistic Persons

Iwona Maciejowska, Sc.D
Chairwoman
of the Cracow Branch
of the National Society
for Autism

TIME-TABLE

Thursday, 27th, Nov. 2008	
10.00–11.00	<p>Major Hall Opening ceremony</p> <p>Ceremonial welcome – Prof. dr hab. Władysława Pilecka, Dr Leszek Wrona The word of the authorities of the Pedagogical University and Jagiellonian University of Cracow The koncert by Grodzka Gospel Choir conducted by Lea Kjeldsen The word of the representatives of local authorities: Pawel Stańczyk – The Secretary of the City of Cracow</p>
11.00–11.30	<p>Major Hall Inaugural lecture</p> <p>Prof. dr Paul Shattock OBE – “What Have We Learned in 60 Years of Autism? Past, Present and Future”</p>
11.30–12.00	break
12.00–14..30	<p>Major Hall Plenary session I</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. dr Rita Jordan OBE, Prof. dr Paul Shattock OBE</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prof. dr Olga Bogdashina 2. Prof. dr hab. n. med Hanna Jaklewicz 3. Prof. dr hab. Irena Obuchowska 4. Prof. dr hab. Tadeusz Galkowski 5. Prof. dr Miklos Gyori
14.30–15.30	lunch break
15.30–18.30	Scientific sessions

TIME-TABLE

Thursday, 27th, Nov. 2008			
Session I Senacka Hall	Session II 350 Hall	Session III Major Hall	Session IV Audytorium prof. Danka
<p>A Person with Autism in Basic Microenvironments (Family, Kindergarten, School)</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. dr hab. Małgorzata Sekułowicz</i> <i>Prof. dr hab. Jacek Błeszyński</i></p>	<p>A Person with Autism in Therapeutic Spec-trum</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. dr hab. n.med. Irena Namysłowska</i> <i>Prof. dr hab. Zbigniew Szot</i></p>	<p>A Person with Autism and Exosystem Solutions (symtalanous translation)</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. Stephen von Tetzchner, dr Joanna Kossewska</i></p>	<p>A Person with Autism in the Macrosystem (Politics, Culture, Law) (symtalanous translation)</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. dr Vladimir Trajkovski</i> <i>Prof. dr Francesc Cuxart</i></p>
18.30–19.00 break			
19.00–20.30 The meeting of Porozumienie Autyzm-Polska Major Hall		19.30–21.00 The art exhibition „Welcome To My World” Atelier Gallery, Szeroka Street 16	

Friday, 28th, Nov. 2008
9.00–11.30 <div style="text-align: center; margin-top: 10px;"> Major Hall Plenary session II </div> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. dr hab. Irena Obuchowska,</i> <i>Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prof. dr hab. Ewa Pisula 2. Prof. dr Francesc Cuxart 3. Prof. dr hab. Małgorzata Sekułowicz 4. Prof. dr Rita Jordan OBE
11.30–12.00 break

TIME-TABLE

Friday, 28th, Nov. 2008	
12.00–14.30	<p>Major Hall Plenary session III</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. Olga Bogdashina,</i> <i>Dr Lucyna Bobkowicz-Lewartowska</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dr Teresa Serafin 2. Dr Michał Wroniszewski 3. Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka 4. Prfo dr Stephen von Tetzchner 5. Prof. dr hab. Jacek Bleszyński
14.30–15.30	lunch break
15.30–17.30	<p>Workshop Prof. Elżbieta Małanicz-Onoszko, Prof. Małgorzata Serwińska Music education for children with autism – the use of “Colourful Moveable Notes” – participants: Paulina Chodkowska i Tomasz Jaszczur</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. dr Sigita Lesinskiene,</i> <i>dr Iwona Maciejowska</i></p>
17.30–18.00	break
18.00–18.30	poster session
18.30–19.30	<p>Special session</p> <p><i>Chair:</i> <i>Prof. dr Miklos Gyori</i> <i>Dr Katarzyna Markiewicz</i></p> <p>Lecture by Prof.dr Simon Baron-Cohen: The Empathizing-Systemizing (E-S) Theory of Autism</p>
20.30–23.00	<p>Social Event Wierzynek Restaurant Rynek Główny 15</p>

TIME-TABLE

Saturday 29th, Nov. 2008						
9.00–11.30						
Major Hall Plenary session IV						
<i>Chair:</i> <i>Prof. dr hab. med. Hanna Jaklewicz</i> <i>dr n.med. Michał Wroniszewski</i>						
1. Prof. dr hab. Zbigniew Szot 2. Prof. dr Vladimir Trajkovski 3. Prof. dr Kristin Vasilevska 4. lek med. Zbigniew Czop 5. lek med. Beata Koziolec 5. Edyta Bracik i Joanna Warmuz 6. Zuzanna Kordzińska						
11.30–12.00 break						
12.00–14.30						
workshops						
I Major Hall	II Senacka Hall	III 417 Hall	IV 214 Hall	V 213 Hall	VI 120 Hall	VII 350 Hall
<i>David Preece</i> Providing Respite Care for Families of Children with Autism Using Structured Teaching	<i>Karolina Dyrda, Magdalena Nowina-Konopka</i> Communicative Competences and Social Skills Training – the Group Therapy Experience of the SYNAPSIS Foundation	<i>Małgorzata Frasiak, Joanna Ławicka, Adam Ławicki</i> Developing Communicative and Social Competences in Social Therapy Groups for Children with Autism	<i>Joanna Grochowska, Łucja Sokorska-Maj, Renata Werpachowska</i> A Systems Approach to Families of People with Autism	<i>Anna Kowalska, Justyna Nizińska</i> Supporting the Development of Young Children with Autism in the Context of Peer and Family Groups	<i>Maria , Ewa Przebinda</i> The Use of Alternative and Supporting Methods of Communication to Facilitate Expressive and Receptive Communication in Children with Autism Spectrum Disorders	<i>Andrzej Golonka</i> Practical Aspects of Working with Autistic Persons in Context of Aggression

TIME-TABLE

Saturday 29th, Nov. 2008	
14.30–15.00	Major Hall Closing ceremony
15.00–16.00 lunch break	
16.30–18.30	The concert of classical and musical music "Music Through the Veil" Studio S-5 Radio Kraków, Słowackiego Av. 22

10.00–11.00 Opening Ceremony

Opening ceremony

Ceremonial welcome – Prof. dr hab. Władysława Pilecka,

Dr Leszek Wrona

The word of the authorities of the Pedagogical University and Jagiellonian University of Cracow

The concert by Grodzka Gospel Choir conducted by Lea Kjeldsen

The word of the representatives of local authorities – Paweł Stańczyk
– The secretary of the City of Cracow

11.00–11.30 Inaugural Lecture

Prof. dr Paul Shattock OBE: What Have We Learned in 60 Years of Autism? Past, Present and Future

---

12.00–14.30 Plenary Session I

Chair: *Prof. dr Rita Jordan OBE, Prof. dr Paul Shattock OBE*

1. Prof. dr Olga Bogdashina: Sensory Perceptual Issues in Autism and ASD – Experiencing the World the Autism Way
  2. Prof. dr hab. n. med. Hanna Jaklewicz: Longitudinal Studies of Autistic Children
  3. Prof. dr hab. Irena Obuchowska: My Recognition of Autism
  4. Prof. dr hab. Tadeusz Galkowski: The Use of Elements of Drama by People with Autism to Interpret States of Mind
  5. Prof. dr Miklos Gyori: Theory of Mind in Autism: More Variations and More Complexity Than Once Believed
-

15.30–18.30 sessions

Session I. A Person with Autism in Basic Microenvironments (Family, Kindergarten, School)

Chair: *Prof. dr hab. Małgorzata Sekulowicz, Prof. dr hab. Jacek Bleszyński*

1. Krzysztof Wawrzyn: Perception and Information Processing Disorders in People with Autism
2. Katarzyna Markiewicz, dr hab. Grażyna Kwiatkowska, prof. UMCS: How do Autistic Children Get to Know the World?
3. Alicja Kira: Stimulating the Development of the Theory of Mind in Children with Autism in the Context of Contemporary Studies
4. Beata Blok, Zofia Brzeska, Beata Ignaczewska: The Development of Pragmatic Speech in People with Autism

THURSDAY, 27th, Nov. 2008

5. Barbara Winczura: Is it Possible to Teach Social Competence to Children with Autism? Learning to Think about Thinking and Understand Other People's Emotions.
6. Joanna Ławicka: Social Needs of Young People with Asperger Syndrome and High-Functioning Autism (HFA)
7. Marta Józewicz: Psychological Situation of the Siblings of People with Autism – a Case Study
8. Aneta Wojciechowska: The Experience of Peer Relations by Young People with Asperger Syndrome
9. Mirella Tałaj–Czernych: The Influence of Parental Attitudes on the Level of Intellectual Functioning of Children with Autism Undergoing Therapy at the Gdansk Centre for People with Autism
10. Rafał Kawa: Burnout Syndrome in Therapists Working Individually with Autistic Children
11. Elżbieta Minczakiewicz: Autism that We Do Not Know

Session II. A Person with Autism in Therapeutic Spectrum

Chair: *Prof. dr hab. n.med. Irena Namysłowska, Prof. dr hab. Zbigniew Szot*

1. Anna M. Ziółkowska: Science and Pseudo-Science in Autism Spectrum Disorders
2. Grażyna Malczyk: Music Therapy as a Way of an Effective Therapy in Emotional and Communication Disorders in an Autistic Child.
3. Anna Rejek: Speech Therapy for Children with Autism – Combining Elements of Behavioural Therapy with Learning by Playing
4. Katarzyna Rubinkowska-Wasyłowska: A Dog – a Helping Paw for People with Autism
5. Agnieszka Sokołowska-Kasperiuk: Therapeutic Value of Play in Young Children with Autism
6. Anna Florek, Katarzyna Hamerlak: Therapy and Education of Autistic Children in Kindergarten
7. Justyna Pilecka-Zouaidia: Social Skills of Children with Autism and Therapeutic Methods Applied
8. Alicja Maurer: Figure-Placement Techniques in the Diagnosis and Therapy of Autistic Children and Their Families
9. Anna Waligórska, Agnieszka Siedler: Narrative Techniques as a Successful Method of Therapy in Asperger Syndrome? Narrative Competence vs. Cognitive Functioning and Motivation
10. Małgorzata Calka-Bałabuch: Subjective Approach to a Person with Autism and Therapeutic Methods Applied: People with Autism in the Media
11. Andrzej Wolski: Diagnostic Image of Children with Autistic Spectrum Disorders Over the Last 10 years.
12. Danuta Wolska Progress in Therapy of Children with ASD – an Analysis of Selected Development Areas

THURSDAY, 27th, Nov. 2008

Session III. A Person with Autism and Exosystem Solutions

Chair: Prof. Stephen von Tetzchner, dr Joanna Kossewska

1. Prof. dr hab. Jerzy Siuta: N.Tinbergen's Approach to the Problem of Infantile Autism
2. Emilia Lorenc, Marek Lorenc: Early Diagnosis of Coeliac Disease and Its Nutritional Treatment as a Model of Approach in ASD
3. Olga Świeża, Danuta Mazij: Early Intensive Intervention as a Chance for a Successful Entry into Life for Children with Autism. A Model of Therapy Developed as Part of the "Warto Być Za (It's Worth Supporting)" Project
4. Michał Waligórski, Anna Waligórska: AutismPro Polska – a New Model of Early Intervention for Children with Autism without Support
5. Renata Machalska: The Distinctiveness of Work with Autistic Students – Programme of Cooperation between Special School and Students of the University of Łódź
6. Aerts Cisca, Gert Kroes: ASD in the Family? In the Psychiatric Family Therapy for ASD at Home (PFA) We Work Successfully with All Family Members to Improve the Situation.
7. Angelika Łasocha: The SYNOPSIS Different Things Workshop – a Place of Vocational and Social Activation for Adults with Autism and Asperger Syndrome
8. Edward Bolak: Towards the Comprehensive Support System. Therapy, Work, Home
9. Matthias van der Reijden: Lifelong Care and Support for People with Autism Spectrum Disorder (ASD) and Their Families: a Vision of the Future
10. Adam Ławicki: Model of Systemic Cooperation Supporting the Development of People with Autistic Spectrum Disorders
11. Małgorzata Tomasiak: The SOTIS Programme – Comprehensive Therapy of Autism Spectrum Disorders
12. Vasilka Galevska: Comparative Analysis of the Attitudes of Parents of Children with and without Autism towards the Organisation of the Rehabilitation System of Persons with Autism in the Republic of Macedonia

**Session IV. A Person with Autism in the Macrosystem
(Politics, Culture, Law)**

Chair: Prof. dr Vladimir Trajkovski, Prof.dr Francesc Cuxart

1. Prithvi Perepa, prof. dr Rita Jordan OBE: Understanding of Social Behaviour in a Multicultural Society
2. Prof. dr Olga Bogdashina, Galina Prikhodko: Autism in Ukraine: Yesterday, Today, Tomorrow
3. Mária Štubňová: Activities of SPOSA Slovakia
4. Prof. dr Vladimir Trajkovski: Macedonian Scientific Society For Autism (MSSA)
5. Alessandro Arbuzz: Innovative experimental project promoted by the Hospital "San Paolo" of Milan
6. Patrícia Ószi, dr Anna Balázs, Krisztina Stefanik: the Hungarian Child-Psychiatric Guidelines of ASD

THURSDAY, 27th, Nov. 2008

7. David Preece: Effective Respite Care for Families with Children with Autism: How One Local Authority in the United Kingdom is Working to Meet the Challenge
8. Zsuzsanna Szilvásy: Activities of the Hungarian Autistic Society

FRIDAY, 28th, Nov. 2008

9.00–11.30 Plenary Session II

Chair: *Prof. dr hab. Irena Obuchowska, Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka*

1. Prof. dr hab. Ewa Pisula: Fathers of Children with Autism – Parental Stress and the Progress of the Father-Child Interaction
2. Prof. dr Francesc Cuxart: Low-Functioning People with Autism and Society: Challenges for This Century
3. Prof. dr hab. Małgorzata Sekulowicz: The Asperger Syndrome – the Diagnosis and Support Options
4. Prof. dr Rita Jordan OBE: **The Challenge of Autism Spectrum Disorders to Educational and Care Systems**

12.00–14.30 Plenary Session III

Chair: *Prof. Olga Bogdashina, Dr Lucyna Bobkowicz-Lewartowska*

1. Teresa Serafin: Government Pilot Programme: Early, Multi-specialist, Complex, Coordinated and Continuous Support for Children Endangered with Disability and Their Families
2. Michał Wroniszewski: Development Opportunities for the Assistance System for People with Autism in Today's Poland
3. Prof. dr hab. Joanna Kruk-Lasocka: Why a Small Rainman is Often Only a Drizzleman
4. Prof. dr Stephen von Tetzchner: Augmentative and Alternative Communication Intervention for Children and Adults with Autism
5. Prof. dr hab. Jacek Błeszyński: Speech in People with Autism. Echolalia – Echolalic Speech

---

15.30–17.30 Workshop

Chair: *Prof. dr Sigita Lesinskiene, dr Iwona Maciejowska*

Prof. Elżbieta Małanicz-Onoszko, Prof. Małgorzata Serwińska: Music education for children with autism – the use of “Colourful Moveable Notes”
participants: Paulina Chodkowska i Tomasz Jaszczur

18.00–18.30 Poster Session

---

1. Iwona Maciejowska: The Activities of the Cracow Branch of the National Society for Autism (KTA) for the Improvement of the Quality of Life of People with Autism and Their Families
  2. Agata Wolińska-Chlebosz, Magdalena Pulchny, Joanna Kossewska: “How to Talk to Be Understood” – Self-Education Programme for Autistic Adults with Social Communication Problems
  3. Dorota Falk-Bolt: Teaching Speech to Children with Autism at Home to Improve Mutual Relations within the Family
  4. Lucyna Bobkowicz-Lewartowska: Belief System vs. Sense of Purpose and Satisfaction with Life of Teachers Working with People with Autism
  5. Olga Boll: Family Situation of People with Autism
  6. Katarzyna Frankowska: Activity Schedules for Children with Autism
  7. Monika Janoch, Ildikó Kanizsai-Nagy, Krisztina Németh, Eszter Sajó, Krisztina Stefanik, Anna Balázs: How Does It Work? The ‘Story’ of the First Autism Clinic in Hungary
  8. Tatyana Turkomanova, Olga Zolotareva: Activities of the Autism Centre in Gorlovka, Ukraine
  9. Mirosława Jelinkova: AUTISTIK – NGO Helping People with Autism
  10. Sigita Lesinskienė: Autistic Disorder – Challenges for Families, Schools, Society
  11. Ewa Brodowicz, Aneta Garncarz: Estimating the effects of education by using a primary method called LUM (the list of pupils’ skills)
  12. Andrzej Kyrzczak: Activities of the “Kontakt” Foundation for the Improvement of the Quality of Life of People with Autism in Lviv
  13. Maria Zampertsi: Living with Autism in Greece
  14. Jasmina Ivanovska: Educational Discrimination of Children with Autism in The Republic of Macedonia
  15. Regina Németh, Patrícia Ősz, Krisztina Stefanik, Ildikó Kanizsai-Nagy, Éva Kálazy, Gyöngyi Kiss, Anna Balázs: On the Road. 20 Years of Autism Foundation in Hungary
  16. Joanna Sobiecka: SI Therapy in the autistic children treatment
  17. Anna Szczypczyk, Magdalena Pulchny-Wrona: Non-Public Health Centre for Autistic Persons in Krakow – the Structure and Functioning
-

18.30–19.30 Special event

Chair: *Prof. dr Miklos Gyori, Dr Katarzyna Markiewicz*

Prof. dr Simon Baron-Cohen: The Empathizing-Systemizing (E-S) Theory of Autism

9.00–11.30

Plenary Session IV

1. Prof. dr hab. Zbigniew Szot: Developmental stages of motion therapy of autistic people in the years 1991-2008
  2. Prof. dr Vladimir Trajkovski: Genetic Evaluation and Genetic Counselling of Autism Spectrum Disorders
  3. Prof. dr Kristin Vasilevska: Autism and Vaccines. The Efforts of the Macedonian Scientific Society for Autism (MSSA) to Resolve the Mystery of Autism.
  4. Zbigniew Czop: Metabolic Disorders of Polyunsaturated Fatty Acids in People with Autism
  5. Beata Koziolec: The Advantages and Disadvantages of Pharmacotherapy and Supplementation
  6. Edyta Bracik, Joanna Warmuz: Autism – Another Challenge for the Social Activities of ING Bank Śląski
  7. Zuzanna Kordzińska: Supporting Social Development of Autistic Children and Youth, With Use of Young Digital Planet SA., Professional Multimedia Software
-

12.00–14.30 Workshops

---

1. David Preece: Providing Respite Care for Families of Children with Autism Using Structured Teaching
2. Karolina Dyrda: Communicative Competences and Social Skills Training – the Group Therapy Experience of the SYNAPSIS Foundation
3. Małgorzata Frasiak, Joanna Ławicka, Adam Ławicki: **Developing Communicative and Social Competences in Social Therapy Groups for Children with Autism**
4. Joanna Grochowska, Łucja Sokorska-Maj, Renata Werpachowska: A Systems Approach to Families of People with Autism
5. Anna Kowalska, Justyna Nizińska: Supporting the Development of Young Children with Autism in the Context of Peer and Family Groups
6. Maria Podeszewska, Ewa Przebinda: The Use of Alternative and Supporting Methods of Communication to Facilitate Expressive and Receptive Communication in Children with Autism Spectrum Disorders
7. Andrzej Golonka: Practical Aspects of Working with Autistic Persons in Context of Aggression

ALESSANDRO ARBUZZI
Hospital “San Paolo”
Milan, Italy

Innovative experimental project promoted by the Hospital “San Paolo” of Milan

The intervention will present an innovative experimental project promoted by the Hospital “San Paolo” of Milan. The target group are high functioning autistic adolescents and adults and the main objectives are to give them a professional formation, adapted to their capacities and to facilitate their job insertion.

The presentation will illustrate techniques and methodologies of work and also concrete results of realised researches.

SIMON BARON-COHEN

University of Cambridge, Autism Research Centre
www.autismresearchcentre.com
sb205@cam.ac.uk

The Empathizing-Systemizing (E-S) Theory of Autism

According to the E-S (Empathizing-Systemizing) theory, there are sex differences in empathy (female advantage) and systemizing (male advantage); and autism entails below average empathy alongside intact or even superior systemizing (an extreme of the male brain). Empathy is the drive to identify another person's mental state and to respond to this with an appropriate emotion. Systemizing is the drive to analyse or build a system. A system is defined as anything that takes input and transforms it into output, via a lawful operation. When you systemize, you try to identify the laws that govern the system. The system may be mechanical, abstract, natural, motoric, collectible, or social. Evidence is presented for the idea that in autistic spectrum conditions, and first-degree relatives of such individuals, there is below average empathizing and above average systemizing. I discuss two causal theories: the idea that autism is the result of assortative mating of two strong systemizers, and that foetal testosterone plays a role in the increased risk to males for developing autism. I also consider how psychological theories can give rise to practical interventions, for example, in teaching emotion recognition to improve empathy.

Key References

- Baron-Cohen, S (2003) *The Essential Difference: men, women, and the extreme male brain*. Penguin/Basic Books
- Baron-Cohen, S (2008) *Autism and Asperger Syndrome: The Facts*. Oxford University Press.

Links

www.autismresearchcentre.com

www.thetransporters.com

www.jkp.com/mindreading

BEATA BLOK, ZOFIA BRZESKA, BEATA IGNACZEWSKA

Centre for Children and Adolescents with Autism in Gdańsk

bhblok@wp.pl

The Development of Pragmatic Speech in People with Autism

The language competence is an ability to use the language freely and easily, to communicate, make oneself understood and express everything what one wants to express. Some of the constituents of language competence are inborn and specific for the human species. These are the general bases of language knowledge, such as willingness to learn a language and a natural preference for verbal communication. But basic language knowledge is developed by learning and it is not possible to master any language without learning. A person with autism has a serious deficit in the development and use of language, especially pragmatic language, which is used for communication. These deficits stem from disorders in the development of the theory of mind. The incorrect development of preverbal forms of communication, which are the basis of language development is observed in children with autism. For many years teachers in the Centre for Children and Adolescents with Autism in Gdansk have been looking for ways of shaping the development of the theory of mind and spontaneous language. Our team has developed a programme of teaching preverbal forms of communication and spontaneous speech to people with autism, based on the theory of mind, the research of the Princeton Child Development Institute, and B. F. Skinner's classification of verbal behaviour. The paper presents the experience of the Centre.

JACEK J. BŁESZYŃSKI

Mikołaj Kopernik University in Toruń

Complex Disability Research Laboratory

Jacek.bleszynski@wp.pl

Speech in People with Autism: Echolalia – Echolalic Speech

Speech in people with autism is one of the basic diagnostic, therapeutic and theoretical problems. In the case of children with autism, one of the most common symptoms in speech is echolalia of differently described type and intensity.

This paper presents the results of studies on the intensity of this element of speech (in both normally developing children and in children with different illnesses

and autism, divided according to the level of intensity), discusses the differences between simple echolalia and echolalic speech (which can be considered a symptom characteristic for children with autism) and the correlations between echolalic speech and other symptoms of autism. This problem can be an introduction to the perception of autism as a communicative disorder and present autism-specific speech development and ways of acquiring social communication skills.

LUCYNA BOBKOWICZ-LEWARTOWSKA

Institute of Psychology
University of Gdańsk
psylbl@univ.gda.pl

Belief System vs. Sense of Purpose and Satisfaction with Life of Teachers Working with People with Autism

The purpose of my research was to investigate the link between the belief system and the quality of life in the group of teachers of autistic children. In the research I have applied the following methods: 1). PIL of Crumbough and Maholic, 2). "Satisfaction of Life" Diener, Emmons, 3). Scale of Scheler's Value. The research group of 50 individuals consisted of 25 teachers of autistic children and 25 teachers of children without autism. The research indicates that only 12% teachers of autistic children have expressed low satisfaction with life. The most important values for them were moral and truth values and also hedonistic values (the latter were not important in the control group). The results in Purpose in Life test indicate also that the teachers in the experimental and control groups do not differ in the level of consciousness of the purpose of life.

OLGA BOGDASHINA

Birmingham University, UK
Autism Society 'From Despair to Hope', Ukraine
Olgabogdashina@aol.com

Sensory Perceptual Issues in Autism and ASD: Experiencing the World the Autism Way

The real world and the perceived world (i.e. our mental image of the world) differ. Though we live in the same physical world and deal with the same "raw material" differences in sensory functioning create invisible walls between autistic and non-autistic people. The metaphorical descriptions of children and adults with autism, such as "aliens", "Martians" – become factual! They do live in a different world! The same stimuli look, sound, feel, smell different for them. When we

want to show our love and affection by hugging the child, he pulls away as the pain from the touch is unbearable. So what is our interpretation? – “He doesn’t love me.” We are often “deaf” to the sounds our child cannot tolerate (for instance, sounds of fans working, kettle boiling). We are “blind” to a 60-cycle flickering of fluorescent lights that makes the room pulsate on and off. Just because we are “deaf/blind/dumb” to the stimuli our little “aliens” perceive with extreme acuteness, we describe their behaviour as bizarre, odd, inappropriate. However, as the systems work differently, their responses to sensory stimuli are “normal” (from autistic point of view), though different and unconventional for us, living in a parallel world.

It is crucial to understand how the qualitative differences of sensory perception associated with autism affect each particular child. Teachers and other professionals who work with autistic children need to recognize sensory differences in autism in order to select appropriate methods and plan intervention for such children. As all the senses are integrated, the deficiency in one may lead to disturbances in the other(s). It is, therefore, necessary to find out which sense(s) and to what extent is deficient, and which senses can be relied on. The suggested sensory-perceptual profile of a child could be a starting point for selection of methods and, probably, working out new ones, in order to address the individual needs of each particular person.

OLGA BOGDASHINA, GALINA PRIKHODKO
Autism Society ‘From Despair to Hope’,
‘Storm School’ for autistic children
Gorlovka, Ukraine
Olgabogdashina@aol.com

Autism in Ukraine: Yesterday, Today, Tomorrow

Ukraine is still at the beginning of the road which many countries passed 30-40 years ago. Our Autism Society has achieved quite a lot. Autism is now being diagnosed in Ukraine, more and more people are aware of autism and of the necessity to work with autistic children. And though sometimes parents are thrown back – from hope to despair, they are generally optimistic: they are following the right way and they will find the strength to help their children and keep on going forward – From Despair to Hope!

The presentation will cover our journey from one attitude to another: ‘autism does not exist in Ukraine’ (past) to ‘there are a few children with autism’ (present) to ‘all children with autism deserve recognition, help and support’ (future).

EDWARD BOLAK
Community of Hope Foundation
Cracow
www.farma.org.pl
biuro@farma.org.pl

Toward the Comprehensive Support System: Therapy, Work, Home

The presentation concerns current activities of the “Community of Hope” Foundation (Fundacja “Wspólnota Nadziei”), based in Cracow, aimed at developing a total, comprehensive support system for adults with autism and their families. The system is constructed on the basis of a number of various (but mutually complementary and compatible) projects which the Foundation is implementing, as well as on fixed organisational structures. The main focus is the so-called “Life Farm”, envisaged as a place of permanent residence, centre of therapy and rehabilitation, and in the future, also a social enterprise offering employment to adults with autism.

1. Introduction.

The Community of Hope Foundation, its history, mission, and the present day. Building a total support system for adult persons with autism and their families – goals, strategies, reality.

2. Hostel – “Half-Way Home”, the first stage along the route to independence. Hostel, protected housing, “relief services”, “shop” (trade workshop), Self-Help Community Home? Searching for the formula.

3. Life Farm – centre for permanent residence, therapy, rehabilitation, education, and work.

a. Residents and “workshop participants”.

b. Employees. Testing employment possibilities in the following professions: “assistant gardener – auxiliary worker, assistant farmer – auxiliary worker”. Project „Partnership for Rain Man, Rain Man for the Partnership” – conclusions from the project implementation.

c. „Rural community” – permanent residence centre. Family Care Home.

d. Ecological (green, environmentally friendly) farm and garden – place of work, rehabilitation and leisure.

e. Team of Assistants and Therapists.

f. Farm: the open place.

g. “Human Capital” Operational Program – project on the “Organisation of the support model for the employment of adult persons with autism”

h. Plans for the future – social enterprise? Threats and opportunities.

4. Conclusions. Development plans – investment projects.

OLGA BOLL

Paweł Włodkowiec University College in Płock

Olga.Boll@wp.pl

Family Situation of People with Autism

Human life sees all kinds of situations. Every step of the way people come across different situations that they need to resolve. We might even say that situation is widespread and inextricably linked to the behaviors of the element. A particular situation around an element can lead to expectations or to predictions of future events. All of us have expectations both in private and business life. They drive the behaviour of every human being. Parents of people with autism face a very difficult situation. The child's problems may affect many areas of the family life: the financial situation, as well as the social, physical and mental condition. This presentation is the result of empirical research. The 'Diagnostic survey' method was considered as the best one to execute the research. The survey which was used in the studies consists of a number of open, half open and closed questions. The objective of this research is to obtain information that will help understand the parents' opinion about the child's disorder, the development difficulties of the children, the opportunities for improvement and treatment, the 3rd part aid status of families with autistic children. The research will also look into the future of the children as well obtain information about the following research hypotheses:

1. What is the parents' knowledge about autism and its consequences for the development of the child?
2. What are the educational and developmental difficulties of children with autism, in the opinion of the studied group of parents?
3. What is the status of support for the families of people with autism?
4. What are the expectations of parents towards their children with autism?

Therefore, the subject of this study will cover the perception of the situation by the parents of autistic children. The studies covered parents of children from the area of Włocławek; Poland, where there is no treatment centre for persons with this kind of disorder, as well as parents who are members of the association Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Autyzmem, based in Torun, Poland. The research was carried out from February to April 2008. 30 people from the area of Włocławek and 30 people from the Torun association took part. Over the past years, the situation of the families with persons with autism improved a lot. Not only were child therapy methods improved, but also family therapy was introduced. This has an important impact on the changes in the relationship between family members and on the quality and progress of the child's development. Despite visible improvement in the situation of the families with persons with autism, there is still a lot to do. Family problems, forms of family support, and a lot of other questions still need to be solved. This is a challenge for professionals involved in this field. Therefore, it is necessary to continue the work and conduct further research.

EDYTA BRACIK, JOANNA WARMUZ
ING Bank Śląski
Katowice

Autism – Another Challenge for the Social Activities of ING Bank Śląski

EWA BRODOWICZ, ANETA GARNCARZ
Special School No 13 for Children and Adolescents with Autism
Cracow
autyzm.zs13@poczta.fm

Estimating the effects of education by using a primary method called LUM (the list of pupils' skills)

The List of Pupils' Skills (LUM) was worked out in 2006 – 2007 by a group of therapists in The Special School No 13 for Children with Autism in Cracow. The LUM is the method of making an estimation of the educational effects of pupils with moderate, severe and profound intellectual disability and with autism. The LUM is the set of 541 skills categorized in 8 areas based on 3 levels of functioning. Once a year a group of therapists who work with pupils evaluates work of their pupils using the LUM. A computer program to analyze the results of pupils' work was also developed. Thanks to this program we can build graphs that show progress of pupils in selected areas as well as in functioning levels. In this way there is a possibility to analyze collective results for the whole school.

MAŁGORZATA CAŁKA-BALABUCH
Polish Association for People with Mental Disabilities
The Pruszcz Gdański Branch
zk.pruszczgdanski@psouu.org.pl

Subjective Approach to a Person with Autism and Therapeutic Methods Applied: People with Autism in the Media

There are several main methods of work with people with autism practiced in our country. Various methods are differently assessed by specialists, theorists and parents. They often cause many discussions and controversies. I am inclined to believe that the guiding principle in work with every human being and especially with handicapped people is the attitude to treat them as PERSONS with respect of their dignity, autonomy, personal restrictions, needs and opportunities. It is not

the method itself that matters the most, but the approach, and this defines the following elements in the process of therapy, work over the development, learning and rehabilitation. The mass media also present problems of handicapped people (for example people with autism) in a way that relies heavily on stereotypical social perception of such disorders. The reality of people with autism is presented in a rigid and simplified way.

AERTS CISCA, GERT KROES

Dr Leo Kannerhuis
Centrum voor Autisme
Doorwerth, The Netherlands
c.aerts@leokannerhuis.nl

ASD in the Family? In the Psychiatric Family Therapy for ASD at Home (PFA) We Work Successfully with All Family Members to Improve the Situation

AIM

An Autism Spectrum Disorder (ASD) determines the lifestyle of the person with ASD as well as their environment. Families with ASD face many problems. This may lead to a need for clinical admittance, especially during the adolescent years of the family member with ASD. The goal of a newly developed competence-directed Psychiatric Treatment for Families with ASD (PFA) is to involve all family members in the effort to improve their situation.

METHOD

A family trainer works weekly at home with every family member to reach collectively defined targets. The effectiveness of PFA was assessed in cooperation with Praktikon, an independent research centre. The parent's practices, the parent's personal well-being, the strength and weaknesses of the family's children and the parent's experiences of competences of both their child with ASD and the other children in the family were measured before and after PFA, using standardized instruments. Results showed the complexity of the problems in the whole family: concerning the child with ASD and the siblings, as well as the parenting and parental relationship and the individual well-being of the parents. Concrete results are the progression in the parental competences and sharing more parenting. There are less problems reported about the child with ASD. The self perception of the child with ASD and that of the siblings is more positive. All the family members are very satisfied with the PFA. The results suggest that the Psychiatric Treatment for Families with ASD is an important new intervention that can offer a valuable contribution to improve the well-being of the child with ASD, as well as other family members.

FRANCESC CUXART

Universitat Autònoma de Barcelona
Fundació Privada Congost-Autisme (Barcelona)
francesc.cuxart@uab.cat

Low-Functioning People with Autism and Society Challenges for This Century

Currently it is accepted that autism is a neurodevelopment disorder with a very wide degree of severity that constitutes a real autistic spectrum. Among this spectrum, low-functioning people with autism present (besides autism core symptoms) a severe or profound mental retardation and, relatively often, severe temper-tantrums and aggressive behaviours. For these reasons, the relationship of this sub-group of people with the society is often really hard and great challenges are present at all levels (family, school/centre, community). A proper response to these challenges must be very individualised but also based on very general premises. Different binomials are, in this sense, very crucial: specific versus community services; care versus treatment; psychology versus education; real jobs versus occupational therapy; regular homes versus residential services. Because the relationship between people with autism and the society is reciprocal, when we analyse it we have to take into account both sides of the question, that is the influence of the society on people with autism and their families, and the influence of people with autism and their families on the society.

ZBIGNIEW CZOP

Qpharma
Warszawa

Metabolic Disorders of Polyunsaturated Fatty Acids in People with Autism

Polyunsaturated omega-3 and omega-6 fatty acids are an important element of the nerve cell membrane. Numerous studies indicate that people with learning difficulties, behavioural disorders or mental disorders have disordered metabolism of these acids. Studies also indicate the possibility that the metabolism of polyunsaturated fatty acids can affect social functioning. Is there a connection between the metabolism of unsaturated fatty acids and the autism spectrum disorders?

KAROLINA DYRDA, MAGDALENA NOWINA-KONOPKA (A SUPPORT PERSON)
SYNAPSIS Foundation
karol@synapsis.waw.pl

Communicative Competences and Social Skills Training – the Group Therapy Experience of the SYNAPSIS Foundation

The purpose of the workshop is to share the experience gathered over the last few years by the SYNAPSIS Foundation therapists organising classes aimed at developing communicative competences and social skills. Scientific research and our own experience show that the development of communicative competences in groups of people with the Asperger Syndrome and high-functioning autism is very effective. During the workshop we would like to present the most important objectives and results of our classes. We would like to familiarise the participants with the recruitment methods, group work methods and ways of transferring the skills learned into every day life. We want to show how we work with teenagers on the improvement of their social interactions, how we practise communication, broaden their interests, and teach them to share and use their passions in a socially accepted and expected way. The workshop includes a presentation of the groups supervised by the SYNAPSIS Foundation, videos of the classes and practical exercises.

DOROTA FALK-BOLT

Special Centre for Rehabilitation and Education of Children and Adolescents with Autism in Gdańsk.
dorota.bolt@hope.art.pl

Teaching Speech to Children with Autism at Home to Improve Mutual Relations within the Family

In this poster session we present an incidental method of supporting the speech of an autistic child by their parents or siblings. The presented method should be used in the child's natural environment, i.e. in everyday family life. Apart from the improvement of the child's speech, this method results in the development of the child-parent relation and enables them to build a deeper relationship.

ANNA FLOREK, KATARZYNA HAMERLAK
Integrated Community Kindergarten STO
annaflorek@wp.pl

Therapy and Education of Autistic Children in Kindergarten

The Integrated Community Kindergarten is an educational and therapeutic institution, founded in 1990 at the initiative of educators and parents. Today we take care of fifty-six children, including fourteen children with special education needs (most of them are autistic children). Since 2002 we have been implementing a new therapy and education programme for autistic and Asperger Syndrome children. Our model is based on the combination of individual therapy and small group activities by ABA, and gradual involvement of the children in the daily activities of the kindergarten groups. What makes our scheme work is that children with special needs belong to one of kindergarten groups from the very beginning. The proportion between individual therapy and participation in group activities is decided by parents, therapists and group teachers. The autistic child, children in the group and group teachers are supported by therapists and assistants.

KATARZYNA FRANKOWSKA
University of Warmia and Mazury
Olsztyn
Katarzyna_frankowska@o2.pl

Activity Schedules for Children with Autism

The paper will present the application of activity schedules for children with autism, both at school and at home. These activity plans enable children with autism to develop their independence and autonomy. Depending on the level of development and the child's abilities, the activity schedules can take the form of pictures or words. They are very simple in use and they give children the opportunity to decide on their activities and their needs. Activity schedules are irreplaceable in communication, which is very specific for these children.

MAŁGORZATA FRASIAK, JOANNA ŁAWICKA, ADAM ŁAWICKI
PRODESTE – a Clinic for People with Autism and Related Developmental Disorders
m.frsiak@prodeste.pl

Developing Communicative and Social Competences in Social Therapy Groups for Children with Autism

The workshop presents methods and techniques of supporting autistic children in the development of social and communicative skills within the framework of sociotherapeutic activities. Sociotherapeutic groups present an effective method for working on relations within a group, regardless of the child's age and level of disorder. The workshop participants will have a chance to test the respective techniques and gain the skills needed to plan therapeutic activities in a group of autistic children.

VASILKA GALEVSKA
Institute for Special Education and Rehabilitation, Faculty of Philosophy – Skopje
Macedonian Scientific Society for Autism (MSSA)
v_galevska@yahoo.com

Comparative Analysis of the Attitudes of Parents of Children with and without Autism towards the Organisation of the Rehabilitation System of Persons with Autism in the Republic of Macedonia

In the Republic of Macedonia there is no system of protection, education and rehabilitation for the people with autism. When it comes to the efforts to design and establish such a system, it is necessary to take into consideration the attitudes of all parties involved. Particularly important are the respective attitudes of the parents of children with and without autism. The attitudes of the former are important since they are emotionally involved and directly affected by these problems. On the other hand, the attitudes of the parents of children without autism are important if we bear in mind that they undoubtedly determine the course and the success of certain contemporary processes such as deinstitutionalization and inclusion. This paper presents the results of the comparative analysis of the attitudes of parents of children with and without autism towards the organization of the certain components of the clinical, educational and socio-economic part of the system of rehabilitation of persons with autism in the Republic of Macedonia. The sample is mostly convenient and includes parents of both genders and from different cities all over Macedonia. Their respective attitudes are analysed on the basis of relevant

data collected by purpose-made questionnaire including 7 questions: 6 closed and 1 opened. The statistic interpretation is made by using the χ^2 test.

Key words: attitudes, parents, children, autism, system, rehabilitation

TADEUSZ GAŁKOWSKI

National Autism Association (KTA)
Warsaw School of Social Psychology
tadeusz.galkowski@psych.uw.edu.pl

The Use of Elements of Drama by People with Autism to Interpret States of Mind

The study involved three boys with autism, aged 14 to 15. Several trials were used to determine their ability to perform certain roles in everyday situations and in particular emotional states. The boys chose the activities that did not require interactions with other people. The tasks that used well-known characters as materials were also easier. They also participated more willingly in a test if it involved elements of play. They found it relatively easy to express the emotions in well-known everyday situations. An important aspect of this study was the longer amount of time given to the boys to prepare to express the emotions they felt when performing different roles. The level of the participants' involvement in the optimum performance of the tasks suggests that parents at home as well as specialists in rehabilitation centres can effectively introduce certain elements of drama to help children and adolescents with autism develop the ability to interpret emotional states and control their expression in the communication processes.

ANDRZEJ GOLONKA

Special Schools Unit No. 13 in Kraków
www.autyzm-terapia.pl

Practical Aspects of Working with Autistic Persons in Context of Aggression

Workshop for 30 persons

1. Selection principles regarding basic skills in the therapy of difficult behavior.
Aspects of interfering in difficult behavior.
Dilemmas that accompany interference into the student's disturbed behavior.
2. Dangers connected with the use of technical measures while working with an aggressive and autoaggressive person.

The role of reinforcements in reducing difficult behavior and learning alternative behavior. Rewards, punishments, extinctions – positive and negative aspects of their use.

3. Model of the least restrictive therapy
Assumptions of the model. Selected techniques of counteracting difficult behavior.
4. Modulation of factors influencing the frequency and intensity of the student's inappropriate behavior in practical exercises including:
appropriate communication,
setting power relations,
hints,
most frequent methodological mistakes
5. Model of work with an aggressive person, the so-called THREE TRIANGLES
mastering self-control by a student,
satisfying and reasonable way of spending time
external control over the behavior
6. Psychological aspects of the teacher's work:
work in the situation of danger,
loss of control over one's own behavior,
most common tactic mistakes.

JOANNA GROCHOWSKA ŁUCJA SOKORSKA-MAJ,
RENATA WERPACHOWSKA (A SUPPORT PERSON)
SYNAPSIS Foundation
joannag@synapsis.waw.pl

A Systems Approach to Families of People with Autism

A workshop for 20 participants. Suggested subjects for exercises, tasks and discussions: 1. Life stages of families with people with autism, the role and experience of the family, the comparison with the experiences of other families. 2. The reaction of the family to the diagnosis of autism according to Siegel. 3. The consequences of the diagnosis of autism for the family system – a systems approach. 4. The analysis of the cases presented by the participants – family “settings”, family relations’ surveillance after the diagnosis of autism, possible consequences for the therapy process of the child. 5. Psychological support for families with people with autism, systematic consultations. Potential participants are requested to update their information about one family of a child that was diagnosed with autism 0.5-2 years ago (the people who have an influence on the child, whether they work, the therapist’s perception of their relations).

MIKLOS GYORI

Department of Cognitive Psychology, ELTE University, Budapest, Hungary
Autism Foundation, Budapest, Hungary
gyori.miklos@ppk.elte.hu

Theory of Mind in Autism: More Variations and More Complexity than Once Believed*

The present paper is an overview of our research from the last few years that was aimed at getting a finer image of the Theory of Mind impairment and its consequences in autism. The Theory of Mind is a crucial human cognitive ability to understand and predict others people's behaviour by attributing mental states to them. This ability is, as it is well-known, developmentally impaired in autism, but surprisingly little is known about the individual varieties and the precise nature of this impairment.

The studies summarised in this talk were aimed at three issues: (1) if those individuals who are able to solve Theory of Mind problems indeed have a Theory of Mind ability, (2) how existing Theory of Mind ability is related to linguistic abilities and to social-communicative symptoms in autism, and (3) if the existing Theory of Mind competence in autism is able to control visual attention in social context.

In order to solve these issues we applied various methodologies of cognitive psychology, including psycholinguistic methods, correlational studies, and eye-tracking. Our findings show that autism is cognitively more heterogeneous than previously assumed, and the Theory of Mind ability shows a striking variation from deep impairment to relatively complex understanding of minds, including compensatory strategies in some cases. Also, we found that language and theory of mind show very specific relationship in autism, and that an existing Theory of Mind ability in some individuals with autism does not necessarily help them perceive socially relevant information.

In sum, these findings indicate that the impairment of the Theory of Mind in autism is a far more complex issue than once believed, and calls for intensive further research..

---

*The research summarised in this talk was to a varying extent funded by the Autism Foundation, Budapest; the Hungarian Scientific Research Fund (OTKA, grant No. 61615); and the 7th Frame Programme of the European Commission (HANDS project, grant No. 224216)

JASMINA IVANOVSKA
Macedonian Scientific Society for Autism
Skopje, Republic of Macedonia
jasminaiva@gmail.com

Educational Discrimination of Children with Autism in The Republic of Macedonia

People with autism should share the same rights and privileges enjoyed by all of the European population where such are appropriate and in the best interests of the person with autism. According to the rights of people with autism stated at the 4th Autism-Europe Congress, Den Haag, May 10th, 1992 and adapted as the written Declaration of European Parliament of May 9, 1996, People with autism have the right to accessible and appropriate education. In the Republic of Macedonia children with autism have the right to education equal to that of children with other disabilities. They can attend regular pre-school institutions, special schools, regular schools and day care centers. Although we do not have specialised educational techniques, specialised educationalists and special institutions which will take care about the particular needs of children with autism, we are willing to work on that to implement appropriate procedures in this area. The aim of this paper is to present the research conducted on 31 families with children with autism, based on their experience of educational institutions and the discrimination in the field of education. The result shows that 25 children attend schools (including nursery school) and 6 of the children do not. The most common reasons for not visiting school are: the lack of accessible or appropriate facilities, lack of places, lack of staff, lack of trained staff and the severity of the child's disability.

HANNA JAKLEWICZ
Institut of Psychology
University of Gdańsk
h.jaklewicz@chello.pl

The Longitudinal Studies of Autistic Children

The author discusses the meaning of longitudinal studies and presents the results of her own research. 28 children diagnosed with autism (according to DSM-III-R and ICD-10) were examined at the age 3, 5, 7, and 21. The dynamics of autistic disorders was assessed in three dimensions of psychopathology: interpersonal relations, speech development, behaviour/areas of interests. In the last examination our attention was additionally focused on the aggression at the age of puberty and the ability to exist independently.

Former and current investigations have revealed significant differences in the dynamics of the autistic process in children who developed the autistic symptoms

after 12-20 month of life and who developed normally until that time in contrast to children with early onset of autism-showing the first symptoms of autism in the infancy period.

Only the children showing the pattern of late autism achieved a level of social and intellectual development enabling them to live independently.

The lecture is illustrated with case-study examples.

MONIKA JANOCH, ILDIKÓ KANIZSAI-NAGY, KRISZTINA NÉMETH,
ESZTER SAJÓ, KRISZTINA STEFANIK & ANNA BALÁZS

Autism Foundation
Budapest, Hungary
ambulancia@autizmus.hu

How Does It Work? The Story of the First Autism Clinic in Hungary

The Child- and Adolescent Psychiatric Clinic of the Autism Foundation has worked since 1989. This is a model institute which has specialised in the diagnosis, follow-up examination, psychiatric care, therapy, family support, training of professionals and scientific research in the field of autism spectrum disorders. The goal of our poster presentation is to present the scientific and organisational background of this autism clinic and to give a review of its functions from direct services to indirect support for families to teaching professionals. We present our results and plans for the future.

MIROSLAVA JELINKOVA

Autistik
www: volny.cz/autistik
autistik@volny.cz

AUTISTIK – NGO Helping People with Autism

AUTISTIK was founded in 1994 by a group of parents of children with autism and is a Member of Autism-Europe and World Autistic Organisation.

Target group: People with autism and their families

Specialists working with people with autism

GOALS:

To provide social and economic conditions for the optimum development of people with autism

To support accessible and appropriate education for all people with autism regardless their age and the level of handicap.

To support integration people with autism into the society, to support the equal access to all facilities, services and activities in the community.

To support the rights of people with autism to vocational training and meaningful employment with regard to their abilities and individual choice.

To support accessible and suitable housing for people with autism.

To enter and cooperate with international organisations supporting the rights of people with autism.

To support the rights of people with autism to life-long special care appropriate to their needs.

To free people with autism from the fear of unwarranted incarceration in any restrictive institutions including psychiatric hospitals. To free people with autism from abusive physical treatment and pharmacological abuse or misuse.

MAIN ACTIVITIES:

Recondition and therapeutic stays for families with autistic children (winter and summer camps).

Regular (monthly) presentations, counselling and information services for parents and other interested people.

Regular (annual) exhibitions of the works of art of people with autism.

Lectures of famous specialists from abroad (Schopler, Shattock, Howling, Peeters etc.).

Practical training in the TEACCH program (Opleidings centrum Autisme, Belgium).

Practical training in communication (Aarhust school, Denmark).

Translation of books on autism (13books).

Methodological handbooks on autism (10 booklets).

INTERNATIONAL CONFERENCES:

The rights of people with autism (the Parliament of the Czech Republic)

Trainautism – supported work (the Senat of the Czech Republic)

On Line Trainautism (Charles University)

AUTISM 2005 (Charles University)

RITA JORDAN OBE

Autism Centre for Education & Research

University of Birmingham

United Kingdom

r.r.jordan@bham.ac.uk

The Challenge of Autism Spectrum Disorders to Educational and Care Systems

This paper discusses the particular challenges to systems of education and care presented by individuals with autism spectrum disorders (ASD). It uses recent

research to explain the nature of ASD as developmental disorders, giving rise to individual and unique forms of compensation, and secondary and debilitating 'handicaps' such as anxiety and loss of learning opportunities. The transactional nature of ASD is explored, demonstrating the need for specific training for all educators and carers. Autism is potentially de-skilling in those who work with it, but this paper also explores the opportunities it presents for developing truly individualized and inclusive services that enable everyone to develop to be the best they can be, including those with ASD. A few examples of simple but effective strategies for meeting the needs of children with ASD in mainstream schools is given.

References

1. JORDAN, R (in press) *Education and Social Integration of Children and Youth with Autism Spectrum Disorders: definition, prevalence, rights, needs, provision and examples of good practice*. Strasbourg, Council of Europe
2. JORDAN, R. (in press) Autism spectrum disorders and educational placement: What's the problem? *ACE journal*
3. JORDAN, R. (2008) Autism spectrum disorders: a challenge and a model for inclusion in education. *British Journal of Special Education*, 35, 1, 11-15
4. JONES, G & JORDAN, R. (2008) Research Base for Interventions in Autism Spectrum Disorders In E. MCGREGOR, M. NÚÑEZ, K. WILLIAMS & J. GÓMEZ (Eds.) *An Integrated View of Autism* Oxford, Oxford University Press p281-302
5. JORDAN, R (2007) What's so special about autism spectrum disorders? Why teachers and support staff need specialist training to work effectively with learners with autism or Asperger's syndrome. *SEN*. 30, 44-45
6. JORDAN, R.R. (2005) Managing autism and Asperger's syndrome in current educational provision *Paediatric Rehabilitation*, 8, 104-112
7. JORDAN, R.R. (2005) Diagnosis and the identification of special educational needs for children at the 'able' end of the autism spectrum: reflections on social and cultural influences *Autism News: Orange County & the Rest of the World*, 2:1 13-16
8. JORDAN, R (2005) Autistic spectrum disorders. In A.LEWIS & B. NORWICH (Eds.) *Special teaching for Special Children? pedagogy for Special Educational Needs* Milton Keynes, Open University Press
9. JORDAN, R.R. (2002) *Autistic Spectrum Disorders in the Early Years: a guide for practitioners* Lichfield, Questions Publishing ISBN 1-898873-29-1 pp103
10. JORDAN, R (2001) Effects of culture on service provision for people with autistic spectrum disorders *Good Autism Practice*, 2,2 332-338
11. JORDAN, R.R. (2001) *Autism with Severe Learning Difficulties* London, Souvenir Press ISBN 0 285 63599 9 pp272
12. JORDAN, R.R., JONES, G & MORGAN, H (2001) *A Guide to Services for Children with Autistic Spectrum Disorders for Commissioners and Providers* London, Mental Health Foundation ISBN 1 903645 15 8 pp48
13. JORDAN, R. (2001) Multidisciplinary work for children with autism *Educational and Child Psychology*, 18, 2, 5-14

14. JORDAN, R. R. (1999) Evaluating practice: problems and possibilities *Autism: the International Journal of Research and Practice*, 3, 411-434
15. PEETERS, T & JORDAN, R (1999) What makes a good practitioner in the field of autism? In G. JONES (Ed) *GAP: Good Autism Practice*. Birmingham, University of Birmingham School of Education ISBN 07 044 85 4 00 p85-90
16. JORDAN, R & JONES, G.(1999) Review of research into educational interventions for children with autism in the UK *Autism: the International Journal of Research and Practice* 3 101-110

MARTA JÓSEWICZ

University of Lower Silesia
Wrocław
marta@josewicz.pl

Psychological Situation of the Siblings of People with Autism – a Case Study

The aim of my report is to present the psychological situation and experiences of siblings of people with autism on the basis of case study analysis. The first part of my report touches upon the relationship between siblings and its impact on human development, it also describes the changes taking place in the relationship between the siblings when one of them suffers from autistic developmental disorder. The second part of the report concentrates on the analysis of the experiences and psychological situation of the siblings of autistic people.

RAFAŁ KAWA

Faculty of Psychology
University of Warsaw
rkawa@psych.uw.edu.pl

Burnout Syndrome in Therapists Working Individually with Autistic Children

Therapists working with children with autism are identified as a high risk group for professional burnout. The goal of the study was to analyse the relationship between the job seniority and professional burnout in therapists. The relationship between the job seniority, working conditions and self-efficacy was also analysed. 17 therapists who work individually with children with autism and who use applied behaviour analysis methods took part in this study. The control group consisted of 17 therapists working with children individually; mostly using non-directive methods. There were no significant differences between the groups with regard to the level of professional burnout and the evaluation of work conditions. The

analysis showed significant differences between the results of the Generalized Self-Efficacy Scale.

ALICJA KIRA

National Society for Autism
Cracow Branch
alicja.kira@poczta.onet.pl

Stimulating the Development of the Theory of Mind in Children with Autism in the Context of Contemporary Studies

The main purpose of this paper is to present the results of the study aimed at the development of the theory of mind in children with autism in the context of contemporary studies in this field. The experiment involved a development and implementation of a programme for the development of the key aspects of the theory of mind. The participant of the programme was a 6-year-old boy with high-functioning early autism, and the pre- and post-experimental diagnosis included the measurement of the changes in the intensity of autistic symptoms and the psycho-social development of the child. The programme had a positive influence on the development of the abilities to pretend, recognise emotions, understand the nature of thinking and understanding metaphors. However, it did not contribute to the improvement of the ability to recognise other people's thoughts. The paper presents possible explanations of the results and analyses their practical implications.

ANNA KOWALSKA, JUSTYNA NIZIŃSKA

EFFATHA

Non-Public Health Care Centre for Autistic Persons
Special School No 13 for Children and Adolescents with Autism
Cracow

Supporting the Development of Young Children with Autism in the Context of Peer and Family Groups

Objective: presentation of the correlations between different forms of supporting the development of autistic children in the context of their family and peer group. Presentation of the theoretical background and practical demonstration of the forms of therapy used.

Methods: multi-media presentation, film, lecture, practical exercises

Results: the participants will learn the methods and techniques that can be used when working with children and their families to facilitate the development of social, communicative and cognitive skills in autistic children at the pre-school

age. The participants will also learn useful games and aids for working with children on the autistic spectrum.

Evaluation method: evaluation questionnaire

Long term results: the participants will learn how to organise play-like activities, support the families by suggesting and designing activities for the children, stimulate basic social skills and informing the parents and colleagues about their significance in the therapeutic process..

Participants' development: enhancing the therapeutic skills in the therapy of young autistic children

Opportunities for further development: the participants will learn about various opportunities for the development of their skills using the latest therapeutic methods and techniques as well as available publications.

ZUZANNA KORDZIŃSKA

Young Digital Planet S.A.

zuzanna.kordzinska@ydp.co.pl

Supporting Social Development of Autistic Children and Youth, With Use of Young Digital Planet SA., Professional Multimedia Software

Every person who works with autistic children and youth knows well that communication disorders that appear in contacts with the external world are one of the most characteristic features of this developmental dysfunction. Autistic persons have problems with establishing contacts – verbal and non-verbal – with others, they find it hard to read other people's emotions and participate in common activities. EduSensus series computer software, such as: "Obrazkowy słownik tematyczny" [*Thematic Picture Dictionary*], "Zabawy słowem" [*Wordplays*], "Wspomaganie rozwoju" [*Development Support*] are perfect at supporting the development of communication, emotions and social skills due to their attractive multimedia form. Speech therapy software does not only develop the vocabulary, but also teaches how to use it in everyday communication – it encourages to participate in dialogues with others and teaches to distinguish emotions. All software attaches huge importance to supporting the development of social skills, consolidates desirable behavior by numerous visual and sound rewards, which appear once the task has been properly made.

In my presentation, I am going to demonstrate these functions of Young Digital Planet SA multimedia software, which have a special use in working with autistic children and youth. I will also say a few words about the Speech therapist and Therapist Applications which exquisitely organize the work of therapists and speech therapists.

BEATA KOZIELEC
Qpharma Warszawa

The Advantages and Disadvantages of Pharmacotherapy and Supplementation

Various approaches, incomplete study results and a small number of specialists with experience in working with autism spectrum patients cause confusion among families, which are trying to find the golden mean. When planning the best way of support, one should consider the differential diagnosis of the symptom and various methods of treatment. Every child is unique, so it is difficult to imagine a single effective approach. However, in particular cases one can recommend several tested medicines and supplements. In my presentation I try to answer the questions “why”, “to whom”, “when” and “what”.

JOANNA KRUK-LASOCKA
Academic Centre for Psychological and Educational Support
University of Lower Silesia
Wrocław
jzj@poczta.onet.pl

Why a Small Rain Man is Often Only a Drizzleman?

The aim of the article is an attempt to answer the question why so many 1-3-year-old children are diagnosed with autism spectrum disorders, although discerning examination does not confirm that. Which diagnostic criteria are taken into account by first contact specialist while diagnosing a child? Are the accessible screening instruments thorough?

In the effect of these deliberations, the first version of eliminative – differential model will be presented to mark the level of current studies of this problem.

ANDRZEJ KYRCZIV
The “Kontakt” Foundation
Lviv, Ukraine
kyrchand@gmail.com

The activity of the “Kontakt” Foundation for people with autism living in Lviv

The “Kontakt” Foundation for people with autism was founded in 1999 by a Lviv-based support group of parents of children with autism. Currently the activities of the Foundation include:

- A rehabilitation centre for children with autism;
- A mutual support society for parents of children with autism;
- A youth group for young people with autism;
- A Christian community

The Aim of the Foundation is to provide professional assistance for children, adolescents and adults with autism, as well as their families.

THE TASKS OF THE FOUNDATION:

Finding and gathering information on the diagnostic, rehabilitative, educational and employment experiences in other countries and possible ways of their implementation in the Ukrainian conditions.

Providing conclusions for the Ukrainian legal system in order to guarantee dignity and development to people with autism.

The diagnosis and therapy of people with autism and assistance for their families.

Finding talented children.

Currently the Foundation assists over 70 families from Western Ukraine, it has also provided consultations for families from the eastern part of the country and Australia.

THE PLANS OF THE FOUNDATION:

An early diagnosis programme for children under 3 years of age

An early intervention programme for children with autism

A kindergarten for children with autism

A youth club for young people with autism

Rehabilitation camps, climbing camps and skiing camps

Preparing adult people with autism for employment and their employment (also in the open labour market).

SIGITA LESINSKIENE

Clinic of Psychiatry, Center for Child Psychiatry and Social Pediatrics

Faculty of Medicine, Vilnius University

sigita.lesinskiene@vrc.vu.lt

Autistic Disorder – Challenges for Families, Schools, Society

BACKGROUND

Lithuania (LT) is a country with a clear goal of rejoining the community of developed and democratic nations; this is a process that started in 1990, when the country regained independence. Prior to 1990, child and adolescent psychiatry (CAP) in Lithuania was strongly influenced by the Soviet school, with the dominating biological model, where the role of psycho-social problems in mental, emotional or behavioral conditions was under-recognized. Specialised services for autistic children were absent, and the existing CAP services (hospitals and highly

centralised out-patient departments (so called “dispansers”) could not meet specific needs of autistic children. Recognition of these problems and gradual acceptance of the biopsychosocial paradigm meant that it was necessary to create new services and therapeutic approaches but the process of changes in the field of autism is still very slow and complicated. Many difficulties arise because close multisectoral cooperation is needed in order to ensure adequate psychosocial adaptation of children and adults with autistic disorders.

The purpose of this poster is to present a review of the developments in the field of autism and services for the autistic children in Lithuania, pointing out the strong and weak points and describing the current situation.

Strong points: 1. Active professional organisation of child psychiatrists (Lithuanian Society for Child and Adolescent Psychiatry) and other organisations (Lithuanian Association for Rehabilitation of Persons with Developmental disorders, Lithuanian Pediatric Society, etc.).

2. (Lithuanian Welfare Society for Persons with Mental Disability “Viltis”, etc.). 3. Presence of Active parents’ organisation normative acts, legislation and necessary regulations serves as a strong basis for the positive changes in the society. 4. A network of Mental Health Centers (MHC) and Early Habilitation Teams (AHT) has been created and developed throughout the country. 5. ICD-10 as an official classification of the diseases has been used since 1997 in Lithuania, which ensured international sharing of information and comprehensive diagnostic procedures. 5. The subject of autism has been included into the curriculums of many specialties (medical, psychological, social, pedagogical branches) in many universities of the country. 6. National and international conferences on developmental disorders and autism have been organized in our country. 7. Epidemiological and clinical research has been conducted in Lithuania (will be shortly presented and reviewed in the poster presentation). 8. The process of building-up social knowledge about autism and needs of autistic people is gradually increasing (a list of the films about autistic persons will be provided in the poster).

Weak points: 1. Lack of specialized classes for autistic children flexibly integrated into general schools. 2. Lack of occupational training for the autistic adolescents and adults. 3. There are still inadequate skills of diagnosing, appropriate treatment and psychosocial help for adult autistic people (will be described in the poster). 4. Inadequate meeting of the complex needs of autistic children in health, education and social sectors of the society. 5. There is a great lack of specialised out-patient or residential programmes for the autistic children and adolescents.

Conclusions: 1. Long time systematic community care programs together with mental health promotion and prevention of autistic disorders should be developed and implemented throughout the country. 2. Considerations to quality assurance meeting complex needs of the autistic children seems to be very necessary and still lacking in the daily work of specialist teams and administrator levels of education and health institutions. 3. Cooperation between the **Minister of Health, Education and Social Welfare** systems to solve problems of social

adaptation of autistic children/adults and ensure seamless integration should be developed. 4. Provision of adequate service for autistic children is strongly dependent on administrative support, presence of qualified personnel, and adequate financial funding, relevant guidelines and regulations for the organisation of a multidisciplinary teamwork, building-up the therapeutic environment, personnel outsourcing, and creation of a system for professional training.

EMILIA LORENC, MAREK LORENC

Integrative Medicine Institute in Cracow

www.integrativemedicine.eu instytut@medycynaintegracyjna.pl

Early Diagnosis of Coeliac Disease and Its Nutritional Treatment As a Model of Approach in ASD

Disorders of GI mucosa play an important role in the pathomechanism of many diseases in children and adults. A wide range of their symptoms brings difficulties in finding the right diagnosis and treatment. The well-known model of these disorders is coeliac disease (CD). CD is caused by an autoimmunological reaction to gluten in the diet that inflames and destroys the inner lining of intestine increasing its permeability. The main symptoms appear in early childhood between 4th and 24th month when the diet is enriched in grains. Early diagnosis and treatment help to avoid the main factor of the disease and its complications in GI, immunological, endocrine, urinary and reproductive, and hematopoietic systems, skin, and last but not least, central nervous system. The authors present a short form of diagnostic and treatment tools in CD, food allergies, GI infections and balanced nutritional approach in ASD in Poland.

ANGELIKA ŁASOCHA

Synapsis Foundation

Warszawa

angelika@synapsis.waw.pl,

The SYNAPSIS Different Things Workshop – a Place of Vocational and Social Activation for Adults with Autism and Asperger Syndrome

“Pracownia Rzeczy Różnych SYNAPSIS” (The SYNAPSIS Different Things Workshop), founded in 2007, is a Vocational Activation Institution which employs 24 adults with ASD. The goal of the Workshop is a vocational and social activation of adults with autism and Asperger Syndrome, who very often have great

difficulties finding and maintaining employment and also performing basic social roles. The presentation will demonstrate how the “Different Things Workshop” (“Pracownia Rzeczy Różnych”) functions. Video materials illustrating the daily work and therapy will also be shown.

JOANNA ŁAWICKA

PRODESTE – a Clinic for People with Autism and Related Developmental Disorders

Warszawa

j.lawicka@prodeste.pl

Social Needs of Young People with Asperger Syndrome and High-Functioning Autism (HFA)

The study will analyse the content of talks with youngsters with autism spectrum disorders – Asperger disorder and HFA. The subject of the talks was the widely understood social needs and their realisation in everyday life. The paper discussed the identified needs and dangers in the examined group of youngsters with autism spectrum disorders – also in the context of differences between particular nozologic groups.

ADAM ŁAWICKI

PRODESTE – a Clinic for People with Autism and Related Developmental Disorders

Warszawa

a.lawicki@prodeste.pl

Model of Systemic Cooperation Supporting the Development of People with Autistic Spectrum Disorders

The paper discusses the main assumptions of the model of the integrated support system for people with autism spectrum disorders. The model includes a network of systematic connections between the family of a person with autism spectrum disorders and the therapeutic and educational environment. The paper also presents real problems concerning the establishment of cooperation with particular groups, which were an inspiration for creating the support model.

The Activities of the Cracow Branch of the National Society for Autism (KTA) for the Improvement of the Quality of Life of People with Autism and Their Families

Cracow Branch of the National Society for Autism was established in 1991 in response to the needs of families which experience countless difficulties due to the health condition of their child. Currently, the Society's activities encompass approximately 250 persons: families, professionals and volunteers from the south-eastern Poland.

1. ORGANIZATIONAL ACHIEVEMENTS

1.1 Establishments for autism sufferers

Cracow Branch of the NAS independently runs two establishments, which as the only ones in Poland work in the afternoons, at weekends and at holidays' time, enabling parents to realize the needs of other family members and to work professionally.

1.2 Rehabilitative-recreational stays for autistic children and their families

1.3 Rehabilitative-recreational stays are organized each year.

1.4 Trainings for parents and professionals

Cracow Branch of the NAS organizes trainings for parents, professionals and volunteers on regular basis. Despite a common access to professional publications, there is a constant demand for trainings in developing the skills of overcoming difficult behavior that occurs in persons suffering from autism.

1.5 Collaboration with volunteers

Cracow Branch of the NAS maintains a continuous collaboration with volunteers (students of psychology, special education, social welfare, etc.), who constitute an essential element of support for families.

1.6 Organization of conferences and scientific seminars.

Five nationwide or international scientific meetings have been organized with the co-operation of the Pedagogical University of Cracow: (1) "SELF and SOCIETY" 2006, (2) "The Quality of Life in Autism – Ethical, Legal and Psychological Problems", 2004, (3) "The System of Help for Persons with Autism in the Context of Human Rights", 2000, (4) "Behavior Modification in Theory and Practice", 1999, (5) "Autism – the Challenge of Our Times", 1998, in which our guests from neighboring countries could participate thanks to the support offered by Batory Foundation from the East East Program for the realization of "Participation of Eastern European Specialists in the International Scientific Conference *Autism – the Challenge of Our Times*" program.

1.7 Participation in the Grundtvig international projects

Currently, Cracow Branch of the NAS coordinates the international project entitled “How to Talk to Be Understood” – self-educational program of social communication for autistic adults, whose aim is to work out a multimedia program for the development of social communication.

In the years 2001 – 2004, the organization participated in the international ON-LINE TRAINAUTISM project: Training about disorders of the autistic spectrum.

2. ACHIEVEMENTS IN THE FIELD OF COLSULTATIVE-THERAPEUTIC ACTIVITIES

2.1 Support Group for Siblings

Support Group for Siblings of Autistic Persons has been organized. The group’s meetings are supervised by two psychologists with license of competence to conduct this kind of activity, and the meetings are consulted with a supervisor. In addition to therapeutic meetings, the persons participating in the group have a possibility to relax together going to the cinema, swimming pool or on an excursion, etc.

2.2 “Under the Umbrella Club”

In September 2006, “Under the Umbrella Club” initiated its activities. The Club was created for high functioning autistic youth (within the intellectual norm). The meetings conducted by therapists are held every second Saturday a month. Their aim is to help the participants to overcome difficulties resulting from the specifics of autism: communicative difficulties, difficulties in team work, etc. The Club is very popular with the youth and their families.

2.3 “Under the Umbrella – Junior Club”

In 2007, a new activity, under abridged name “Small Umbrella”, was initiated. High functioning autistic children (within the intellectual norm) meet twice a month under the specialists’ guidance, attending classes that develop social skills, including communication and collaboration skills, etc. On the invitation of Anna Dymna’s “Against the Odds” Foundation, “Under the Umbrella – Junior Club” participates in dogotherapy classes in Radwanowice.

3. ACHIEVEMENTS IN INFORMATIVE – PUBLISHING AND POPULARIZATION ACTIVITIES

3.1. “Impuls Krakowski” quarterly bulletin

Impuls Krakowski is a quarterly bulletin published by Cracow Branch of the NAS. *Impuls Krakowski* features scientific and popular science articles, discussing new approach and research in diagnosis, various methods of therapy, teaching and upbringing, relations of parents and volunteers. Coverage from current events, scientific conferences, rehabilitative stays are published. *Impuls Krakowski* also publishes the articles discussing the functioning, organization and activities of various establishments and similar societies functioning all over the world. It allows using the experience of others, contributes to creating own solutions for care and assistance for autistic persons.

RENATA MACHALSKA
University of Łódź
Łódź
renata.m@poczta.onet.eu

The Distinctiveness of Work with Autistic Students – Programme of Cooperation between Special School and Students of the University of Łódź

The work of a special educator is unique and as such requires appropriate education. Theory alone is not enough, though. It would be good to have the additional experience of working with a pupil, particularly an autistic one, to be able to verify the knowledge gained at university.

The programme of cooperation between our school and the University of Lodz aims to prepare students for work with such pupils. Through voluntary service the Special Education students gain knowledge and skills that they would not gain at university because of the syllabus limitations. They work "one-to-one" with the pupils to learn the specifics of the disorder and the functioning of the individual. The programme is in its pilot stage, but we hope to gain new volunteers whom will be able help in their future career.

GRAŻYNA MALCZYK
grazuska@poczta.onet.pl

Music Therapy as a Way of an Effective Therapy in Emotional and Communication Disorders in an Autistic Child

*...Where a word is powerless, the music
opens the gates of things so far unobtainable...*
based on the words by Claude Debussy

I am a musician and a speech therapist. For the last three years I have been working with a high functioning 16-year-old autistic boy, Olaf. For the last few months, as a therapy in his case, I have been using a widely-understood passive and active music therapy. This method gave me some flexibility in choosing therapeutic methods, adapted to the individual needs of that boy. I used polysensory integration that includes the stimulation of all senses by using rhythm, sound, rhythmized text in sequences of 2-3 seconds, song, intonation, dynamics, gesture, mimicry, movement, dance, touch, kinesthesia, playing the instruments and playing dramas, memory activation, metaphor, artistic speech (drawing, works in plasticine).

Each of our meetings had a specified theme whose objective was to activate every single sense of the autistic child, giving him the opportunity to look at and

feel the same topic from various perspectives. Moreover, it activated his imagination and active, creative thinking. Both active and passive music therapy, painting with sound and musical pictures in an illustrative and program music chosen by me, created an atmosphere of a creative, happy play. It also used the child's brain potentials and activated the curiosity and cognitive interest, leading to some positive changes in his way of communicating and expressing emotions.

ELŻBIETA MAŁANICZ-ONOSZKO

Elżbieta-Małanicz-Onoszko Flying Academy Foundation

Warsaw

fundacja@latajaca-akademia.pl

Music education for children with autism – the use of “Colourful Moveable Notes”

1. INTRODUCTION:

Effective learning depends on the cooperation between the left and right halves of the brain. It has been found that classic, folk and pop music from the seventies have an unusually favourable influence on integration of the two halves.

It is regarded that many intellectual problems and emotional functions in man are caused by a malfunction of the cooperation between the two halves.

In order to encourage very young children and to lead them into the abstract world of notes and sounds, I developed a method which enables children to learn to read the notes very quickly through play.

I called it the “Mobile Coloured Notes Method”. Time proved that this method is extremely effective in the work with autistic children and youth.

2. DESCRIPTION OF THE “MOBILE COLOURED NOTES METHOD” (MCNM)

The method consists of using colourful convex elements depicting notes as well as other music signs. The elements are treated like differently coloured bricks which can be easily moved and connected to construct a tool for later simple melodies. The elements are moved about on white magnetic boards. The convex elements make it possible for the world of music notation to be recognised not only by sight but also by touch. It turned out that this is particularly important in the work with autistic children.

Colour plays a very important role in this method. It is a stimulus to which every child reacts. Colours replace letters of the names given to particular sounds. It turned out that thanks to colours even children with limited abilities of perception; dyslexia, disgraphia, problems with association of horizontal and vertical lines and sight problems are able to read simple melodies correctly after only a few lessons.

3. ADDITIONAL ELEMENTS USED IN THE “MOBILE COLOURED NOTES METHOD”.

Apart from the above stated elements, stories about cats play a very important role. The cat is an animal easily noticed by children, and cats’ language – the short syllable “miaow” is easy to repeat and remember in every language. This word can unblock even the shiest child and even those who can hardly speak. The cat’s movements are ideal for imitating the movements which should be made by the hands on the keyboard. Such cat gymnastics helps to relax muscle tension. and can even eliminate disfunctioning and limited movements.

4. DESCRIPTION OF A DEMONSTRATION OF A MUSIC LESSON.

5. PRESENTATION OF THE RESULTS OF WORK WITH AUTISTIC CHILDREN ON THE EXAMPLE OF PAULINA CHODOWSKA AND TOMEK JASZCZUR.

KATARZYNA MARKIEWICZ, GRAŻYNA KWIATKOWSKA

Institute of Psychology, UMCS

Lublin

k.markiew@wp.pl

How do Autistic Children Get to Know the World?

How do autistic children get to know the world? Mental activity makes it possible to create a model of the surrounding world as well as the transform it in accordance with the new experience. It enables us also to see the causal relationships, and to predict and explain the events that take place due to other people’s actions. A number of authors (Baron-Cohen, 1995; Hill, Berthoz, and Frith, 2004; Gross, 2004) point to considerable limitations of autistic persons in this respect. They are believed to be unable to acquire appropriate knowledge on the world, and to make inference about the mental states of others. A statistical analysis of the data presented here confirms the above assumptions. Yet, the analysis based upon case studies indicates that conclusions drawn from quantitative data alone may be misleading as they may result from the rigorous manner of conducting experiments. Moreover, the tasks used in such experiments are as a rule not sensitive enough or too crude to detect real abilities of autistic children. It turns out that such children are able to acquire quite a number of mental abilities with the help of their parents provided that it occurs in the surroundings they know well and believe to be safe. The longitudinal study described in the present paper includes an analysis of the performance of 25 autistic children. The analysis is illustrated with descriptions of the cases that show real abilities of the examined children.

ALICJA MAURER
Department of Psychology
Pedagogical University
Cracow
amaurer@ap.Cracow.pl

Figure-Placement Techniques in the Diagnosis and Therapy of Autistic Children and Their Families

Figure-placement techniques represent an advance in family sculpture procedures because they allow a greater degree of standardisation. With figure placement, cohesion is represented by the distance between the figures depicting the family members; hierarchy (level of power) by differences in height between the figures (FAST), specific pieces (the family chess board), colour (the darkness) of circular stickers (FIT). These tools have the advantage that they can be administered to individuals as well as to groups. In addition, the representations are relatively simple to evaluate. Figure-placement techniques, providing spatial representations of family relations, allow the combined analysis of family relations based on the perceptions of one or more family members, while at the same time providing standardized observations of their interactions. In addition, these instruments can be used even with preschool children. The FAST can be also used as a measure of social cognition and the theory of mind ability. That opportunity encourages to use figure-placement techniques with autistic children and their families. The measure could be the same from middle childhood to adult life. It would, of course, be limited to the domain of knowledge of the family, but this is a highly salient domain for most persons through the lifespan; a realistic domain for assessing and treating such abilities.

ELŻBIETA MINCZAKIEWICZ
Department of Special Education
Pedagogical University
Cracow

Autism That We Do Not Know

The problems related to autism diagnosis concerning social functioning disorders gradually open completely new research areas which seem to slowly modify current views on the condition, needs, and communication and cognitive abilities of autistic people. Judging by the number of publications available on the market one may get the impression that everything or almost everything has already been said or written about autism. However, it turns out that the lack of understanding of the very essence of the autism phenomenon and humiliation of autistic people

resulting from their difficulties and, very often, even inability to get adjusted to new, perceptively and socially difficult conditions of the environment do not prevent them from seeking for opportunities of “taking fate into their own hands”.

It was due to the three young adults whose fate inspired me to get in touch with them that I changed my views on autism and its essence. The above mentioned young people, currently on the verge of their adulthood, seem to fight desperately for the basic rights of adulthood, satisfying contacts with family and friends, the accomplishment of their plans and dreams and for further, individually perceived and created future. Their critical outlook on autism from the perspective of their own impressions and personal experiences in the context of the reception of the current knowledge and the ways of treating the phenomena which define the essence of autism, at the moment seems to be a sort of confrontation with the past.

In the paper the results of my own research have been included. The data have been obtained from personal correspondence with adults diagnosed with autism in their early childhood. Their statements and suggestions require closer attention in order to understand their essence and get to know the sources of determination of many autistic people, the causes of their anxieties and fear of the world that they do not know as it is closed to them, the fear resulting from their helplessness and the overwhelming burden of ordinary human suffering.

REGINA NÉMETH, PATRÍCIA ÓSZI, KRISZTINA STEFANIK,
ILDIKÓ KANIZSAI-NAGY, ÉVA KÁLAZY, GYÖNGYI KISS & ANNA BALÁZS
Autism Foundation
Budapest, Hungary
abalazs@autizmus.hu

On the Road. 20 Years of Autism Foundation in Hungary

The Autism Foundation (AF) was founded in 1988. It was the first initiative in Hungary to build up and provide model institutes specialising in autism. The main goal of the AF is to collect, adopt and develop evidence-based knowledge and methods. Another important aim is to share the collected experiences, via teaching and training professionals – as our mission is to support the development of high quality services for people with autism all over Hungary. In our poster presentation we give a review of the work of this professional organisation.

My Recognition of Autism

My personal recognition of autism can be divided into several stages. The first stage was late 1950s, and I would call it the stage of strange children. I used to work at a Mental Health Clinic and some of the children treated there neither met the so-called criteria of normality, nor fit the existing classification. In social life such children were labelled „strange” and suffered rejection. Psychiatrists offered different diagnoses, sometimes doubtfully. Psychiatric tests, which back then were qualitative (conversation, product analysis, often a home visit) revealed various positive qualities of those children. There was no therapy as we understand it, except educational advice and supportive treatment. Here, I will present a biography of one boy.

The second stage was late 1960s and 1970s when I moved on to academic work at Adam Mickiewicz University. I studied available literature and learned to take into consideration mechanisms, not just symptoms. As far as symptoms were concerned, I looked for their function and situational context. I understood autism as a type of child schizophrenia. I was strongly influenced by Bruno Bettelheim’s book and his concept of toxic mother. As psychology moved from its biological to a socially-oriented model, it started to look for the causes of unexplained child behaviours in family traumas. The interactive approach was also gaining importance. I would call this stage the stage of identifying conditions.

The third stage was the 1980s, when foreign literature and contacts became more available. It was then that I started studying autism with regard to different theoretical assumptions. Autism seemed more and more mysterious – I was fascinated by the creativity expressed in the behaviour of people with autism and puzzled by the retrospective data from those few people who managed to come out of it. In other words, autism revealed itself in all its complexity, which was later called the spectrum of autism and contributed to the acceptance of the multi-factor aetiology of autism. Valuable papers of Polish academics (Olechnowicz, Grodzka, Gałkowski, Kościeliska) were published at that time. In several Polish cities therapy of children with autism became available. I would call this stage the stage of diverse autism.

The 1990s saw further enrichment in the understanding of autism. This was the fourth stage, which I would call the stage of initiatives. In 1992 the International Association Autism-Europe published the Charter for Persons with Autism; different parental initiatives were established, including the Poznan Society for People with Autism. At the same times therapeutic dilemmas appeared, concerning the use of directive versus indirective therapy. Gradually, the model based on systematic approach was developed, with various preferences (the dominating

preference is behavioural therapy with functional behavioural analysis); the developmental approach, in which the functioning of a child is compared to normal development, with emphasis on the child's resources, gained importance. Here I will discuss the practical use of these methods by presenting the example of one boy. More and more papers by Polish academics were published, with Ewa Pisula as the leading researcher and several conferences were organised. One of the conferences took place in Poznań (and led to the publication of *Autism – Controversies and Challenges*, ed. Wł. Dykcik).

The 21st century saw the beginning of a new stage, which can be seen as the stage of deeper understanding of autism as well as broader therapeutic resources. The search for the pathogenesis and mechanisms of autism continues in genetics, neuropsychology and neuroscience; in therapy the emphasis is put on holistic as well as individualistic approach. Solutions for introducing people with autism to social life are being developed. This conference will present this stage in its current shape.

PATRÍCIA ÓSZI, ANNA BALÁZS, KRISZTINA STEFANIK
Autism Foundation
Budapest, Hungary
paci@autizmus.hu

The Hungarian Child-Psychiatric Guidelines of ASD

In the field of autism spectrum disorders (ASD) it is crucial to use evidence-based methodology in diagnosis and intervention.

Secondly, it is also very important to share this scientifically proven and up-to-date knowledge with all professionals who support people with autism.

This year the Hungarian Child-Psychiatric Guidelines of ASD were published. The main goal of this document is to provide a common, coherent and consensual concept of diagnosis, child-psychiatric care, psychoeducational needs and therapy in ASD. In our presentation we give a brief review of the main principles of this document.

PRITHVI PEREPA, RITA JORDAN OBE
University of Birmingham
Birmingham, UK
prithvi_perepa@yahoo.co.uk

Understanding of Social Behaviour in a Multicultural Society

There is very little existing research about the perceptions and understanding of families from different cultural backgrounds living in a multicultural society and how they value difficulties in social behaviour in children with ASDs. This

research was conducted to find out if there are any differences in the value associated to different social behaviour amongst parents of children with ASD from various cultural backgrounds living in the UK. Face to face, semi-structured interviews were conducted with parents from four different ethnic groups living in the UK- White British, West African, Somali, and South Asian. Currently, the research is at the stage of data analysis. However, preliminary findings show that there are some differences between parents from the different ethnic backgrounds, and also between fathers and mothers from the same ethnic background. The final results from this study might help in understanding the knowledge and perceptions about ASD in some of the communities living in the UK. We hope that this research will start a discussion about issues related to diagnosis as well as providing culturally appropriate services to families and individuals affected by ASDs from different cultural backgrounds. Although the research was conducted in the UK, we feel that some of the findings and issues will be important to all the countries that are looking at meeting the needs of their multicultural communities.

JUSTYNA PILECKA-ZOUAIDIA MA

Faculty of Child's Psychopathology

Faculty of Educational Studies

Adam Mickiewicz University

Poznań

justyna.pilecka@amu.edu.pl

The Social Skills of Children with Autism and Therapeutic Methods Applied

The qualitative disorders of participating in social interactions are the diagnostic criteria for autism. In the area of autistic children's interpersonal relationships the disorders are, first of all, characterised by reluctance to be interested in people, ignorance and lack of interest in peers. The area of interaction is also characterised by problems with imitating other people's behaviour. However, the social skills of individual children with autism are different. They depend on the range of possessed skills that enable establishing social contact and on difficulties which appear in social relationships.

Social accomplishments enable children with autistic problems to function in a domestic as well as in an institutional environment such as kindergarten, rehabilitation clinic, school, etc. Social skills provide an opportunity for autistic children to take part in socio – cultural life and benefit from its repertoire.

The disordered social skills require improving, but the possessed interpersonal skills need perfecting. For this reason, improving and perfecting the social sphere of children with autism is an important task and a long-lasting process, especially for parents, siblings and teachers – therapists.

Choosing an appropriate form of therapy has a crucial influence on the autistic child's further psycho – social development. The therapeutic and educational centres offer various methods of improvement, which include two groups: either directive or nondirective methods of therapy. The proposed methods to a certain degree assist the autistic child's social development.

I would like to discuss the positive and negative results of applying the chosen therapeutic methods in improving and perfecting the autistic children's social skills.

EWA PISULA

Faculty of Psychology
University of Warsaw
ewa.pisula@psych.uw.edu.pl

Fathers of Children with Autism – Parental Stress and the Progress of the Father-Child Interaction

Most of the research on parents of children with autism is focused on mothers. There is no doubt, however, that raising a child with autism is a great challenge for fathers as well. The profile of parental stress in fathers and the course of father-child interactions during free-play session and task-oriented situation were studied. Fathers of children with autism showed greater stress intensity as compared to fathers of typically developing children in three scales: negative attitudes toward a child, excess time demands and limits on family opportunity. Moreover, fathers of children with autism scored higher on the last scale than fathers of children with cerebral palsy and fathers of children with Down syndrome. The analysis of fathers activity when interacting with their children showed that fathers of children with autism were more active than fathers of normally developing children. The greater directiveness of fathers of children with autism was the strategy to break down the child's passiveness or withdrawal from contact.

MARIA PODESZEWSKA

Special School No 10 Szczecin
logoterapeuta@wp.pl

EWA PRZEBINDA (A SUPPORT PERSON)

Special School No 11
Cracow

The Use of Alternative and Supportive Methods of Communication to Facilitate Expressive and Receptive Communication in Children on the Autistic Spectrum;

Objective: presentation of the experience connected with the use of alternative and supportive methods of communication in children on the autistic spectrum

Methods: multimedia presentation, film, lecture, participants' contribution

Results: the participants will gain practical skills in supporting communication with gestures and graphic symbols and learn about the mechanisms of communication development in children on the autistic spectrum.

Evaluation method: evaluation questionnaire

Long term results: the participants will use their knowledge and skills in practice and pass them on to their colleagues as well as to families of children on the autistic spectrum.

Participants' development: developing professional skills

Opportunities for further development: the participants will learn about the opportunities for further development of the skills gained by participation in related courses. They will also receive information concerning related publications available in Polish and English, as well as the available online resources.

DAVID PREECE

University of Birmingham/Northamptonshire County Council
Birmingham, UK
david_preece@tiscali.co.uk

Effective Respite Care For Families With Children With Autism Spectrum Disorders: How One Local Authority In The United Kingdom Is Working To Meet The Challenge

Respite care is an important source of social support to many families with children with autism spectrum disorder (ASD), and can provide benefits to children with ASD themselves, their families and to service providers/the state. However there are many obstacles that may prevent families accessing such services, including eligibility criteria, the attitudes and understanding of professionals, and the appropriateness of existing services. This paper discusses the tensions and obstacles that exist in providing effective respite care for families with children with ASD, before moving on to outline how Northamptonshire County Council, a local authority in the United Kingdom (UK) is working to meet the challenge of providing 'autism-friendly' respite services. As well as describing the characteristics of these services, and how they seek to meet the needs of families with children with ASD, the paper identifies their limitations and the challenges that remain.

DAVID PREECE

University of Birmingham/Northamptonshire County Council
Birmingham, UK
david_preece@tiscali.co.uk

Providing Respite Care for Families with Children with Autism Using Structured Teaching – Workshop

AIM

To outline how respite care services for families with children with autism within Northamptonshire UK have been designed and developed within the structured teaching (TEACCH) approach.

OBJECTIVES

- To summarise the key concepts of the TEACCH structured teaching approach
- To identify how respite care can be helpful to families, children with autism, and the state
- To discuss how structured teaching approaches and visual supports can be integrated within day to day practice in respite care settings
- To describe factors within respite care services that families – parents, siblings, and children with autism themselves – find valuable
- To share methods of working and assessment tools developed within the service with workshop participants

Target group

- Psychologists
- Service Providers
- Clinicians

Group size

Up to 25-30 participants

Duration of workshop

- Up to 2.5 hrs (including consecutive translation time)

Anticipated effects

- To raise participants awareness about the benefits of respite care
- To raise participants awareness about how structured teaching techniques can be integrated into respite care services
- To enable participants to begin to integrate such approaches into their practice

PRESENTER INFORMATION

David Preece is a qualified social worker and teacher. He manages Northamptonshire's social care services for children with autism and their families, as well as working as a visiting lecturer at the University of Birmingham. He has a Master's degree in Special Education (Autism), and is currently undertaking his PhD supervised by Prof. Rita Jordan. He is accredited as a TEACCH trainer by

Division TEACCH, University of North Carolina at Chapel Hill, and has worked with colleagues from Division TEACCH providing TEACCH training since 1996. He has presented papers and workshops at conferences in the UK, Europe, South Africa, Japan and the USA.

Selected publications

- Preece, D., Lovett, K., Lovett, P. and Burke, C. (2000) The adoption of TEACCH in Northamptonshire UK, *International Journal of Mental Health*, 29 (2) 19-31.
- Preece, D. (2002) Consultation with children with autistic spectrum disorders about their experience of short-term residential care, *British Journal of Learning Disabilities*, 30 (3) 97-104.
- Preece, D. and Jordan, R. (2007) Short breaks services for children with autistic spectrum disorders: factors associated with service use and non-use, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37, 374-385.

MATTHIAS VAN DER REIJDEN

Dr Leo Kannerhuis,
Doorwerth, The Netherlands
m.vdreijden@leokannerhuis.nl

Lifelong Care and Support for People with Autism Spectrum Disorder (ASD) and Their Families: a Vision of the Future

Because ASD is a chronic disorder, it can be expected that many people with ASD and their families will need help and support during large periods of childhood, adolescence and adulthood. In the Dr Leo Kannerhuis (LKH) in Doorwerth, the Netherlands, we are treating patients with ASD, and we find that many of our patients tend to come back to us at different ages, with different questions posed by the patient or their families. From the start of our work in 1974, a method of integrating help for people with ASD across the lifespan has been something we wanted to achieve. In care for people with somatic diseases (like diabetes mellitus) a method of monitoring the disease and supporting the patient was developed. This method is called disease management (DM). The goal of disease management is to minimise the damage done by the disease (for example by preventing hospitalization) and promoting quality of life for the patient and his family. In this presentation we will show how we used elements of DM to develop a broader vision on lifelong care and support for people with ASD and their families, aimed at diminishing the consequences of ASD on everyday life of people with ASD, and diminishing the burden for their family. In this vision consultation, care and/or support must be available on demand, and at important moments in the life of people with ASD. We will present some examples of the kind of care which is or should be developed. This starts with early diagnosis and interventions for parents who worry about the development of their young child, and ends with supporting

the aging patient with ASD in everyday life (health, leisure time, maintaining social interactions etc.).

ANNA REJEK

Integrated Kindergarten No. 247

„Happy Speech Therapist”

Warszawa

aryjek@wp.pl

Speech Therapy for Children with Autism – Combining Elements of Behavioural Therapy with Learning by Playing

The lecture discusses logopedic therapy, which combines elements of behavioral therapy and elements of therapy of learning through fun.

Observations and conclusions drawn from the four-year’s period of work with autistic children will be presented.

Example programmes for children with autism will be shown. Basing on them, it will be possible to present an individual approach toward a child.

The lecture draws attention to the tremendous importance of the leading therapy and its influence on speech therapy as well as the importance of the therapeutic centre in which the therapy is conducted.

Following threads will be discussed: practicing speech elicitation, speech correction, pronunciation, behaviour as well as working on the differentiation and generalisation of skills of an autistic child.

KATARZYNA RUBINKOWSKA -WASYLOWSKA

www.przyjacielpies.com

“A Dog Friend” Kynotherapy and Leisure Rubinkowska-Wasyłowska Katarzyna, Katowice

biuro@przyjacielpies.com, przyjaciel_pies@wp.pl

A Dog – a Helping Paw for People with Autism

I am a philosopher and a kynotherapist. One of the theoretical fields that links my philosophical views with kynotherapy is behaviourism. I believe that behaviourism provides the basic assumptions that allow us to interpret the world. It also enables us to eliminate many disorders.

That is why I believe it is important to watch the world of a child (and not only that of a child) from the moment it is born, in order to be able to notice any irregularities that may signal different psychological or motor dysfunctions. It happens quite often that parents do not know that the child’s development depends

on the appropriate progress of development in the first months and years of the child's life. The absence of the so-called "crawling" period in the child's development and the child's rare attempts at speaking are an important sign that should not be ignored. I mentioned the crawling period, because I often use playing with dogs as a way of returning to the "crawling stage" to start the coordination between all parts of the body and the brain. I have noticed that children who never crawled have autistic features combined with speech disorders.

When I started working with autistic children, I realised just how wonderful therapists dogs are. Through careful observation of the relationships that form after some time between dogs and autistic children, it is possible to prepare appropriate sets of exercises that will facilitate the overlapping of the two worlds – the human world and the dog world. The first eye contact often comes unexpectedly, creating the basis for further interactions.

Over the last few months I have noticed significant changes in the children I work with. The interaction with the dog, which does not impose any strict forms of therapy, is spontaneous (though monitored by me) and gives the child an opportunity to exist in the world where "Others" coexist with "Me". Our introductory classes often limit to the dog walking around the child who is sitting in the centre of the room, playing "in their own world". I lead the dog closer and closer to the child. At the end of such a session the dog stops behind the child so that the child can feel its breath, its warmth and the touch of its fur. The stimuli that the child experiences are not sudden and they are not imposed on the child unexpectedly. They are the result of the previous "circling", so the child has a chance to get used to the situation.

I always use this 'first step' when working with autistic children and it always gives the expected result. Obviously, it does sometimes happen that this first stage has to be divided into several meetings, but I would like to stress once more that there is always this moment when "the world of the dog" finds the way into "the world of the autistic child". Children react to this first contact in different ways. Sometimes they listen to the dog panting, or want to touch the new "material" (the dog's fur), or smell the dog; sometimes they respond with aggression – which is still a response. There may be physiological reactions, but they are also considered positive as they mean that the two worlds have "clicked". The world of emotions appears where previously there was indifference... And for the participants of those meetings, this is a source of great joy.

In some centres where I work, parents participate in the classes. I can then watch their reaction to everything that their child is experiencing. It is a great thing to see the tears of joy in their eyes, when they are moved by the fact that their child is part of the human-dog pack.

My paper also includes a multi-media presentation that – I hope – will be the best way of explaining the great potential dogs have that should be used more often in the work with people with autism.

MAŁGORZATA SEKUŁOWICZ
University of Lower Silesia
Institute of Special Education
Autism Research Laboratory
Wrocław
gosiase@dswe.pl

The Asperger Syndrome – the Diagnosis and Support Options

The Asperger Syndrome diagnosis is a difficult task; choosing the right therapy methods and help treatment also is not an easy one. Children with AS (functioning in a certain way while their intellectual level is still high) are often thought to be “Different” (meaning: worse). It is also thought that those children should undertake a special course of treatment and lessons of social interaction. Comprehensive strategies of rehabilitation are still not popular enough. The reality in Poland is that the means of rehabilitation for patients with AS are insufficient. The existing and newly-built educational and therapeutic institutions are mainly focused on children and adolescents with autism disorders, and so they are not prepared to provide adequate help for people with AS. Personal lessons for individuals are also not a solution, because “personal” means here isolated from social interaction. Putting them into integrated institutions is also questionable. Still, previous experiences show us that they seem to adapt better there than in special centres. The purpose of this speech is to suggest methods of diagnosis and help for children with Asperger Syndrome, which would help to prepare them for the inclusive education system.

TERESA SERAFIN
Ministry of Education
Warsaw

Government Pilot Programme: “Early, Multi-specialist, Complex, Coordinated and Continuous Support for Children Endangered with Disability and Their Families”

PAUL SHATTOCK OBE
Honorary Director of the
Autism Research Unit
Department of Pharmacy, Health & Well-being
Faculty of Applied Sciences
University of Sunderland
paulshattock@aol.com

What Have We Learned in 60 Years of Autism? Past, Present and Future

It is now over 60 years since Autism was first defined. As far as causation and medical treatment are concerned, progress has been disappointing and knowledge and understanding have made little progress. In terms of appropriate education and training, of respect and recognition we have done better but implementation of newer ideas has been hampered by financial, social and cultural restraints. The interests of people with autism spectrum disorders have been adversely affected by approaches that were incorrect or based upon poor science, and an inability to look beyond approaches which are fashionable at any one time. People with autism are unique in terms of genetics, environment and clinical development. There is no single method which helps everyone and we are having to develop approaches which are unique to each individual. Currently we rely upon trial and error to determine the best combination of approaches for each individual. All avenues must be explored including consideration of biomedical as well as pharmaceutical intervention, behavioural as well as sensory and psychologically based educational systems. Ultimately we may have to seek alterations to the environment as well as support from a society which accepts and welcomes those who are different.

JERZY SIUTA
Jagiellonian University
Institute of Psychology
Department of Behavioral Psychology
upsiuta@cyf-kr.edu.pl

N. Tinbergen's Approach to the Problem of Infantile Autism

The paper will concern N.Tinbergen's approach to the problem of infantile autism and some proposals relating to its treatment.

JOANNA SOBIECKA
Zakład Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży
Uniwersytet Warszawski
j.sobiecka@poczta.neostrada.pl

SI Therapy in the autistic children treatment

AGNIESZKA SOKOŁOWSKA-KASPERIUK
University of Lower Silesia
Wrocław
aga.sokolowska@gazeta.pl

Therapeutic Value of Play in Young Children with Autism

The aim of the article is to present the particularity and development of different forms of play in small children with autism and show the possibilities of using this kind of activity in a therapeutic process. The author, talking about her own experiences, wants to draw attention to the problem of educating parents of children with autism, who are often unaware of the therapeutic value of properly prepared plays for children with autism.

PAWEŁ STAŃCZYK
The Secretary of The City of Cracow

Problems of Autistic Persons and Their Families

The population of autism sufferers constitutes around 1 per mill (1 person / 1000), although sometimes this number is assumed to be higher, as there are some discrepancies regarding the interpretation of the autistic syndrome criteria. This number has an observable tendency to increase due to the bigger susceptibility of newly born infants to the nervous system impairments in connection with the use of invasive techniques, which save the life of infants, but sometimes do so at the expense of unfavorable, time-delayed consequences. Another reason for an increasing number of parents whose children have been diagnosed as having total developmental disorders (including autism and Asperger syndrome) is a substantial growth of knowledge among parents and specialists (the Internet, chat forums, etc.)

In Cracow, autistic persons are encompassed by various forms of assistance, individually adjusted to the age and the depth of autistic disorders and the type of coupling or co-existence with other health problems typical of the developmental age.

The structure of help in outline is the following:

- **early diagnosis** (between 6 month and 3 year of age, as it is at that time that autism develops) is advisable in case of small children endangered with inappropriate development – this ought to be done by a multispecialist staff (it is done by, among others, the Outpatient Clinic for Children with Autism and Other Developmental Disorders at Zacisze street, the Order of Malta Help Center for Disabled Children at Kasztanowa street, the Early Psychological and Pedagogical Intervention Center at Pólkole street, which refer patients for a further, detailed diagnosis). Each year more and more help is provided in order to satisfy the needs, however, the waiting time for diagnosis still takes a few months due to insufficient funds allocated for this purpose.
- **early multispecialist therapy of children**, individual, group, support and education for parents. A huge progress has been made since the implementation of the so-called early developmental support (the classes organized for a child since the disability was diagnosed until they go to school for 4 to 8 hours per month, on the basis of the opinion about the need for early developmental support issued by the psychological and pedagogical outpatient clinic). The Specialist Care Services granted by the Municipal Social Welfare Center on the basis of a medical certificate issued by a specialist provide an important help in therapy and relieving families from their duties. In practice, a huge disadvantage of this form of help is common lack of knowledge of the provisions of law regarding this matter in the establishments of the social welfare, unjustified refusals to grant these benefits and inadequate number of specialists prepared to provide the specialist care services. The disadvantages named before mostly concern the territory of Malopolska province, where most dramatic parents' reports come from.
- **pre-school and school education** – there is a greater diversity of education and therapy in this area, adequately to the level of social and intellectual functioning of a child. The School Complex No. 13 (which is going to be further extended) together with the Non-Public Healthcare Center are functioning for children and youth with more profound and overlapping disorders, and for the others – kindergartens and special schools with special sections for autistic children, as well as integration kindergartens and schools. The establishments have a lot of precious experience in this respect, however according to parents' reports, the social rehabilitation process, which constitutes a key difficulty in autism, requires something more than the education in a strict structure of school. The healthcare system lacks a comprehensive solution of support granted to a person suffering from autism and their family, as the system has a tendency to perceive disability exclusively in terms of physical handicap. Another urgent problem is help offered to an autistic person and their family in an emergency, such as the necessity of hospitalization, the disease of parents or a carer or other fortuitous events. No well-functioning interdepartmental support system has been created so far – there are no places at psychiatric

clinics or temporary stays on offer at day care centers. Young autistic persons, especially those intellectually proficient are also in a difficult situation. Peers and outer authorities are of importance as essential human needs for teenagers, but teenagers with autism are still doomed to be taken care of by their parents. There are no ideas and places for autistic youth to meet informally with their peers (optionally with the support of a coach or a therapist) in order to devote some time to their talents, interests, practice sport or develop personally and socially, which would enable them to obtain a job in the protected work sector or even on the free market. Signature program implemented within the “Healthy Cracow” project was created for the purpose of such innovative and non-standard activities. In Cracow there are a few courses preparing the disabled to get a particular profession, however they are not frequented by many students and are not appropriately adjusted the need profile of autistic persons. Moreover, the graduates are left with no chances of getting an employment.

- **jobs and target residence for adult autism sufferers** – there are community self-help institutions most often run by non-governmental organizations (e.g. a very active “Bonfire” Association) and partly financed by the Municipal Social Welfare Centers. There are also workshops of occupational therapy, financed by the National Disabled Persons Rehabilitation Fund, where the maximum length of stay amounts to 3 years, and also professional activation centers and social enterprises. Some individuals with autism use them, however, there is a noticeable shortage of such establishments earmarked and prepared especially for autism sufferers. Thus, these initiatives are insufficient, as the majority of adults with autism stay at home without any employment or any other form of activity, and their parents are deprived of any support. Most actions aiming at the improvement of this situation are initiated by nongovernmental organizations, with the participation of the community and state authorities. The issue is not only the financial contribution, but also a **better collaboration** and removal of formal obstacles.

In Cracow, the system of care over autistic persons has improved during the last dozen of years or so. Thanks to Cracow Branch of the National Autism Society, the Therapeutic-School Center for Autistic Children was established in 1992 – this was the first Polish establishment that provided integrated services for this group of patients, financed by the departments of health and education and additionally substantially supported at its beginning by the department of social welfare and other numerous nongovernmental organizations. A few years before, two pre-school branches were formed together with two special school grades, which pioneered in this field and thus had no specialist background (publications, programs) or accommodation. Cracow activities in aid of autistic persons develop quite dynamically owing to a close collaboration with Synopsis Foundation which has been lasting since the beginning of the 1990s. The National Autism Society and the establishments run by it (Therapeutic Community Room at ul. Grottgera, Non-Public Healthcare Center for Autistic Persons and the Special Schools Com-

plex no. 13 at ul. Szopkarzy) together with the Community of Hope Foundation in Więckowice participate in this collaboration as well. The establishments named hereinbefore currently do not accept new charges due to the limited number of places. The collaboration with Synopsis consists in the participation of the employees of the Center for Autistic Persons in annual highly specialized trainings, internships and practices organized by the Foundation, invitation to realize big European projects, taking advantage of professional publications and help granted by the Foundation.

The directions of support system for autism sufferers should develop in accordance with the areas named hereinbefore, i.e.:

- further increase of financial outlays into early diagnostics and early intervention (in Małopolska province only 2 – 3 establishments have signed contracts with the National Health Fund)
- improvement in the quality of support granted by psychological and pedagogical outpatient clinics within their area and the improvement of co-operation with educational establishments and the healthcare (the necessity of trainings, internships, courses)
- the improvement of the accessibility to educational establishments and adapting their functioning to the needs of autistic students
- creating jobs, workshops, day and 24h establishments adapted to the needs of autistic persons.

Healthcare Department at the Municipality of Cracow supports activities aiming at the improvement of the health condition of children and youth through the implementation of the annual signature municipal healthcare programs. One of their parts is dedicated to the health of children and youth, with a special consideration for disabled people, for which the Department allocated the funds of the total amount of 86,000 PLN in the year 2008. EFFATHA Non-Public Healthcare Center for Autistic Persons is the entity which has been collaborating with the Municipality of Cracow for many years. This year, it has been allocated the funds in the amount of 15,000 PLN within the tender for the realization of the municipal health programs for the preventive-therapeutic program for children and youth with autism, whose main objective is ensuring optimal medical care and socializing classes to children and youth with total developmental disorders and also securing preventive health activities for this group of disabled children. The program provides benefits above the standard and supplementary with relation to those offered by the National Health Fund. Realizing huge health needs and high costs connected with rehabilitation and therapy of autistic children, the Municipality of Cracow actively participates in the improvement of the situation of this group of children.

ZSUZSANNA SZILVÁSY

The *Hungarian Autistic Society*

Budapest, Hungary

www.esoember.hu

The Hungarian Autistic Society – HAS

(Original name: Autistal Országos Szovetsege – AOSZ) was founded in 1988 under the name of the *Right Protection Union of Autists* by 10 parents of autistic children. In the field of autism this is the national umbrella organisation of Hungary with 47 member associations and over 800 individual members. The number of members is growing rapidly.

The HAS is lobbying for the rights of people living with autism on the national and local levels.

Providing the following services for parents and professionals as well.

- Information on rights and provisions
- Providing contact details of institutions related with autism
- Legal advice
- Printing of autism-specific communication cards
- Working in cooperation with Ministry Departments: Ministry of Social Affairs and Labour, Ministry of Education and Culture, Ministry of Health
- Collecting complaints for the Ombudsman Office
- We take part in the works of *The Council of Organisations of People with Disability* (FESZT), the *National Council of Disability Affairs* (OFT) and the *Public Funds for the Equal Opportunities of People with Disability* (FSZK).
- With partner associations : organising professional teams and work teams to carry out different tasks related to the field of autism and to make suggestions.
- We present the rights of people living with autism or other disability as well as the rights of their families on conferences and programs.
- Publishing periodicals, leaflets, and books with the aim of giving information about autism and good treatments.
- **Media appearances:** if necessary, we turn to the media to reveal problems related to people living with autism; we publish open letters in affairs of national importance and we make announcements

ZBIGNIEW SZOT

Jedrzej Sniadecki Physical Training and Sports Academy
Gdansk

Developmental stages of motion therapy of autistic people in the years 1991–2008

The paper presents the evolution of kinetic therapy for people with autism, originated in Gdansk. It also discusses a method of stimulated serial repetitions (SSR) and its effects in various areas of activities of the people undergoing the therapy. Two lists show methods used in motion therapy – quasi-objective and objective (measurable). Measurable methods include a biochemical analysis of urine, workload measured on cycloergometre, a statokinesiometric test performed on tensometric platform, and electronic measurement of body mass. The subject of the research was 74 people with autism who participated in motion therapy. The author discusses the effects resulting from the motion stimulus and points to the differences in metabolism in children with autism and their healthy siblings, and the improvement in natural effort tolerance. The author also highlights the difference in decrease in human body swinging amplitude and improvement in static balance as a component of coordination. The final part of the paper discusses practical implications and forecasts for further development of the therapy.

MÁRIA ŠTUBŇOVÁ

S.P.O.S.A. Bratislava Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom
Bratislava, Czech Republic
sposa@changenet.sk

Activities of SPOSA Slovakia

The Power Point presentation summarises the regular activities of the parental organisation SPOSA Slovakia over the last few years. With a lot of pictures and photographs it is very colourful and dynamic. We also present our experiences from the summer and winter camps that are organised for the families of autistic people from all over Slovakia, joined together in SPOSA.

OLGA ŚWIEŻA, DANUTA MAZI
SYNAPSIS Foundation
Warszawa
olinqa@wp.pl

Early Intensive Intervention as a Chance for a Successful Entry into Life for Children with Autism. A Model of Therapy Developed as Part of the “Warto Być Za (It’s Worth Supporting)” Project

Early intensive therapy of young children with autism is one of the innovative methods of work used in the Synapsis Foundation. The model of early intervention has been developed over the last few years within the framework of the Community Team. In February 2008 the SYNAPSIS Foundation started the implementation of the project “Warto być za” (It’s Worth Supporting) as part of Kompania Piwowarska. The aim of the Project was to provide intensive therapeutic influence for 12 children with autism in their natural environment. The main activities within the Project focused on the therapy of the children, therapeutic work with the children’s families and training for a team of interns. The combination of these elements made it possible to provide comprehensive care for children with autism and create the optimum improvement of the children’s functioning. The paper presents a model of early intensive intervention developed over the six months of the Project and the results of its evaluation.

MIRELLA TAŁAJ-CZERNYCH
The Centre for People with Autism in Gdańsk

The Influence of Parental Attitude on the Level of Intellectual Functioning of Children with Autism Undergoing Therapy in the Centre for People with Autism

This paper is an attempt to verify the hypothesis that the functioning of the intellectual level of children with infantile autism changes. Publications to-date leave the problem unsolved. The discrepancies in research results concern the change of the intellectual level as well as the significance of many environmental factors for the development of such children. Many authors believe that low intellectual functioning of children with autism is closely connected with the fact that the children are raised in families with unfavourable parental influence rather than with the developmental disorder itself. This paper is aimed at determining whether educational approaches and general atmosphere can influence the intellectual development of children with this problem.

The assumptions of low mental abilities of children with autism stem from the fact that the development of cognitive functions is inseparably connected with the child's disturbed emotional and social development. Stimulation, routine behaviour and communication problems disturb the development of cognitive and manipulative actions. This has a significant influence on the intellectual development of the child and the experiences gathered.

It is estimated that over a thousand children in Poland are diagnosed with infantile autism every year. Given the large number of children with infantile autism and the consequences of such a situation, it seems that the phenomenon should be classified as a social problem. As such, it deserves interest. That is why I hope the results of the analyses based on reliable empirical measurement prove useful in the work of many practising psychologists, who encounter children with infantile autism with developmental delays and impairment.

STEPHEN VON TETZCHNER

Department of Psychology
University of Oslo, Norway
s.v.tetzchner@psykologi.uio.no

Augmentative and Alternative Communication Intervention for Children and Adults with Autism

Many children with autism have limited spoken language and need to develop alternative means of communication, especially those who also have intellectual impairments. During three decades of intervention, manual and graphic communication systems have proved important for promoting the development of communication, language and social functioning and reducing behaviour problems in this group, but the approaches have differed considerable. Some children may totally lack the ability to speak or their speech may be so unintelligible that it has little functional value in communication. The alternative communication has in many cases enhanced the comprehension and use of spoken language, but also functioned as a supplement to, or a functional substitute for, the spoken language. The presentation discusses different strategies used in intervention with augmentative and alternative communication for people with autism, show some examples and relate the intervention strategies to present knowledge about communication and language development.

MAŁGORZATA TOMASIK
SOTIS Therapy Centre
Warszawa
malgorzata.tomasik@sotis.pl

The SOTIS Programme – Comprehensive Therapy of Autism Spectrum Disorders

The paper presents the comprehensive approach to working with children with autism and Asperger Syndrome applied in the Therapy Centre SOTIS. SOTIS specialises in the therapy of the autism spectrum disorders, organising therapy programmes of different levels of intensity for children with autism and Asperger Syndrome. The approach applied combines many different methods of therapy. The programme, adjusted individually to the needs and abilities of every child, includes dietary recommendations, an adaptation to the situation and needs of the family. The basis of the SOTIS Programme is to establish an interaction with the child, understand its needs, strong points and developmental difficulties. The aim of the multi-directional influence is to in apply the therapy to all development areas of the child.

VLADIMIR TRAJKOVSKI
Institute of Special Education and Rehabilitation
Faculty of Philosophy
University of St. Cyril and Methodius
Skopje, Republic of Macedonia
vladotra@fzf.ukim.edu.mk

Genetic Evaluation and Genetic Counselling of Autism Spectrum Disorders

Autism is among the most clearly genetically determined of all cognitive-developmental disorders, with males affected more often than females. Autism is strongly genetic disorder, with an estimated heritability of greater than 90%. Over the past decade, the reported incidence of autism spectrum disorders (ASD) has continued to increase. Clinical geneticists are often asked to evaluate patients with ASD in reference to questions about cause and recurrence risk. Recent advances in diagnostic testing technology have greatly increased options available to them. The reported diagnostic yield for ASD is commonly reported in range of 6 – 15%. Continued advances in genetic technology expand the diagnostic options available for these evaluations and presumably increase the diagnostic yield. The list of genetic and metabolic conditions that have been reported with an autism phenotype is quite extensive. In deciding on an evaluation plan, the

clinical geneticist has the difficult task of balancing an ever-expanding list of available tests and possible diagnoses with the issues of cost, practicality, and expected yield. It will be discussed a strategy of a tiered evaluation of the etiology of autism. Genetic counseling is a complex process and should be individualized. If an obvious cause is identified, the recurrence rate depends on the recurrence risk of the identified condition. In idiopathic cases, if no other case is identified in the family, the prevalence of autism in siblings is 3–9% while the broad autism phenotype, comprising more subtle communication/social impairments or stereotypic behaviors, can occur in as many as 12.4–20.4% of siblings. The risk of autism is particularly high if one of the parents has autism or Asperger Syndrome. Prenatal diagnosis is still not available.

Key words: genetic evaluation, genetic counseling, autism, autism spectrum disorders

VLADIMIR TRAJKOVSKI

Macedonian Scientific Society for Autism (MSSA)

Scopje, Republic of Macedonia

vladotra@fzf.ukim.edu.mk

Macedonian Scientific Society for Autism (MSSA)

The establishment of MSSA:

On 22 May 2000 the **Macedonian Scientific Society for Autism (MSSA)**, an association of special educators, psychiatrists, medical doctors, immunologists, allergologists, epidemiologists, psychologists, social workers and other professionals was founded.

The Macedonian Scientific Society for Autism is dealing with broader common interest, and the Society's **special aims and tasks involve:**

- Investigation of the mechanisms connected with autism;
- Investigation of the effects of rehabilitation on the people with autism;
- Treatment of people with autism;
- Cooperation with parents of children with autism;
- Coordination of government and non-governmental organisations dealing with autism.
- International cooperation with umbrella organisations that take care about people with disabilities.

THE ACTIVITIES OF MSSA:

Macedonian Scientific Society for Autism is registered in the Central Register of the Republic of Macedonia, according to article 5, paragraph 1, article 19 and article 72 of the Law of Single-Counter System and Handling Trading Register and Register of Other Juridical Persons (Official Gazette 84/05), on 25 December 2006 the data from the basic register was transferred to the Register of other juridical

persons. Registration number: 01/ZG.1070/2000. Source number: 05439060. Unique tax number: 4030000389464.

At the very beginning we started with the public promotion here in Macedonia and abroad and for that we created the following web site: <http://www.mssa.org.mk>

On this web site you can find information for the mission, aims and association registration. Founders, executive committee and members of society with their contact phone numbers and addresses are presented also. Interested persons can find the association statute according our legislation. In this our first Macedonian site “surfer” can get the information for defining notion autism, its history, and epidemiological data for frequency of this syndrome in the world, the triad of impairments, the causes, how to diagnose it, and make differential diagnostic, and kinds of treatment of autism. The web site is written in Macedonian and English languages.

The charter for people with autism adopted by the European Parliament has been linked to the Macedonian Scientific Society for Autism (MSSA), an association of professionals who approach to this problem called autism at scientific base through scientific research projects which will be realized in the next period.

It's worth mentioning that the Macedonian Scientific Society for Autism started with such projects as:

- **Serum Immunoglobulins and Specific Food Allergens in Persons with Autism in the Republic of Macedonia** – supported financially by the Ministry of Education and Science of the RM (No. 08-2214/4 of 15.07.2000);
- **HLA-DNA Researches of Families with Autism in the Republic of Macedonia** – in cooperation with the Institute for Immune-Biology and Human Genetics at the Faculty of Medicine in Skopje – financially supported by the Ministry of Education and Science of the Republic of Macedonia (No. 07-1171/4 of 02.07.2000). Duration: from 01.07.2001 to 30.06.2004
- **Information for Autism in Macedonia** donation from the Macedonian Center for International Cooperation- a nongovernmental organization which works on human resources development in the RM (No. 10-723/21 of 19.12.2000).
- **Charter for Persons with Autism in the Republic of Macedonia** (Macedonian Centre for International Cooperation No. 08-698/1 of 12.12.2001). Period of Time: 6 months.
- **Epidemiological study of persons with autism in Republic of Macedonia** (Ministry of
- **Finance – 2001**). Duration of project: 2001-2002. Involved Institutions: Institute of Special Education and Rehabilitation, Institute of Immunobiology and Human Genetics
- **Determination of the Prevalence and Incidence of Persons with Autism in the Republic of Macedonia** (Ministry of Finance – 2002). Duration of project: 2002-2003. Involved Institutions: Institute of Special Education and Rehabilitation, Institute of Immunobiology and Human Genetics

- 'Tolerance or Acceptance' EASPD project, sponsored by DG Employment and Social Affairs under the budget line 'Preparatory Actions to Combat and Prevent Social Exclusion'. Duration: 2002-2003.
  - "Europe is a place to live" EASPD project. The project, in the light of *the European Year of People with Disabilities*, started with the principle that all European citizens should be listened to, and specifically aimed at giving voice to people with more serious intellectual disabilities. Duration: 2003.
- Membership of MSSA in International NGO's
1. Associate member of Autism-Europe since 11 November 2000 in Lisbon.
  2. Associate member of the European Association of Service Providers for People with Disabilities (EASPD) since June 2001 in Brussels.

THE PUBLICATIONS OF MSSA MEMBERS

Since the establishment of the NGO, members of MSSA have published 28 articles in domestic and foreign professional and scientific journals, more than 15 published abstracts were presented on domestic and international conferences and seminars. We also published a brochure entitled "Charter for Persons with Autism in Macedonia", and a textbook on autism.

TATYANA TURKOMANOVA, OLGA ZOLOTAREVA

Autism Centre

Gorlovka, Ukraine

tatyanagorlovka@rambler.ru

Activities of the Autism Centre in Gorlovka, Ukraine

KRISTIN VASILEVSKA

MSSA Macedonia

Autism and Vaccines: The Efforts of the Macedonian Scientific Society for Autism (MSSA) to Resolve the Mystery of Autism

Introduction: Autism is an important medical, social and scientific problem. Studies in the R. of Macedonia have contributed to the discovery of some factors and have become part of the complex system of the previous knowledge! Good diagnosis helps to understand all such children and their needs.

Aim of the article: To present the situation concerning autism detection, registration and social support;

Patients and methods: The Republic of Macedonia has two million inhabitants, many of whom live in towns. As a register of people with autism do not exist, the MSSA tries to implement it (however the institutional "climate" is highly

inconsistent). As a result, MSSA decided to use all the information available in the “Centers for social help”. The study involved 50 individuals with autism. Standard epidemiological and statistical methods were used.

Results: The descriptive method shows the prevalence of 2, 5 to 100.000 population. Even if underestimated, this number helped to prove the relation with the sex of individuals (two to three males to one female person). Concerning the age and kind of study (prevalence study) 53% of the participants were aged 5 to 14. Social status of parents did not appear relevant. 33% of the participants were first-born children. in Poland 23% of the mothers had some pregnancy disturbances, and 30% of the newborn children had some complications in the first week of their life. 97% of the children were completely vaccinated. Our results did not show any association with the MMR vaccine (Fisher $p=084$).

Conclusion: Future studies should be targeted at a longitudinal epidemiological model, include more factors and rely more on the experience of GPs.

ANNA WALIGÓRSKA, AGNIESZKA SIEDLER
Centrum Terapii SOTIS, AutismPro POLSKA
Warszawa
anna.waligorska@sotis.pl

Narrative Techniques as a Successful Method of Therapy in Asperger Syndrome? Narrative Competence vs. Cognitive Functioning and Motivation

A series of two studies has been conducted to test the narrative abilities in adolescents with Asperger Syndrome. The results of the first study indicate that people who spontaneously use the narrative template are better at remembering information and have a higher level of cognitive functioning. The process of remembering information was also influenced by the implementation of the narrative template. Additionally, the participants preferred visual stimuli to verbal ones. The other study was aimed at determining the influence of narrative competence training on the level of motivation to plan and take actions and on self-esteem. The results indicate that the training influenced the motivation of the participants, defined here as the willpower, and on the improvement of the quality of the narratives created by high-functioning people. Two groups, the experimental group and the control group – created two narratives twice – about a picture and about an important life event, and filled in questionnaires – the Activity Control Scale and the Self-Esteem Scale at a two-month interval. Additionally, the experimental group underwent an 8-week-long narrative training between the two stages of the study. The narratives were evaluated by 3 competence jurors. At the second stage the experimental group received higher scores on two out of three subscales of the Activity Control Scale – the activity-orientation/state after failure subscale, and the

activity-orientation/state in decision-making situations. All participants improved the quality of their auto-narratives. The experimental group was also divided into high-and low-functioning people. At the second stage the high-functioning people showed improved narrative skills compared to the low-functioning people. The results did not indicate any influence of the narrative training on self-esteem.

MICHAŁ WALIGÓRSKI, ANNA WALIGÓRSKA

AutismPro POLSKA

Warszawa

michal.waligorski@sotis.pl

AutismPro Polska – a New Model of Early Intervention for Children with Autism without Support

AutismPro is an online system supporting the therapy of autism. The system is based on scientifically verified methods, such as the developmental, social and behavioural approach. In Poland participants of the programme receive monthly consultations, access to telephone consultations and an internet forum. As a result, the programme is suitable for the individual needs of children – a consultant supervises the choice of exercises and the progress of the therapy, while parents receive the support necessary to conduct an intensive therapy of their child. The introduction of AutismPro in Poland was preceded by a pilot programme. The results of the pilot programme indicated that progress made by the children over the 6-month programme was equal to 9 months of their developmental age. The developmental age of the children was measured using the psycho-educational profile PEP-R. Children made the biggest progress in the following areas: Visual-motor coordination, cognitive actions and gross and fine motor skills. By the end of the programme the children reached the developmental age consistent with the promising result at the first stage. Promising results also changed over the six months of the pilot programme. The level of stress in the parents did not change despite conducting therapy of their own children. The results of the pilot programmes decided about the introduction of AutismPro in Poland. At the moment the programme is in translation, it is also undergoing cultural adaptation. The paper also presents other experience of the team working on the introduction of AutismPro in Poland.

KRZYSZTOF WAWRZYN
University of Lower Silesia
Wrocław
krzysztofwawrzyn@o2.pl

Perception and Information Processing Disorders in People with Autism

The paper presents the patomechanism of perceiving and processing information by autistic people. This process is described on the basis of the central coherence which functions improperly (on the basis of Uta Frith's conception) and the disturbed transfer of information (the theory of B. Hermelin). The above mentioned mechanisms are analysed in the context of the defectively functioning theory of mind and cognitive abilities. The author points to the independence of these shortages (above all to the independence of the theory of mind). The analysis is backed up with examples.

BARBARA WINCZURA
Institute of Pedagogy, University of Wrocław
Wrocław
basiawa@wp.pl

Is it Possible to Teach Social Competence to Children with Autism? Learning to Think about Thinking and Understand Other People's Emotions

Autism according to DSM-IV (1994) is characterised by disturbances of social development, communication handicap and imaginary and behavioural irregularities. Examining these three characteristics, S. Baron-Cohen, A.M. Leslie and U. Frith (1985) indicated the causes of autism in the cognitive area. The results of the research lead to the hypothesis, according to which social and communicational disturbances can be seen as a result of cognitive deficits, especially as a result of the deficit in the area of childish perception of human world. Very important in this process is an element of the cognitive mechanism, which is responsible for the so-called "mentalisation". This component is also responsible for the theory of mind. The theory of mind is the ability of thinking about thinking or imagining the state of mind of another person. This is a natural human tendency to ascribe convictions, desires, intentions to people (Frith 1992). Our presentation shows in what way autistic children suffer the consequences of the theory of mind. We draw special attention to the social behaviour of these children. We would also like to indicate some therapeutic solutions of that problem: socio-cognitive training, based on the ideas of the theory of mind, the so-called learning of thinking

about thinking and learning of understanding of the emotions of others, by P. Steerneman. The promising results of this training were noticed during the experimental execution.

ANETA WOJCIECHOWSKA

Department of Special Education
Adam Mickiewicz University in Poznań
anetaewan@poczta.onet.pl

The Experience of Peer Relations by Young People with Asperger Syndrome

Peer relations of people with Asperger Syndrome are very poorly and rarely described. It is also a very difficult subject of conversation with young people with AS, and people close to them (parents, specialists working with young people with AS). Children with diagnosed AS usually attend regular classes and schools and often experience very unpleasant situations in their relations with their peers. As such children function well intellectually and often have outstanding abilities, they are perceived as “odd” (due to their unwillingness to form relations), and put in the position of a “scapegoat”. Some people think that people with Asperger Syndrome do not need any friends, colleagues or allies, or even persons with whom they could have intimate relations. People say strange things about this disorder – that people who have it have come from a different planet, etc., but a person with AS is a human being and has the same needs as other people. Young people with AS need to be accepted by their peers, be part of a peer group, have friends, just as much as anybody else. Thanks to such relations young people with AS are able to form a positive image of themselves and that of their peers. A lot can be said about peer relations, ordinary young people can talk for hours about their friends and peer groups. What about young people with Asperger Syndrome?

AGATA WOLIŃSKA-CHLEBOSZ, MAGDALENA PULCHNY-WRONA

National Society for Autism (KTA), Cracow Branch

JOANNA KOSSEWSKA

Department of Psychology, Pedagogical University, Cracow
National Society for Autism (KTA), Cracow Branch

“How to Talk to Be Understood” – Self-Education Programme of Social Communication for Autistic Adults

The project is targeted at high-functioning autistic adults who belong to disadvantaged disabled group because autism impairs communication skills, social

interactions and cognitive functions and has strong impact on the independent life when the level of social demands increases.

Autistic persons stumble over numerous problems when organising their daily life, such as: handling official matters, using public facilities, making new acquaintances. It is necessary to search for solutions enabling them to develop practical social skills and to lead an independent life within the society.

The project will focus on one of the areas of social competence. Basing on international experience and cooperation, we intend to **create a multimedia program** for the development of social communication skills understood as the practical use of language during social interactions. By using this program on CDs, a group of high-functioning autistic adults will be able to practice social communication related to everyday needs, handling official matters, spending leisure time in public facilities, preparation to enter the job market.

The program will contain exercises on the basic knowledge essential for communication with others, and practical skills that make up social communication

DANUTA WOLSKA
Pedagogical University
Department of Special Education
Cracow
dwolska@op.pl

Progress in Therapy of Children with ASD – an Analysis of Selected Development Areas

The vast majority of scientists and practitioners agrees with the neurobiological approach towards the genesis of autism. On the other hand, there is no clarity in the sphere of treatment, conduction of therapy and education of children with the spectrum of autistic disorders. There are several existing therapeutic methods that have been applied for years. From time to time new theories and practices appear. The literature and practice does not indicate clearly which forms of therapy and education are most effective in the work with this group of children. Most often actions have a symptomatic character and are pointed at individually occurring disorders and other additional developmental disorders. The functional diagnosis of a group of children with spectrum of autistic disorders was conducted. Individual educational programmes were created and systematic stimuli interactions were conducted over the period of 2 to 6 months, using different methods of therapy for this group of children. The results of the research indicate that the slight positive changes in the development of the examined children had an individual character and did not concern any particular aspect of development or therapy method. The best results were obtained when concentrating on the child's strong points, not on its deficits or development particularities.

ANDRZEJ WOLSKI

Special School No 13 for Children and Adolescents with Autism
Cracow
andrzejwolski@op.pl

The Diagnostic Image of Children with Autistic Spectrum Disorders over the Last 10 Years

The diagnosis of autism has been a subject of discussions for many years. From time to time earlier criteria are verified and it is reflected in the qualification systems, scales and tests. Both theorists and practitioners know more and more about the sources of autism in children. They also notice specific disorders and symptoms, qualify them and make a differential diagnosis. The situation of the parents is similar. Their knowledge becomes deeper and deeper. They can, in many cases, notice worrying symptoms. The presented material attempts to describe changes of awareness of both parents and specialists. The diagnostic profile of a child also evolves. Currently, a child is diagnosed much earlier than several years ago. Before the diagnosis, children are often subject to various therapeutic influences. As a result the observation of the changes makes it possible to make a more responsible diagnosis at an earlier age, and undertake early intervention. Starting early actions can in some cases prevent this disorder from intensifying.

MICHAŁ WRONISZEWSKI

Synapsis Foundation
Warszawa
fundacja@synapsis.waw.pl

Development Opportunities for the Assistance System for People with Autism in Today's Poland

Thanks to the activities of groups acting for the benefit of people with autism (AUTISM-POLAND Alliance, Parliamentary Group on Autism and others) some positive changes in the laws regulating the assistance for children and adults with autism and their families have been introduced.

The aim of the presentation will be to analyse the current situation regarding the possibility of building the complex assistance system for this group of people at the national level. Proposed basic standards of medical, educational and welfare services, as well as social and work trainings and activities will constitute the crucial reference point.

The author will suggest the adoption of the complex assistance system managed by specialists from one institution, described by an English term as "case management" and will present its assumptions. He will also present the proposal

of the model of continuous and complex care from early diagnosis to support in adulthood. The author will also discuss the current possibilities for the implementation of the model, stressing the fields where the solutions are yet to be developed (for example: education or support on the labor market).

MARIA ZAMPERTSI

Chrysallis – Close to Disability,
Athens, Greece
maria_z@chrysallis.eu

Living with Autism in Greece

A presentation about the educational system and the community services for people with autism in Greece.

ANNA M. ZIÓLKOWSKA

Jagiellonian University,
Institute of Psychology
Department of Behavioural Psychology
anna.ziolkowska@uj.edu.pl

Science and Pseudo-Science in Autism Spectrum Disorders

Pseudoscientific treatments and approaches for various conditions, including autism, abound. They are promoted enthusiastically, not in peer-reviewed scientific journals, but in materials published by their promoters, such as newsletters, videotapes, books, advertisements, and the Internet. These treatments have several distinguishing features. Some may seem beneficial, but that can be misleading. Over the years, many such treatments have proven to have very harmful physical and emotional side-effects. They also exact a great societal toll by diverting precious resources from effective treatments and sound research, raising false hopes, and perpetuating illusions. Parents and professionals can protect people with autism from the harms of bogus and ineffective treatments by exercising healthy skepticism, and asking several questions of everyone who claims to have an effective intervention for autism. The purpose of this presentation is to describe the criteria that may help parents of autistic children and clinicians distinguish between scientific and pseudoscientific claims pertaining to the nature and treatment of autism spectrum disorders.